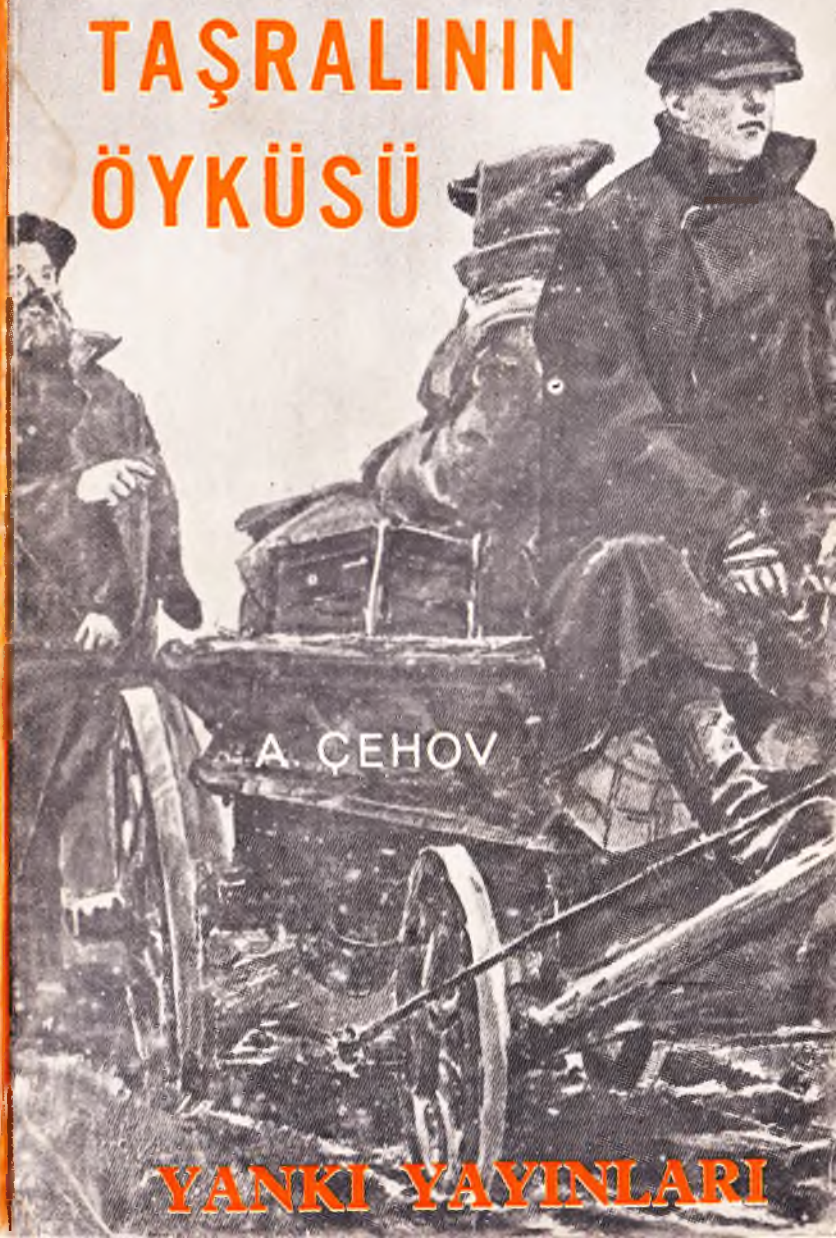
BİR TAŞRALININ ÖYKÜSÜ

A. ÇEHOV

YANKI YAYINLARI

A. ÇEHOV — BİR TAŞRALININ ÖYKÜSÜ — 37

Seri No: 37

ANTON ÇEHOV

BİR TAŞRALININ ÖYKÜSÜ

Türkçesi
MEHMET ÖZGÜL

YANKI YAYINLARI

Dizgi Baskı
Yaylacık Matbaası
1970

I

Müdür bana: «Sizi burada yalnız babanızın hatırı için tutuyorum, yoksa çoktan uçup gitmiştiniz.» dedi. Ben de ona: «Beyefendi, uçabileceğimi söylemekle bana çok büyük bir iltifatta bulunuyorsunuz.» karşılığını verdim. Giderken onun arkamdan: «Götürün bu efendiyi, sinirlerimi bozuyor.» diye söylendiğini işitiyordum.

Bu olaydan birkaç gün sonra da bana yol verdi. Böylece, adam yerine konulduğum zaman süresince dokuzuncu görevimden de kovulmuş bulunuyordum. Şehrin mimarı olan babam buna ne kadar üzülse azdı. Görevlerim çeşitli dairelerde olmuştu, ama dokuzu da suyun damlaları gibi birbirinin aynıydı. Masamda

oturmak, bir şeyler yapmak, saçma sapan, kaba azarlar işitmek, ne zaman kovacaklar diye beklemek...

Eve döndüğüm zaman babam, gözleri kapalı, koltuğunda gömülmüş oturuyordu. Traşlı yerlerinde boza çalan zayıf, kuru yüzünden (yüzü yaşlı bir katolik orgcusuna benzerdi) huzur ve uysallık okunuyordu. Selâmıma karşılık vermeksizin, gözlerini bile açmadan :

— Çok sevdiğim annen yaşasaydı senin sürdüğün bu hayat onun için büyük bir üzüntü kaynağı olurdu, dedi. İşte, onun erken ölümünde bile Tanrı'nın yüce takdirini görüyorum.

Gözlerini açarak devam etti :

— Uğursuz çocuk, söyle sana ne yapayım!

Daha gençken tanıdıklar, akrabalar bana ne yapılması gerektiğini pek iyi biliyorlardı : Kimisi orduya gönüllü yazılmamı öğütlüyordu, kimisi eczanede çalışmamı, kimisi de postanede bir görev almamı. Ama yirmi beşimi doldurduğum, saçlarımda kırların çoğalmaya başladığı ve ordudaki görevimi bitirdikten başka eczanede, postanede çalışma sürelerimi tamamladığım şu sırada, önceki iş bulma olanaklarının hepsi de tükendiği için artık kimse bana öğüt vermiyor, yalnızca içlerini çekip başlarını sallıyorlardı.

Babam konuşmasına şöyle devam etti :

— Kendin için düşündüğün bir şey varsa onu söyle! Senin yaşındaki gençlerin her birinin toplumda sağlam yerleri var. Sana ba-

kıyorum da, babasının sırtından geçinen bir işçiden, bir dilenciden farkın yok.

Ve her zaman olduğu gibi, günümüz gençliğinin inançsızlık, maddîlik, kendini beğenmişlik yolunda mahva doğru sürüklendiğini; gençleri dinlerinden, görevlerinden saptıran amatör tiyatroculuğun yasak edilmesi gerektiğini saydı döktü. Konuşmasını bitirirken de:

— Yarın birlikte müdürüne gideceğiz, ondan özür dileyeceksin, bundan böyle namusunla çalışacağına söz vereceksin. Şunu bil ki, toplumda doğru dürüst yerin olmadan bir gün bile yaşayamazsın.

Bu konuşmadan fayda beklemediğim için asık bir suratla :

— Lütfen beni bir dakika dinler misiniz? dedim. Toplumda iyi bir yer ancak parayla, bir de ögrenimle elde edilir. Ama varlığı, okuması olmayanlar yaşamlarını ancak beden emeğiyle kazanmak zorundadırlar ben de bu konuda kendim için bir ayrıcalık göremiyorum.

Babam deliye dönmüştü.

— Beden emeğinden söz etmek aptallığın, patavatsızlığın ta kendisidir. Ulan ahmak, ulan kalın kafalı, şunu iyi bilesin ki, kaba beden kuvvetinden başka seni budalalardan, sefillerden fazlasıyla ayıracak, seni ululuğa yaklaştıracak yüce bir ruha, kutsal ateşi tutuşturacak yakıcılığa sahipsin de haberin yok! Bu ateş insanların en iyilerinin binlerce yıl-

lık çabalarının ürünüdür. Senin. büyük deden Poloznev, Borodino'da (1) savaşan bir generaldi; soylular kulübü başkanı deden ozan ve hatipti, amcan bir okul müdürüdür, son olarak ben, baban da bir mimar! Sen devam ettiresin diye bütün Poloznevler kutsal ateşi bugüne dek koruyageldik.

— Bir insan doğruyu söylemeli. Milyonlarca insan el emeğiyle yaşamlarını sürdürmektedir.

— Bırak onlar sürdürsünler! Zaten ellerinden başka ne gelir ki! Pek çok kimsenin hattâ en akılsız insanların, mahkûmların bile yapabilecekleri tek şey budur. Beden emeği kölelere, barbarlara özgüdür; oysa kutsal ateş yalnız pek az kimseye bağışlanmıştır.

Bu konuşmayı sürdürmenin faydası yoktu, çünkü babam gibi kendini beğenen bir adamın kafasına kendi söylediklerinden başkası girmezdi. Ayrıca şunu iyice biliyordum ki, onun beden emeği üstüne bu derece tiksintiyle konuşmasının asıl nedeni kutsal ateşe duyduğu saygıdan çok, bir içşi olarak çalışmaya başlayacak olan oğlunun bütün şehrin diline düşmesinden korkmasıydı. İşin kötüsü bütün yasıtlarım bilmem ne zamandan beri bir göreve başladıkları, işlerini düzene koydukları ve Devlet Bankası'nın müdürünün oğlu 8 nci dereceden memurluğa yükseldiği halde, babamın tek

(1) 1812'de Napolyon'un Rusya seferi sırasında (Çeviren)

oğlu olan ben daha bir baltaya sap olamamıştım. Konuşmayı uzatmanın yararı ve hoşa gidecek bir tarafı yoktu, ben gene de belki anlayış görürüm umuduyla, fazla sesimi çıkarmadan sonuna kadar oturdum. Bütün sorun, benim hayatımı nasıl kazanacağımın çözülmesiydi ve bu, anlaşılması zor, çetrefil bir şey değildi. Ama o bunu anlamak istemiyor, Borodino, kutsal ateş ve bir zamanlar değersiz, yapmacık şiirler yazdığı için unutulan ozan dedem üstüne lâfı uzatıyor da uzatıyordu. Ne aptallığım kalmıştı söylenmedik, ne salaklığım... Oysa anlaşılmış olmayı o kadar çok istiyordum ki! Her şeye rağmen babamı ve kızkardeşimi severdim, çocukluğumdan beri her işimi onlara danışmaya alışmıştım. Bu alışkanlık bende öyle kökleşmişti ki, söküp atabileceğimi sanmıyorum. Haklı da olsam, haksız da, onları kırmaktan her an korkar, babamın ince boynu kızaracak, bana bir tokat atacak diye ödüm patlardı.

— Havasız bir odada oturup yazı temize çekmek (1), daktilolarla yarışa kalkmak benim yaşımdaki bir adam için yüz kızartıcı, küçük düşürücü bir iş, dedim. Kutsal ateşin bununla ne ilgisi var?

— Gene de okumuş adamların işi. Neyse yeter artık! Konuşmayı burada keserken sana bir daha hatırlatırım : İşine tekrar gitmez, re-

(1) Yazıcılar müdürlerin yazılarını temiz, okunaklı bir şekilde yeniden yazarlardı. (Çeviren)

zilce isteklerinde ayak direrseń ben ve kızım adını bir daha ağzımıza almayacağız. Tanrı önünde yemin ederim ki, seni mirasımdan reddederim!..

Hayatım boyunca bir an olsun ayrılmadığım duygularımın temizliğini göstermek için, bütün içtenliğimle :

— Bence miras pek önemli değil, dedim. Ben şimdiden haklarımdan vazgeçiyorum.

Nedense bu sözler babamın çok zoruna gitmişti. Böyle olacağını beklemiyordum. Yüzü kıpkırmızı kesildi, çığlık gibi çıkan ince sesiyle :

— Ahmak herif, benimle böyle nasıl konuşuyorsun! diye bağırmaya başladı.

Ellerinin o becerikli, çabuk hareketiyle yüzüme üst üstüne iki tokat attı.

— Hergele! Kendini unuttun galiba!

Küçükken babam beni dövdüğü zaman kıpırdamadan ayakta durmak, ellerim iki yanımda, gözlerine bakmak zorundaydım. Şimdi de öyle, babam beni döverken ne yapacağımı şaşırıp hâlâ çocuk olduğumu sanarak ayakta dimdik durdum, babamın gözlerinin içine bakmaya başladım. Babam yaşlıydı, üstelik çok da zayıftı, ama kemikli elleriyle vurduğu yerden ses çıkarıyordu.

Ben geri geri hole kadar gittim, babam buradan şemsiyesini kaparak birkaç kere de kafama, omuzlarıma indirdi. Bu sırada konuk odasının kapısı açıldı, gürültüyü merak eden

kızkardeşim çıktı dışarı. Ama o da beni savunmak için tek kelime söylemeden korkuyle ve acıyan bir yüzle gerisin geriye kaçtı.

Daireye dönmemek, yeni bir çalışma hayatına başlamak niyetimde kararlıydım. Şimdi, yalnız çalışmanın cinsini seçmek kalıyordu geriye; kendimi çok kuvvetli, dayanıklı, en ağır işlere yetenekli saydığıma göre bu o kadar güç olmayacaktı. Geçiminden ve günlük ekmeğinden başka bir şey düşünmeyen; açlık, pislik, bayağılık içinde debelenen bir beden içşisinin tekdüzen hayatıyla karşı karşıya bulunuyordum. Ve — kimbilir — iş dönüşü Bolşoy Dvoryanki Caddesi'nden geçerken, kafa emeğiyle geçinen mühendis Doljikov'u her görüşte kıskançlıktan kuduracaktım belki de; ama şu sırada, gelecekte çekeceğim eziyetleri düşünmek pek hoşuma gidiyordu. Bir zamanlar fikir çalışması yapacağımı hayal ederek kendimi bazan doktor, bazan öğretmen, bazan da yazar olarak düşünürdüm, ama bunların hepsi hayal olarak kalmıştı. Tiyatro, okuma gibi fikir zevklerim son derece geliştiği halde fikir çalışmalarına eğilimim olup olmadığını pek bilmiyordum. Lisede Yunan diline olan nefretim o denli büyüktü ki, beni birinci sınıfta geri almak zorunda kalmışlardı. Sonra beni ikinci sınıfa hazırlamak için özel öğretmenlerin biri gelmiş, biri gitmiş, daha sonra vaktimin çoğunu boşuna harcadığım dairelere girip girip çıkmıştım bütün bunların adı da fikir çalışması olmuştu. Okul ve görev alanındaki çalışmaları-

mızın zihin yormayla, istidatla, kişisel yetenekle, yaratıcılığın artmasıyla hiçbir ilişkisi yoktu; makinenin çalışmasına benziyen bu tür fikir çalışması bence beden çalışmasından daha düşüktü. Bu şekilde çalışmaktan iğreniyordum, çünkü bir an olsun bana bir işe yaradığımı, vaktimi değerlendirdiğimi düşündürmüyordu. Bense gösterişi iyidir diye kendi kendimi aldatacak adamlardan değildim. Pek mümkündür ki, gerçek bir fikir çalışmasını da hiçbir zaman tadamamışımdır.

Akşam oldu. Evimiz şehrin en büyük caddesi olan Bolşoy Dvoryanski üzerindeydi, doğru dürüst bir parkımız olmadığı için şehrin **seçkinleri** akşamları burada boy gösterirlerdi. Bu güzel cadde kısmen park yerine de geçiyordu; çünkü özellikle yağmurdan sonra güzel kokan kavaklar, çitlerin arkalarından, bahçelerden sarkan akasyalar, leylâklar, yaban kirazları, elma ağaçları caddenin her iki yanında sıra sıra dizilmişti. Bahar her yıl yeniden geldiği halde, mayıs akşamlarının alaca karanlığı, körpe yaprakların yeşilliği, leylâkların kokusu, böceklerin cırlaması, ılık havalar ve sessizlik, insan bütün bunları ilk kez görüyormuş gibi olurdu. Bahçe kapısında duruyor, gezinenleri seyrediyordum. Bunların çoğuyla bir arada büyümüş, birlikte yaramazlık yapmıştık, ama şimdi onlara yaklaşacak olsam kızarıp bozaracaklardı. Çünkü giyinişim modaya uygun değil-

di, yoksulcaydı; dar paçalarım (1) ve kocaman hantal pabuçlarım için «kayığa binmiş makarna» adını takmışlardı. Üstelik toplumsal düzeyimin olmayışı, ucuz yerlerde bilârdo oynamam ve belki bir de hiç yoktan iki kere karakola götürülmüş olmam şehirde pek de iyi olmayan bir ün kazandırmıştı bana.

Karşımızda, mühendis Doljikov'un evinde piyano çalınıyordu. Hava kararmaya, yıldızlar birbiri ardından parlamaya başlamıştı. Babam, başında uçları yukarı kıvrık geniş kenarlı eski silindir şapkası, kolunda kızkardeşimle sağına soluna selâm dağıtarak ağır ağır önünden geçti.

Biraz önce beni dövdüğü şemsiyesi ile gökyüzünü göstererek :

— Göğe bak, dedi. En küçük yıldızlar bile birer dünyadır. İnsan kendini evrenle kıyaslarsa hiçliğini daha iyi anlar.

O bunu, sanki hiçliği son derece hoşuna gidiyormuş gibi bir tavırla söylemişti. Ne kadar yeteneksiz bir adamdı babam! Ne yazık ki şehrin tek mimarıydı ve kendimi bildim bileli 15-20 yıldır şehirde bir tek işe yarar yapı yapmamıştı. Kendisinden bir ev plânı istendiğinde, çoğunlukla önce sallonun ve oturma odasının plânını çizerdi. Bir zamanlar enstitülü kızlar nasıl sobanın yanından dansa başlarlarsa onun da yaratıcılık fikri salondan ve oturma odasından başlayarak gelişirdi. Bunların üstüne ye-

(1) Bol paçalı pantolonlar modaydı. (Çeviren)

mek odasını, yatak ve çalışma odalarını da ekleyince, birbirine kapılarla birleşen, her birinin bir, hattâ üç kapısı fazla, iç içe geçilir odalardan bir plân çıkardı ortaya. Kafasındaki tasarı bulanık, güdük, son derece de karışık olmalıydı; çünkü her plânda bir şeylerin eksik olduğunu anladığı için, bunların üstüne de çeşitli eklemeler yapardı. Şimdi gözümün önüne getiriyorum da, daracık girişler, dar koridorlar, döşemesinde hamam sekisi gibi üç kocaman basamak bulunan, içinde oturanların eğilerek durdukları asma katlar, buralara çıkan eğri merdivenler ve muhakkak evin alt katında bulunması gereken kubbeli, tuğla döşemeli mutfaklar hep babamın eseriydi. Evlerin ön yüzlerinde katı, bayat bir anlatım vardır, çizgiler kuru ve ürkektir, çatılar biri üstünden basmış gibi alçaktır. Kalın hantal bacaların üstünde muhakkak telle tutturulmuş kalpaklar ve gıcır gıcır öten fırdöndüler bulunur. Babamın yaptığı bu birbirine benziyen evler nedense hep bana onun silindir şapkasını, kuru ve inatçı ensesini hatırlatır. Zamanla şehirde herkes babamın beceriksizlik örneklerine baka baka bunları benimsediler ve şehrimize özgü bir üslûp çıktı ortaya.

Babam bu üslûbu kızkardeşimin hayatına da sokmuştu. İlk önce (bana Misail adını koyduğu gibi) ona Kleopatra adını koyduğunu söylemeliyim. Daha küçücük bir kızken onu yıldızlar, eski bilgeler, dedelerimiz üstüne anlattıklarıyle korkutmuş, hayat ve görevlerimiz

üstüne verdiği öğütlerle kafasını doldurmuştu. Kızkardeşim 25'ine yaklaştığı halde şimdi bile aynı şeyleri yapmakta, er geç bir gün çıkacak bir gencin salt kendi meziyetlerine olan saygısından dolayı kızıyla evleneceği sanısıyla onun yalnız kendisiyle kol kola gezmesine izin vermekteydi. Kızkardeşim babamı taparcasına sever, ondan korkar, onun olağanüstü bir zekâsı olduğuna inanırdı.

Hava iyice karardı, sokaktan yavaş yavaş el ayak çekildi. Karşımızdaki evde müzik sesleri kesilerek dış kapı ardına kadar açıldı, çıngırakları kulakları okşarcasına çınlayan cakalı üç atın çektiği gezi arabası çıktı sokağa. Mühendis Doljikov kızıyla gezintiye çıkıyordu. Artık uyuma zamanıydı.

Evde kendi odam olduğu halde, ben, bir zamanlar avluda herhalde koşum takımlarının konması için yapılmış olan — duvarlara büyük çengeller çakılmıştı — tuğla örgülü samanlıkla aynı çatı altındaki bir kulübede yatar kalkardım. Burası şimdi kimsenin işine yaramıyordu; babam otuz yıldır okuduğu gazeteleri altışar aylık ciltler halinde toplayarak, kimsenin el sürmemesi için bu odaya biriktiriyordu. Burada kaldığım sürece hem babamın, hem de arkadaşlarımın gözünden ırak oluyor; hem de evde kendi odamda oturmadığım, her gün yemeğe gelmediğimden dolayı babamın bana söylediği acı sözler eskisi kadar zoruma gitmiyordu.

Kızkardeşim kulübede beni bekliyordu. Babamdan habersiz yemeğimi getirmişti. Bir parça sığır söğüşü ile bir dilim ekmekti akşam yemeğim. Bizim evde sık sık: «Damlaya damlaya göl olur.», «Ak akçe kara gün içindir.» gibi atasözleri kullanıldığı için bu basma kalıp lâfların altında ezilen kızkardeşim masrafları kısacağım diye bize yeterince yemek yapamıyordu. Tabağı masaya bıraktı, karyolama otururak ağlamaya başladı.

— Misail, senin bize bu yaptığın nedir?

yüzünü elleriyle kapamadığı için göz yaşları göğsüne, ellerine düşüyordu. Çok üzgündü. Sonra yastığa kapandı, bütün vücudu sarsılarak hüngür hüngür ağlamaya devam etti.

— Gene çalıştığın yerden ayrılmışsın... Ah, ne korkunç bir şey!

Durmadan ağlamasından içime bir keder çökmüştü. Aksilik bu ya, lâmbadaki gaz bitmiş, sönmek üzere olan fitil is yapmaya başlamıştı; duvardaki çengeller büyüdükçe büyüyor, gölgeler titreşiyordu.

Kardeşim yerinden doğrularak :

— Bize acı! dedi. Babam çok üzülüyor, ben de hastayım, nerdeyse çıldıracağım.

Bana ellerini uzattı, göz yaşları dinmek bilmiyordu.

— Senin sonun en olacak, söyle hadi? Ölmüş annemizin ruhu için yalvarıyorum sana, ne olur işine dön!

Biraz daha devam etse teslim olacağımı hissederek :

— Yapamam, Kleopatra! Dönemem! dedim.

— Niçin? Müdürünle anlaşamıyorsan kendine başka bir iş ara. Örneğin neden demiryollarında çalışmaya gitmiyorsun? Bugün Anyuta Blogovo ile konuştum, seni oraya alacaklarına inanıyor, hattâ bunun için uğraşacağına da söz verdi. Allah aşkına, Misail, düşün biraz! Yalvarırım, bunun üstünde dur!

Biraz daha konuştuk, ben kabul ettim. Yeni döşenmekte olan demiryolunda bir iş almayı aklıma hiç getirmediğimi, bir de bunu deneyebileceğimi bildirdim kendisine.

Göz yaşları arasından sevinçle gülümseyerek ellerimi sıktı; ağıdını durduramadığı için, ben mutfağa gaz almaya giderken o hâlâ ağlıyordu.

II

Şehrimizde hayır işleri için düzenlenen amatör temsillerin, konserlerin ve canlı tabloların (1) düzenlenmesini daha çok Bolşoy Dvoryanski Caddesi'ndeki kendi evlerinde oturan Ajoginler üzerlerine alırlardı. Her istenişte evlerini açarlar, bütün çaba ve masraflara seve seve katlanırlardı. Bu büyük pomeşçik (2) ailesinin ilçe sınırları içinde zengin bir çiftlikle üç bin dönüme yakın toprakları vardı, ama

(1) Toprak ağası, derebeyi, büyük çiftlik sahibi. (Çeviren)

köyde oturmayı sevmediklerinden yaz-kış şehirde kalırlardı. İngiliz usulü kısa blüz ve düz eteklik giyen, kısa saçlı, uzun boylu, zayıf, kibar bir hanımefendi olan anne ile, onlardan yalnızca büyük kız, ortanca kız, küçük kız diye söz edilen üç kızdan meydana geliyordu bu aile. Üçünün de sivri, çirkin çeneleri vardı, üçü de miyop ve kamgurcaydılar, tıpkı anneleri gibi giyinirlerdi, dilleri göze batacak derecede peltekti. Buna rağmen hiçbir temsilden geri kalmazlar; bütün hayır toplantılarına piyano çalmak, şarkı söylemek, piyes okumak şeklinde katılırlardı. Üçü de çok ciddiydi, yüzleri hiç gülmezdi; şarkılı vodvillerde bile, güç bir hesap işiyle uğraşıyorlarmış gibi, suratlarında en ufak bir neşe izi bulunmadan, duygusuzca oynarlardı.

Piyesleri severdim; hele sık sık yapılan yemekli, gürültülü patırtılı, karman çorman provalara bayılırdım. Piyes seçiminde, rol dağıtımında benim hiç payım olmazdı. Benim yaptığım bütün iş perde arkasıyla ilgiliydi. Herkesin rollerini kopya eder, dekor çizer, suflörlük yapar, makyajları hazırlardım; bunlardan başka gök gürültüsü, bülbül ötüşü gibi ses taklitleri de benim üzerimdeydi. Toplumda iyi bir yerim, düzgün kılığım olmadığı için provalarda perde arkasında bir köşeye çekilir, hiç sesimi çıkarmazdım.

Dekorları Ajonginlerin ya anbarında ya da avlularında çizerdim. Çalışmalarımda bana boyacı (kendi deyişiyle boya işleri müteahhi-

di) Andrey İvanov yardım ederdi. Andrey İvanov elli yaşlarında, uzun boylu, soluk yüzlü, çok zayıf, çökük göğüslü, çökük şakaklı, gözlerinin altı mor mor, hattâ biraz da korkunç görünüşlü bir adamdı. Bir türlü iyi olmak bilmeyen bir hastalığa yakalanmıştı; her sonbahar ve ilk bahar artık paçayı kurtaramıyacağı söylendiği halde, o biraz yattıktan sonra ölmediğine kendisi bile şaşarak ayağa kalkardı.

Şehirde onun takma adı Turp'tu, herkes bunu onun gerçek soyadı sanırdı. O da benim gibi tiyatroya düşkündü, bir yerlerden kulağına piyes hazırladığımız haberi çalınır çalmmaz, elindeki bütün işleri bırakarak Ajoginlere dekor çizmeye koşardı.

Kızkardeşimle konuştuğumuzun ertesi günü sabahtan akşama kadar Ajoginlerde çalıştım. Prova akşam yedideydi, daha oyunun başlamasına bir saat kala bütün seyirciler hazır bekliyordu: büyük, ortanca ve küçük kızlar sahnede gezinerek rollerini defterden okuyorlardı. Boynu atkısıyla sarılı, uzun kızıl paltolu Turp, başını duvara dayamış, ayakta duruyor, hayran hayran sahneye bakıyordu. Anne Ajogin, konuktan konuğa dolaşarak her birinin hatırını soruyordu. Konuşurken insanın yüzüne dimdik bakmak, sırrını açıyormuş gibi fısıltıyla konuşmak onun başlıca özelliğiydi. Bana da yaklaşarak :

— Dekor yapmak zor olsa gerek, dedi. Biraz önce Bayan Mufke ile boş inançlar üze-

rine konuşuyorduk, o sırada da siz içeri girdiniz. Ah, bir bilseniz, boş inançlarla hayatım boyunca ne kadar savaştım! Hizmetçilere korkularının ne saçma olduğunu göstermek için hep üç tane mum yakar, önemli işlerime ayın on üçünde başlarım.

Söylendiğine göre, giyindiği her şeyi Paris'ten getirten, mühendis Doljikov'un sarışın, tombul, güzel kızı girdi içeriye o sırada. Onun piyeste bir rolü yoktu, ama provalarda onun için sahneye bir sandalye koyarlardı; göz alıcı, pırıl pırıl elbiseleriyle gelip ön sıraya oturuncaya kadar da temsiller başlamazdı. Başkent görgüsü almış olduğu için kendisine provalarda fikrini söyleme hakkı tanınmıştı. Onun bu işi yaparken yüzünde beliren sevinçli, yumuşak gülümsemeden bizim temsillere çocuk oyuncağı gözüyle baktığı anlaşılabilirdi. Onun Petersburg Konservatuarı'nda şan dersleri aldığı, hattâ özel bir operada kış boyunca solistlik yaptığı söyleniyordu. Güzelliğiyle başımı döndürdüğü için temsil boyunca gözlerimi ondan ayıramıyordum.

Suflörlüğe başlamak üzere defteri elime henüz almıştım ki, kızkardeşim çıkageldi. Mantosunu, şapkasını çıkarmadan yanıma yaklaştı

— Ne olur, gel benimle! dedi.

Arkasmdan yürüdüm. Aynı şekilde başı şapkalı, yüzünde de siyah bir tül olan Anyute Blogovo sahnenin arkasında, kapıda duruyordu. Anyute Blogovo mahkeme ikinci başkanı-

nın kızıydı, babası şehrimizde nerdeyse bölge mahkemesinin kuruluşundan beri görev yapmaktaydı. Biçimli vücudu, uzun boyuyla canlı tabloların aranan figüranlarındandı; tabloda bir periyi ya da tanınmış birini canlandırırken utançtan yüzü alev alev yanardı. Temsillere katılmaz, provalara bir işi olduğu zaman şöyle bir uğrar, salona girmezdi. Şimdi de öyle, bir iki dakikalığına geldiği anlaşılıyordu.

Bana bakmaksızın, yüzü kızararak, soğuk bir sesle

— Babam durumunuzu konuşmuş, dedi. Doljikov demiryolunda size iş vereceğini söylemiş. Yarın giderseniz evinde bulursunuz.

Eğilerek selâm verdim, çabalarından dolayı teşekkür ettim. Elimdeki defteri göstererek :

— Bunu da bırakabilirsiniz, dedi.

Kızkardeşimle birlikte bayan Ajogin'e yaklaştılar, bana bakarak aralarında birkaç dakika fısıldaştılar. Bir konuyu görüşüyorlardı.

Bayan Ajogin bana yaklaştı. Gözlerini gözlerime dikip elimden defteri çekerken, alçak sesle :

— Bu iş gerçekten sizi ciddi uğraşılarınızdan alıkoyuyorsa bir başkasına devredebilirsiniz, dedi. Hiç merak etmeyin dostum, yolunuz açık olsun.

Ona iyi akşamlar dileyerek utançtan kızarmış bir yüzle dışarı çıktım. Merdivenlerden aşağı inerken kardeşimle Anyute Blogovo'nun ilerden gittiklerini görüyordum. Herhalde benim

demiryoluna girişimden konuşuyorlardı; neşeliydiler, çabuk çabuk yürüyorlardı. Kardeşim daha önce provalara hiç gelmemişti, şimdi de babamın izni olmadan Ajoginlere geldiği için hem azap çekiyor, hem de babamın duyacağından korkuyor olmalıydı.

Doljikov'un evine ertesi gün saat birde gittim. Uşak beni mühendisin konuklarını kabul ettiği, aynı zamanda kendisinin de çalıştığı güzel bir odaya götürdü. Burada bütün eşyalar yumuşak, zarif ve benim gibi alışmamış biri için tuhaftı. Değerli halılar, kocaman koltuklar, tunç heykeller, tablolar, yaldızlı, kadife kaplı çerçeveler; duvarların şurasına burasına serpiştirilmiş fotoğraflardaki çok güzel kadınlar, zeki, şirin yüzler, serbest pozlar insanı hayran bırakıyordu. Odadan balkona çıkılan pencereden bahçe görünüyordu. Öğle yemeği için hazırlanmış bir masa, masada şişeler, bir gül demeti, daha geride de bir büyük ağaç, pencereden gözüme çarpanlar arasındaydı. İçerisini pahalı sigara kokusu, bahar ve mutluluk havası doldurmuştu. Sanki her şey : «Eh, adam çalıştı, başardı ve yeryüzünde elde edilebilecek bütün mutluluklara erişti!» demek istiyordu.

Yazı masasının başında oturan mühendisin kızı gazete okuyordu.

— Babamı mı göreceksiniz? diye sordu. Duş alıyor, şimdi gelir. Oturun, lütfen.

Oturdum, bir süre sustuktan sonra :

— Sanırım karşımızda oturuyorsunuz! dedi.

— Evet.

Gazeteden başını kaldırmadan :

— Can sıkıntısından her gün sizin evi gözetlerim, kusura bakmazsınız artık, diye devam etti. Sizi olsun, kızkardeşinizi olsun her zaman görürüm. Kardeşinizin cana yakın, dikkatli bir yüzü var.

İçeriye Doljikov girdi. Havluyla boynunu siliyordu.

— Baba, Monsieur Poloznev, diye tanıştırdı kızı.

Beriki bana elini uzatmadan, canlı bir sesle :

— Evet evet, Blogovo sözünü etmişti, dedi. Söyleyin, sizin için ben ne yapabilirim? Bende ne gibi bir yer olabilir?

Sesini yükseltip beni azarlıyormuş gibi bir tavır takınarak devam etti :

— Tuhaf insanlarsınız doğrusu! Günde yirminiz gelir, yirminiz gider, burasını koca bir daire mi sandınız? Demiryolu işi bizimki, bize ağır iş görenler gerek. Makinist, çilingir, kazmacı, marangoz, kuyucu isteriz biz. Ama siz masa başında oturup yazı yazmaktan başka ne işe yararsınız? Hiç!

Halılarından, mobilyasından olduğu gibi ondan da mutluluk havası esiyordu. Yüzünden sağlık fışkıran bu kırmızı yanaklı, geniş göğüslü, tertemiz yıkanmış, etine dolgun adam, basma gömleği, geniş poturu içinde porselenden yapılmış oyuncak bir arabacıya benziyordu. Tek kır düşmemiş, yuvarlak, kıvırcık sakalı,

kemerli burnu, aydınlık, çocuksu kara gözleri vardı.

— Elinizden ne iş gelir bakalım? diye devam etti. Yapabileceğiniz bir iş var mı? Ben bir mühendisim, efendim, kolumda altın bileziğim var benim. Ama bu yol yapımını vermeden önce bana sırtımda taş taşıttılar, makinist olarak çalıştım, Belçika'da iki yıl basit bir yağcının işini gördüm. Şimdi elinizi vicdanınıza koyun da siz söyleyin, iki gözüm, ben size ne yapabilirim?

Adamın aydınlık, çocuksu gözlerine dayanamayarak büyük bir utanç içinde :

— Orası Öyle... diye mırıldandım.

O biraz düşündü.

— Hiç olmazsa telgraf maniplesini kullanabilir misiniz?

— Kullanırım, postanede çalıştım.

— Hım... Bir düşünelim bakalım. Şimdilik Dubeçniya'ya gidin. Orada barbar bir herif bu işin başında.

— Benim görevim nasıl bir şey olacak?

— Orada düşünürüz. Hele siz gidin de bir kolayına bakarız. Yalnız sizden rica ediyorum, sarhoşluk yok, beni ikide bir isteklerinizle rahatsız etmek yok. Kovarım yoksa!

Böyle söyleyerek başıyla bile selâm vermeden yanımdan uzaklaştı. Onu, gazete okumakta olan kızını selâmlayarak dışarı çıktım. İçime çöken sıkıntı beni öyle bunaltmıştı ki, eve geldikten sonra mühendisin beni nasıl kabul

ettiğini soran kızkardeşime ağzımı açıp tek kelime söylemedim.

Dubeçniya'ya gitmek için sabah erken, güneşin ucuyle kalktım. Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde in cin top oynuyordu, herkes uykudaydı, ayak seslerim boğuk boğuk çınlıyordu. Çiyle örtülü kavaklar çevrelerine tatlı bir koku yayıyordu. İçime bir hüzün çökmüştü, şehirden gitmek istemiyordum. Seviyordum doğup büyüdüğüm bu şehri. Şimdi bana ne kadar da güzel, cana yakın görünüyordu! Bu yeşilliğe, güneşli sessiz sabahlarına, çan seslerine bayılıyordum; ama bu şehirde birlikte yaşadığım insanlar bana can sıkıcı, yabancı, hattâ bazan iğrenç geliyorlardı. Onları sevmiyor, anlamıyordum.

Bu altmış bin kişinin niçin yaşadığına, neyle geçindiğine bir türlü aklım ermiyordu. Kimri'nin gelirini çizme yapımından, Tula'nın semaverden, Odessa'nın limanından sağladıklarını biliyordum. Ya bizim şehir ne iş yapardı, ne üretirdi? Bolşoy Dvoranski ile biraz temizce olan iki caddede oturan tüccarlar sermayelerinin geliriyle, memurlar ise hazineden aldıkları aylıklarla geçinirlerdi; peki, birbirine paralel olarak üç versta uzayıp tepenin arkasında kaybolan öteki sekiz caddedekiler neyle geçinirlerdi, işte bunu bir türlü çözemiyordum! Bu insanların nasıl yaşadıklarını söylemeye dilim varmıyor! Şehirde ne park, ne tiyatro ne de doğru dürüst bir orkestra vardı. Şahir ve kulüp kitaplıklarını yalnız Yahudi yeniyetmeleri

ziyaret ederlerdi; bu yüzden de dergiler, yeni kitaplar yaprakları kesilmeden aylarca dururdu. Zengin ve aydın insanlar daracık odalarda, tahtakurulu kerevetlerde uyurlar; çocuklarını çocuk odası adını verdikleri iğrenç, pis odalarda yatırırlardı. Hizmetçiler, uşaklar — yaşlıları, saygı gösterilmesi gerekenleri bile — mutfaklarda yere uzanarak uyurlar, üstlerine pılı pırtı örterlerdi. Perhiz ayında ayçiçeği yağıyla kızartılmış mevsim balığı, perhiz olmayan günlerde ise lâhana çorbası kokardı evlerden. Lezzetsiz yemekler yerler, sağlığa zararlı sular içerlerdi. Belediye meclisinde, valilikte, piskoposlukta, bütün evlerde yıllardır ucuz iyi su olmadığından söz edilir; su borusu için hazineden 200 bin borç alınması gerektiği söylenirdi. Sayıları otuzu bulan şehrimiz zenginleri aynı berbat suyu içtikleri, ağızlarından borç alma lâfı düşmediği halde, kumarda çiftliklerine varıncaya kadar yatırır da, su işine gelince çıkarıp 200 bin rubleyi vermezlerdi. Bunu aklım almıyordu.

Şehirde şerefli olarak tanıdığım tek insan gösteremezdiniz. Babam rüşvet alır, bunu ona üstün niteliklerinden dolayı verdiklerini düşünürdü. Öğrenciler sınıflarını geçmek için öğretmenlerine el açanlar, onlar ise istedikleri parayı koparırlardı. Askerlik şubesi başkanının karısı askere çağrılan acemi erlerden rüşvet alır, onların şölen vermesini beklerlerdi; hele bir keresinde iyice sarhoş olduğu için kilisede yerinden kalkamamıştı. Askerî doktorlar da rüş-

veti kaçırmazlardı bu sırada. Belediye doktoru ile veteriner kasapları, lokantaları haraca bağlamışlardı. Şehir enstitüsünce yürütülen diploma alış verişiyle isteyen askerlik görevinden bağışlanabilirdi. Üst rütbeli papazlar küçük papazlardan, kilise kurulu üyelerinden para sızdırırlardı. Belediyeye, esnaflar derneğine, tabipler odasına işi düşenler buralardan giderlerken arkalarından : «Teşekkür etmedin!» diye bağırırlar, onlar da geriye dönüp 30-40 kapik bırakırlardı. Rüşvet almayan, adliyenin yüksek memurları gibi kimselerin de gururlarından yanlarına varılmazdı, ellerini sıkmak isteseniz parmaklarının ucunu verirlerdi, soğuktular, dar görüşlüydüler; kumar oynarlar, su gibi içki içerler, zengin kızlarla evlenirlerdi; bütün bunlardan dolayı da şüphesiz çevrelerine zararlı, ahlâk bozucu etkide bulunurlardı. Yalnızca genç kızların bozulmamış oldukları söylenebilirdi; onlar da hayatı tanımazlar, rüşvetin birisine yüksek niteliklerinden dolayı verildiğine inanırlardı; evlenir evlenmez de yaşlanıp çökerler, aşağılık burjuva batağında ümitsizce debelenirlerdi.

III

Bizim bölgeye demiryolu döşeniyordu. Bayram arifelerinde şehrin caddelerini halkın «demiryolcular» diye adlandırdığı üstü başı yırtık kimseler dolduruyor, bunlar bütün şehre korku saçıyorlardı. Bir-iki kere bunlardan birinin ağzı yüzü kan içinde, şapkasız, karako-

la sürüklendiğini, arkasından da maddî delil olarak bir semaver ya da yeni yıkanmış bir çamaşır götürüldüğünü gözlerimle görmüşümdür. «Demiryolcular» daha çok meyhanelerin önünde, pazar yerlerinde toplanıyorlar, yiyorlar içiyorlar, ağza alınmadık küfürleri ediyorlar, gelip geçen hafifmeşrep kadınları kulak çınlatan ıslıklarıyla izliyorlardı. Bu aç kopuklar sürüsünü eğlendirmek isteyen birtakım meyhaneciler kedilere, köpeklere votka içiriyorlar, ya da köpeklerin kuyruğuna teneke bağlayarak hep bir ağızdan ıslık çalmaya başlıyorlardı. Arkasındaki tenekenin tıngırtısından neye uğradığını şaşıran hayvancağız korkusundan çığlık çığlığa alabildiğine koşuyor, kendini şehrin dışına, kırlara atmcaya kadar yorgunluktan bitiyordu. Şehrimizde kuyrukları bacakları arasında, korkudan tir tir titreyen birkaç köpek vardı; bunların bu çeşit eylencelere dayanamıyarak çıldırdıkları söylenirdi.

Gar, şehrin beş versta açığında kuruluyordu. Anlatılanlara göre mühendisler demiryolunu tam şehrin kıyısından geçirmek için 50 bin ruble rüşvet istemişler, ama belediye yöneticileri bunun 40 binini vermeye razı olmuşlar. Anlaşmazlık konusu 10 bin rubleyi vermediklerinden dolayı sonradan çok pişman olmuşlar, çünkü istasyona kadar yapılan şose hesapça daha pahalı tutuyormuş. Demiryolu hattının rayları, traversleri döşenip bitmişti, yapı malzemesi ve içşileri taşıyan trenler gidip geliyorlardı; eksik

kalan tek şey, Doljikov'un kurmakta olduğu köprülerle birkaç istasyon binasıydı.

Bizden sonraki ilk istasyon olan Dubeçniya şehirden 17 versta uzaktaydı. Şimdi oraya yaya yürüyordum. Sabah güneşinin aydınlattığı ekin tarlaları pırıl pırıldı. Arazi düz olduğu için ta uzaklarda gar, höyükler, çiftlikler açıkça seçiliyordu. Kendimi bu genişlikte alabildiğine özgür hissediyordum. İstiyordum ki, hiç olmazsa yalnız bu sabah, bana şehirde neler olduğunu unutturan, ne yiyip ne içeceğimi düşündürmeyen bir özgürlükle dolup taşayım. O, midemi burkan açlık kadar yaşamamı zorlaştıran bir şey daha tanımıyorum; çünkü en iyi düşüncelerim kara buğday lâpası, köfte, kabak kızartması hayalleri arasında kaybolup gidiyordu. İşte şimdi kırların ortasında durmuşum, gökte asılıymış gibi durduğu yerde delicesine öten bir çayır kuşunu seyrediyordum. Ama bir yandan da «Ah, yağ sürülmüş bir dilim ekmek olsa da yesem!» diye düşünüyorum. Ya da yolun kıyısına dinlenmek için oturmuş, bu eşsiz bahar seslerine kulakvermek için gözlerimi kapamışım. Birden burnumda sıcacık patatesin burcu burcu kokusu tütüyor. İri yarı, sağlam oluşuma göre yeterince yemek yiyemiyordum; bunun için o gün de en çok açlığı düşündüm ve belki bu yüzden birçok insanın neden yalnız bir dilim ekmek için çalıştığını, neden hep yemekten, içmekten söz ettiğini pek güzel anladım.

Dubeçniya'da istasyon yapısının içini ba-

dana yapıyorlar, su tulumbaları için de ikinci bir kat ekliyorlardı. Hava sıcaktı, kireç kokuyordu; işçiler kum ve çakıl yığınlarının arasında tembel tembel dolaşıyorlardı ve kulübesinin yanında uyuyan makasçının yüzüne güneş vuruyordu. Görünürlerde tek ağaç yoktu. Telgraf telleri belli belirsiz inliyor, tellerin üzerinde birkaç atmaca dinleniyordu. Ne yapacağımı bilmediğim için yığınlar arasında dolaşıp dururken birden mühendisin sözleri geldi aklıma. Ona ne iş tutacağımı sorduğum zaman: «Orada düşünürüz.» demişti. İnsan bu çölün ortasında ne düşünebilirdi ki! Badanacılar bir işçi başından, Fedot Vasilyev adındaki başka birinden söz ediyorlardı. Ben bunlardan bir şey anlamadığım için üzerime yavaş yavaş bir sıkıntı çöküyordu. Hem de bedensel bir sıkıntı, bir uyuşukluk... Bacaklarımı, kollarımı, iri vücudumu ne yapacağımı, nerelere defolup gideceğimi bilmiyordum.

En azından iki saat böyle dolaştıktan sonra istasyondan demiryolunun sağ tarafına doğru telgraf direklerinin gittiğini, bir buçuk iki versta ilerdeki beyaz bir taş duvarın yanına gelince orada durduğumu farkedebildim. İşçiler orasının yazıhane olduğunu söyleyince nereye gitmem gerektiğini kestirebildim ancak.

Burası çoktan terkedilmiş, köhne bir çiftlik yapısıydı. Beyaz gözenekli taştan yapılan bahçe duvarı çürümüş, şurasından, burasından yıkılmaya başlamıştı. Bomboş duvarları kırlara dönük ek yapıların saç damı pas içindeydi,

ancak birkaç yerde teneke yamalar güneşten ışıldıyordu. Bahçe kapısından yabani otlarla kaplı geniş bir avlu ile yüksek çatısı pastan kıpkırmızı, pencereleri jaluzi ile örtülü eski bir bey konağı görülüyordu. Konağın sağında solunda iki ek yapı vardı, bunlardan birinin pencerelerine tahta çakılmıştı, pencereleri açık duran ötekinin yanında ise ipe çamaşırlar asılmıştı, önünde danalar dolaşıyordu. Sonuncu telgraf direği bahçedeydi, direğin tepesinden inen teller, arkası kırlara dönük olan ek yapının bir penceresinden içeri giriyordu.

Açık olan kapıdan buraya girdim. Telgraf gereçlerinin bulunduğu masada yelken bezinden bir çeket giymiş, koyu kıvırcık saçlı bir adam oturuyordu. Beni görünce sertçe yan yan baktı, sonra hemen gülümseyerek :

— Hoç geldin, Hiç — yoktan — iyi! dedi.

Bu, orta ikiden sigara içtiği için okuldan kovulan arkadaşım İvan Çeprakov'du. Bir zamanlar onunla sonbaharda sakalar, ispinozlar, keten kuşları yakalar; bunları daha annemiz babamız uyanmadan erkencecik pazarda satardık. İnce saçmayla göçebe sığırcıklara ateş eder, yaralananları toplardık; sonunda bunlardan bir kısmı elimizde acıdan kıvranarak ölürdü. (Geceleri kafeste inlemeleri hâlâ hatırımdadır.) İyileşenleri ise pazarda satardık, utanmadan da bunların hepsinin erkek olduğuna yemin ederdik. Bir keresinde de pazarda satılmadık tek sığırcık kalmıştı elimde, epey uğraştıktan sonra bunu da bir kapiğe elden çıkar-

dım. Bir kapiği cebime sokarken kendimi avutmak için : «Hiç yoktan iyidir» diye söylendim. O günden beri gerek okul arkadaşlarım, gerekse mahalle çocukları bana «Hiç — yoktan — iyi» adını takmışlardı. Bu takma adın nereden çıktığını benden başka herkes unuttuğu halde bugün bile çocuklar, dükkâncılar bana böyle takılırlar.

Çeprakov omuzları dar, kamburca, uzun bacaklı, çelimsiz bir delikanlıydı. Boyunbağı ip gibi olmuştu, yelek hiç kullanmazdı, çarpık ökçeli çizmeleri ise benimkinden berbattı. Gözlerini pek seyrek kırpar, bir şey yakalamak üzereymiş gibi hep tetikte durur, işlerini telâşla yapardı.

Konuşurken :

— Dur hele biraz... Dinle canım biraz... Demin ben ne diyordum? gibi şeyler söylerdi çabuk çabuk.

Konuştuk. Şimdi içinde bulunduğumuz çiftliğin bir süre öncesine kadar Çeprakovlara ait olduğunu, ancak geçen sonbaharda mühendis Doljikov'un eline geçtiğini öğrendim. Parayı mülke yatırmayı nakit olarak tutmaktan daha kazançlı bulan mühendis, bizim buralarda üç büyük çiftlik satın almıştı. Satış sırasında Çeprakov'un annesi ondan ek yapılardan birinde iki yıl daha oturmak, oğlunun yazıhanede çalışmak haklarını koparmıştı.

Çeprakov mühendis için :

— O almasın da kim alsın? dedi. Yalnız

müteahhitlerden ayarladığı rüşvetin hesabı yok. Daha kimlerden almıyor ki!

Sonra beni öğle yemeğine götürdü. Onunla birlikte ek yapıda kalmama, yemekleri de annesinden yememe kısa tarafından karar verdi.

— Annem cimridir ama senden fazla istemez.

Daracık odalarda sıkışık oturuyorlardı, çiftliğin satışından sonra konaktan buraya taşınan eşyalar koridorlara, hole varıncaya kadar her yeri doldurmuştu; mobilyalar eski model ve maundandı. Gözleri Çinlilerinki gibi şehlâ, yaşlıca ve şişman bir kadın olan Bayan Çeprakov pencerenin önündeki geniş koltukta çorap örüyordu; beni resmi bir tavırla karşıladı.

Çeprakov :

— Anneciğim, bu Poloznev'dir, burada çalışacak, diye tanıttı beni.

Bayan Çeprakov'un ilk sözü, boğazında yağ kaynıyormuş hissini veren çirkin, tuhaf bir sesle :

— Soylu musunuz? oldu.

— Evet.

— Oturun.

Yemek berbat bir şeydi. İçine acı lor konmuş börekle süt çorbasıydı bütün yiyeceğimiz. Yelena Nikiforovna, Bayan Çeprakov, tuhaf bir şekilde bazan bir gözünü, bazan da ötekini kırpıyordu. Konuşuyordu, yemek yiyordu, ama baştan başa bir ölülük akıyordu kadından, hat-

tâ sanki çevresine bir çeşit ceset kokusu yayıyordu. Onda hayat belirtileri, bir zamanlar köleleri olan, hizmetçileri ve uşakları tarafından «saygıdeğer» diye hitabedilmesi gereken bir hanımefendinin, bir general karısının havası pek az hissediliyordu. Bu zavallı kalıntılar da bir aralık ortaya çıktığı zamanlar hemen oğluna :

— Jan, bıçak öyle tutulmaz! diye çıkışıyordu.

Ya da derinden derine göğüs geçirerek, konuğuna hoş vakit geçirtmeye çalışan bir ev hanımının gururuyla bana

— Belki biliyorsunuz, biz de mülkümüzü sattık, diyordu. Elbette çok üzülüyoruz, buraya alışmıştık, ama Doljikov Jan'ı Dubeçni'ya istasyonuna şef yapacağına söz verdi. Buna göre biz de istasyonda oturacağız ve mülkümüzden ayrılmamış gibi olacağız; işte mühendis bu kadar iyi bir insan! Ne dersiniz, siz de onu yakışıklı bulmuyor musunuz?

Daha yakınlara kadar Çeprakov'lar zengin bir hayat sürüyorlardı, fakat generalin ölümünden sonra her şey değişti. Yelena Nikiforovna komşularıyla kavga etmeye, çiftliğinin kâhyasına, ırgatlarına ücretlerini ödememeye, onlarla mahkemelik olmaya başladı. Bütün korkusu herkesin onun malına göz dikmesiydi. Böylece de on yıla yakın bir zaman içinde Dubeçniya tanınmaz bir duruma düştü.

Konağın arkasında yabani otların, çalıların bürüdüğü bakımsız, eski bir bahçe vardı. Konağın hâlâ güzel ve sapasağlam duran terasında şöyle bir dolaştım; camlı kapıdan içeri bakınca, oturma odası olması gereken parke döşeli bir oda, eski model bir piyano, duvarlarda geniş maun çerçeveler içinde gravurler gördüm; başka da bir şey yoktu. Eski çiçeklikler-den yalnız şakayıklarla gelincikler kalabilmişti; bunlar da beyaz ve parlak kırmızı başlarını otların arasından güçlükle çıkarıyorlardı. Bahçe yolları boyunca birbirinin büyümesine engel olan, uçları inekler tarafından kırpılmış genç akçaağaçlar, karaağaçlar yetişmişti. Bahçe geçilemiyecek kadar sık görünüyordu; ama kavak, çam ve aynı yaştaki eski ıhlamurlardan sağlam kalanların bulunduğu yollarda, konak yakınlarında böyleydi bu. Daha gerilerde ot için düzlükler açılmıştı; buralarda hava nemli olmuyor, insanın ağzına, gözlerine örümcek girmiyordu. Açık yerlerin esintisi vardı buralarda. Bahçede ilerledikçe genişlik artıyor; buralarda vişneler, erikler, ur hastalığının, deste-kierin çirkinleştirdiği geniş dallı elmalar, armut ağacı olduğuna inanamıyacağınız dev gibi armutlar yükseliyordu. Bahçenin bu bölümünü bizim şehirden gelen satıcılar kiralıyor; meyveleri hırsızlardan sığırcıklardan da çardakta yatıp kalkan yarı deli bir köylü koruyordu.

Böylece gittikçe seyrekleşen bahçe, sonunda tam bir tarla haline gelerek, kıyıları yeşil kamışlarla, sepetçi söğütleriyle çevrili nehre

kadar iniyordu. Nehirdeki değirmen bendinin arkasında bol balıklı derin bir göl vardı. Saz damlı değirmen homurdanır gibi sesler çıkarıyordu, kurbağalar boğazlarını yırtarcasına bağırıyorlardı. Ayna gibi düzgün suyun yüzeyi arada bir halkalanıyor, koşuşan balıkların salladığı su nilüferleri titriyordu. Nehrin öbür yakasında küçük bir köy olan Dubeçniya vardı. Serinlik ve huzur kaynağı olan mavi, durgun bent gölü insanı kendine çekiyordu. Şimdi bütün bu göl, bu değirmen, bu sessiz sahiller mühendisin olmuştu.

Benim yeni görevim böyle başladı. Telgraflar alıyor, bunları ileriye çekiyor, kayıt tutuyor; okuması yazması olmayan işçi başlarının, ustaların yazıhaneye gönderdikleri istek listelerini, şikâyetleri, raporları yeniden temize çekiyordum. Gene de günün büyük bir kısmı bir iş yapmadan geçiyordu. Ya telgrafın gelmesini beklerken odada bir ileri bir geri dolaşıyor, ya da, masaya bir çocuk oturtarak, onun gelip maniplenin tıkırdadığını gözlemesine kadar bahçede geziyordum. Öğle yemeğini Bayan Çeprakov'un verdiklerinden yiyordum. Et pek az çıkıyor, hep sütlü yemekler geliyordu; çarşamba ve cuma günleri ise perhiz yemekleri vardı, böyle günlerde masaya perhiz tabağı adı verilen pembe tabaklar konuyordu. Bayan Çeprakov durmadan gözlerini kırpıyordu, onda bir tikti bu; onun yanında rahatsız oluyordum.

Yazıhanedeki iş bir kişi için bile fazla ol-

duğundan Çeprakov hep eli boş oturuyor, yatıp uyumadığı zamanlar tüfeğini sırtlayarak değirmen bendine ördek avlamaya gidiyordu. Akşamları köyde ya da istasyonda kafayı çektikten sonra yatmaya gelince aynanın karşısına geçiyor :

— Merhaba İvan Çeprakov! diye bağırıyordu.

Sarhoş olduğu zamanlar yüzü sapsarıydı, durmadan ellerini oğuştururken kişniyormuş gibi «Hi — hi — hi!» diye gülerdi. Ne yapacağını şaşırdığından bazan çırılçıplak soyunur, tarlalarda koşardı. Sonra sinek yer, ekşimtrak bir tadı olduğunu söylerdi.

IV

Çeprakov bir gün öğleden sonra soluk soluğa içeriye dalarak :

— Koş, kızkardeşin geldi, dedi.

Dışarı çıktım. Gerçekten de konağın merdivenlerinin önünde şehirden kiralanmış bir araba duruyordu. Yanında Anyuta Blagovo ve askeri üniformalı biriyle kızkardeşim gelmişti. İyice yaklaşınca üniformalıyı tanıdım Anyuta'nın doktor ağabeysiydi.

Doktor :

— Size pikniğe geldik. Bir sakınca var mı? dedi.

Kardeşimle Anyuta burada rahatımın nasıl olduğunu sormak istiyorlar, ama bir şey söylemeden hep bana bakıyorlardı. Ben de sus-

tum. Burasını beğenmediğimi anlayınca kardeşimin gözleri yaşardı, Anyuta Blagovo'nun yüzü kızardı. Bahçeye doğru yürüdük. En önden giden doktor heyecanla ikide bir :

— Ne hava be! Hava diye buna derler işte! diye haykırıyordu.

Dış görünüşüyle daha öğrenci derdiniz ona. Konuşmasıyla, yürümesiyle, gri gözlerinin canlı, sade içten bakışıyla tam çalışkan bir öğrenciyi hatırlatıyordu. Boylu poslu, güzel kızkardeşinin yanında zayıf, çelimsiz kalıyordu. Sakalı seyrek, sesi inceydi; tenora kaçan sesinin hoşa giden bir yanı vardı. Bir alayda görevliydi, buraya annesinin babasının yanına izinini geçirmeye gelmişti; anlattığına göre sonbaharda Petersburg'a uzmanlık sınavına girmeye gidecekti. Evli ve üç çocuk babasıydı; çok erken, daha fakültenin ikinci sınıfındayken evlenmişti. Herkes onun mutlu olmadığını, karısından ayrı yaşadığını söylüyordu.

Kardeşim telâşlanarak :

— Saat kaç? diye sordu. Erken dönsek iyi olacak. Babam ağabeyimi ziyaret için altıya kadar izin verdi.

— Ah sizin şu babanız yok mu ya! dedi doktor içini çekerek.

Semavere ateş koydum. Konağın terasına serdiğimiz bir halıya oturarak çaylarımızı içtik. Çayını fincan tabağından içen doktor hayatından çok memnun olduğunu söylüyordu. Çeprakov sonra anahtarları almaya gitti, cam-

lı kapıyı açarak eve girdik. İçerisi loş ve esrarlıydı, mantar kokuyordu, altında bodrum varmış gibi ayaklarımızın sesi güm güm çıkıyordu. Doktor ayakta durarak parmaklarını piyanonun tuşlarında şöyle bir gezdirdi; zayıf, titrek, kısık, ama hâlâ akoru bozulmamış piyanunun sesleri odayı doldurdu. Sonra sesini kontrol etti, yüzünü buruşturup bozuk tuşların yerine ayağıyle tempo tutarak bir romans söyledi. Kızkardeşim eve gitmekten vazgeçmişti, odanın içinde heyecanla bir ileri, bir geri gidip gelerek

— Oh, mutluyum! Çok, çok mutluyum! diyordu.

Kendisinin de sevinç duyabileceğine inanmıyormuş gibi bir şaşkınlık okunuyordu sesinden. Onu hayatımda ilk kez böyle neşeli görüyordum. Yüzüne bir güzellik gelmişti. Yandan görünüşü hiç de hoş değildi, ileri çıkmış burnuyla ağzı sanki üflüyormuş gibi bir izlenim bırakıyordu insanda; ama güzel koyu gözleri, soluk, körpe bir yüzü vardı. Yüzünden akan iyilik ve hüzün pek dokunaklıydı. Konuştuğu zaman hoş, hattâ güzel bir kızmış gibi görünürdü. İkimiz de annemize çekmiştik; geniş omuzlu, güçlü kuvvetli, dayanıklıydık. Onun yüzünün solukluğu hastalıktan ileri geliyordu, sık sık öksürürdü. Gözlerinde bazan, ciddi şekilde hasta oldukları halde bunu saklayan insanların korkusunu okurdum. Şu sıradaki neşesinde bir saflık, bir çocukluk vardı; sanki küçüklüğümüzde gördüğümüz sert eğitimle sin-

dirilen, ruhunda yeniden canlanarak serbestliğe kavuşmuştu.

Akşam olup da atları arabaya koştukları zaman zavallıcık sessizleşti, içine kapandı, sanık iskemlesine otururcasına oturdu yerine.

Artık hepsi de gittiler, eğlence son buldu... Anyuta Blagovo'nun bir kere olsun benimle konuşmadığını hatırladım.

«Şaşılacak bir kız!» diye düşündüm.

Aziz Piyotr perhizinde biz de hep perhiz yemekleri yedik.

Bir iş yapmamaktan, durumumun belirsizliğinden üstüme bir ağırlık çökmüştü. Çiftlikte aç, canı sıkkın, sarsak sarsak dolaşıyor; burasını bırakıp gideceğim uygun bir ruh halini dört gözle bekliyordum.

Turp ile birlikte ek yapıda oturduğumuz bir akşam üstü ansızın Doljikov girdi içeriye; güneşten iyice yanmıştı, üstü başı toz içindeydi. Üç gündür arazilerini geziyormuş; Dubeyniya'ya trenle, oradan da buraya yaya gelmiş. Şehirden gelmesi gereken arabayı beklerken kâhyasıyla çiftliği gezdi, yüksek sesle emirler verdi, sonra da bir saat yazıhanede oturarak sağa sola mektup yazdı. Onun bulunduğu sırada adına birkaç telgraf geldi, o da maniplenin başına geçerek bunlara cevap verdi. Üç kişi onun yanında put gibi, sesimizi çıkarmadan bekliyorduk.

Doljikov kayıt defterine dudaklarını büküp şöyle bir bakarak :

— Bu ne dağınıklık böyle! dedi. İki hafta sonra yazıhaneyi istasyona taşıyacağım, sizi o zaman ne yapacağımı bilmiyorum.

— Elimden geldiğince çalışıyorum, dedi Çeprakov.

— Doğru, nasıl çalıştığınız ortada. Siz aylık almaktan başka ne bilirsiniz ki!

Sonra bana bakarak devam etti

— Kolaylıkla ve bir an önce **faire la carriére** (1) için torpilinize güvenirsiniz. Ama ben torpil morpil dinlemem. Çünkü zamanında kimse benim gözümün yaşına bakmadı. Yol yapımını almadan önce makinist olarak çalıştım, Belçika'da basit bir yağcının yaptığı işi yaptım. Ya işte böyle!

Turp'a dönerek :

— Panteley, senin burada ne işin var? dedi. Birlikte kafa mı çekiyorsunuz yoksa?

O büsbütün basit insanları Panteley adıyla çağırırdı; benim ve Çeprakov gibilerinden de nefret eder, yüzlerine karşı sarhoş, hayvan, hergele diye bağırırdı. Genellikle kendinden aşağıda olanlara acımaz, canının istediği cezayı verir, sebebini söylemeden işten atardı.

En sonunda arabası geldi. Ayrılırken iki hafta sonra hepimizi işten çıkaracağını bildirdi, kâhyasına avanağın biri olduğunu söyledi,

---

(1) Meslekte ilerlemek (Fr.)

sonra da arabasına yıkılırcasına binerek çekti gitti.

Turp'a :

— Andery İvaniç, beni de işçi olarak yanınıza alın, dedim.

— Madem istiyorsunuz, gelin.

Birlikte şehre doğru yürüdük. İstasyonla çiftlik ta gerilerde kalınca :

— Andrey İvaniç, Dubeçniya'ya niçin gelmiştiniz? diye sordum.

— Birincisi, bizim çocuklar demiryolunda çalışıyorlar, ikincisi generalin karısına faizini ödemeye geldim. Geçen yıl ondan 50 ruble borç almıştım, şimdi ayda bir ruble faiz veriyorum.

Boyacı biraz durdu, çeketimin düğmelerinden tuttu.

— Misail Alekseyiç, iki gözüm, bey de olsa, basit bir insan da; bir kimse faiz alıyor mu, dünyanın en aşağılık canavarıdır. Böyle birinde namus diye bir şey arama.

Zayıf, solgun, korkunç görünüşlü Turp, gözlerini kapadı, başını salladı ve bir filozof tavrıyla:

— Böcek otu, pas demiri, yalan da ruhu kemirir, dedi. Ulu Tanrım, sen biz günahkâr kullarını bağışla.

V

Turp pratik değildi, bir işte hiç hesaplı davranmazdı. Yapabileceğinden fazla iş alır, teslim zamanı yaklaşınca da iki ayağı bir pa-

buca girer, şaşırır, sonunda da zarara girerdi. Hem boyacılık yapar, hem cam takar, hem duvarları kâğıtla kaplar, hem de çatı işlerine el atardı. Bir keresinde beş paralık bir çatı işi için üç gün çatı ustası peşinde koştuğunu hiç unutmam. Kendisi çok üstün bir ustaydı, günde on ruble kazandığı olurdu; ama her yerde önde gelmek, kendine müteahhit dedirtmek gibi hevese kapılmasa eline çok para geçerdi.

İşleri götürü alıyor; bana olsun, öteki çocuklara olsun yetmiş kapikten bir rubleye kadar gündelik veriyordu. Sıcak, kuru havalarda çeşitli açık hava işleri yapıyor, en başta da damları boyuyorduk. Ayaklarım alışık olmadığı için damlarda yürürken sıcak tuğlalara basıyormuşum gibi geliyordu. Keçe çizme giyince de ayaklarım bunalıyordu. Neyse, ilk günlerde böyle oldu bu, zamanla hepsine alışarak işlerim yoluna girdi. Çalışmayı zorunlu, kaçınılmaz olarak gören, çoğu zaman çalışmanın manevi yönünü hiç düşünmeden yük hayvanları gibi işe giren, hattâ konuşmalarında «çalışma» sözünü ağızlarına almayan insanlar arasındaydım şimdi. Onların yanında ben de kendimi yük hayvanıymışım gibi hissediyor, yaptığım şeyin zorunluluğunu, kaçınılmazlığını her gün biraz daha hissediyordum; bu beni bütün kuşkularımdan uzaklaştırarak rahatlatıyordu.

İlk zamanlar her şey ilgimi çekiyordu, yeniden doğmuşum gibi herşey yeniydi benim için. Kuru yerde uyuyabiliyor, yalınayak yü-

rüyordum; çok da hoşuma gidiyordu bu gibi şeyler. Sıradan insanlar arasında kimseyi varlığımla sıkmadan durabiliyor, sokakta arabaya koşulu bir at kayıp düşse, elbisemi kirletme korkusu olmadan koşup kalkmasına yardım ediyordum. En önemlisi de, kendi kazancımla yaşıyor, kimseye yük olmuyordum. Kendi yağ ve boyalarımızla dam boyamak çok kârlı bir iş olduğundan, Turp gibi birinci sınıf ustalar bile bu can sıkıcı kaba işi küçük görmeyi düşünmüyorlardı. Kısa pantolununu giyip, moraşmış çöp gibi bacaklarıyle çatıların üzerinde yürürken tıpkı leyleğe benziyordu. Fırçasını salladıkça derinden derine soluyarak :

— Çekeceğimiz var biz günahkârların! dediğini işitirdim arada bir.

Çatılarda yerdeki kadar rahat yürürdü. Hastalıklı, ölü gibi soluk yüzlü olmasına rağmen çevikliğine diyecek yoktu. İskele kurmadan, yalnızca merdiven ve ip kullanarak gençlerle birlikte o da kubbe, kilise kulesi boyamaya çıkardı. Onun yerden bilmem ne kadar yüksekte dururken birden bire dikilerek :

— Böcek otu, pas derimi, yalan da ruhu kemirir, demesi insana biraz ürkütücü gelirdi.

Ya da kendi kendine bir şey düşünürken birden konuşmaya başlardı.

— Olmayacak şey yok! Olmayacak şey yok!

İşimi bitirip eve dönerken, dükkânların

önünde oturanlar, vekilharçlar, uşaklar, bunların efendileri arkamdan kimisi alaylı, kimisi kızgın lâflar atarak bana sataşıyorlardı. (İlk günlerde bundan bayağı heyecanlandım, öfkeden içim içime sığmıyordu.) Dört bir yandan :

— Hiç — yoktan — iyi! Boyacı! Sarı boya! lâfları yağıyordu.

Bunların arasında bana en fazla sataşanlar da bir süre önce kendileri basit kimseler olup ekmeklerini beden emeğiyle kazanarak yiyenlerdi. Çarşıdaki sıra sıra dükkânların önünden geçerken, kazara olmuş gibi, bir nalbur dükkânından üzerime su atıyorlardı; bir keresinde de birisi bana sopa fırlattı. Balık satıcılarından biri, ak saçlı bir ihtiyar da, yolumu çevirerek öfkeyle yüzüme baktı

— Salağın teki olduğun için sana değil babana acıyorum, dedi.

Tanıdıklar benimle karşılaşınca sıkılıp utanıyorlardı. Kimisi beni tuhaf bir adam, bir maskara olarak görüyor, kimisi acıyor, kimisi de nasıl davranacağını kestiremiyordu. Hele sonuncuları anlamak bütün bütüne zordu. Bir gün Bolşoy Dvoryanski Caddesi'ne açılan ara sokaklardan birinden yürürken karşıma ansızın Anyuta Blagovo çıktı. İşe gidiyordum, elimde iki uzun fırçayla bir kova dolusu boya vardı. Beni tanıyınca Anyuta'nın yüzü kıpkırmızı oldu; elimi sıkmadan, sert, sinirli, titreyen bir sesle :

— Rica ederim sokakta bana selâm vermeyin. dedi. Canınız böyle istiyormuş madem,

istediğinizi yapın, ama ne olur, yoluma da çıkmayın!

Gözlerinde yaşlar ışıldıyordu.

Artık Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde değil, banliyö semti olan Makariha'da, dadım Karpovna'nın evinde oturuyordum. Dadım iyi yürekli ama kötümser, yaşlı bir kadındı. İçine her zaman kötü şeyler olacakmış gibi bir his doğar, çoğunlukla bütün düşlerinden korkar, odasına giren bal arılarını, eşek arılarını bile kötüye yorardı. Benim işçi olmam ona göre hiç de iyi olayların habercisi değildi.

Başını sallayarak, üzüntüyle :

— Yaktın talihsiz başını, yaktın!.. derdi.

Otuz yaşlarında, kızıl saçlı, sert bıyıklı, iri yarı, hantal bir adam olan evlâtlığı kasap Prokofi ile birlikte kalıyorlardı. Prokofi benimle evin dar girişinde karşılaşınca bir şey söylemeden saygıyle geriye çekilir; sarhoşça, elini beş parmağı ile birlikte şapkasınının siperine koyup selâm verirdi. Akşam yemeklerini evde yerdi, odalarımızı ayıran tahta bölmenin yarıklarından onun, kadeh kadeh üstüne yuvarlarken içini çektiğini, boğazını temizlediğini işitirdim.

— Anneciğim! diye seslenirdi alçak sesle.

Evlâtlığını deli gibi seven dadım ise :

— Ne var oğlum? diye karşılık verirdi.

— Anneciğim, sizin bütün isteklerinizin başımın üstünde yeri var. Bu ölümlü dünyada son günlerinizde size keder yüzü göstermeye-

ceğim, ölünce de masrafını kendim verip gömeceğim. Sözüm sözdür...

Her gün güneş doğmadan kalkıyor, erkenden de yatıyordum. Biz boyacılar çok fazla yer, derin bir uykuyla uyurduk; yalnız, nedense, geceleri kalbim küt küt atıyordu. Arkadaşlarımla hiç kavga etmezdim. Küfürlerin, yeminlerin, «gözün çıksın», «Allah belânı versin» gibi sözlerin bini bir paraydı, ama gene de güzel güzel geçinip gidiyorduk. Çocuklar benim din yolundan ayrılmış olduğumu sanıyorlar, beni bu yüzden öz babamın bile terkettiğini söyleyerek bana şaka yollu takılıyorlardı. Amahemen bunun peşinden kendilerinin de Tanrı'nın evine pek seyrek uğradıklarını, aralarında on yıldır günah çıkartmaya gitmeyenlerin bulunduğunu söylüyorlardı. Kuşlar arasında kargalar neyse, insanlar arasında boyacılar da oydu; öyleyse onların da yoldan çıktığı bal gibi doğruydu.

Boyacı arkadaşlarım beni seviyorlar, saygıda kusur etmiyorlardı; içki, sigara kullanmayışımın, kimseye zararım dokunmadan, kendi halimde yaşayışımın hoşlarına gittiği ortadaydı. Yalnız onlarla birlikte bezir yağır hırsızlığına katılmayışım, işverenlerden bahşiş istemeye yanaşmayışım pek zorlarına gidiyordu. İşverenlerden bezir yağı ve boya çalmak alışılagelmiş bir davranıştı, bunu hırsızlıktan bile saymazlardı; hele Turp gibi hak gözeten bir adamın işten ayrılırken yanına hergün biraz bezir, biraz üstübeç alması doğrusu tuhafıma

gidiyordu. Makariha'da kendi evi olan yaşlı başlı adamlar bile bahşiş istemekten utanmıyorlardı; arkadaşların, ciğeri beş para etmez birini, işinin başlaması ya da bitmesi sırasında hep birden kutlayarak ondan birkaç kapik aldıktan sonra ezile büzüle teşekkür etmeleri çok üzücü, yüz kızartıcı bir şeydi.

İşinde çalıştıkları adamlara karşı gösterdikleri saray dalkavukluğu bana her zaman Shakespeare'nin Polonius'unu hatırlatırdı.

Havaya bakan iş sahibi :

— Sanırım yağmur yağacak, derdi.

Arkadaşlar hemen onu onaylarlardı :

— Ya öyle, yağacak beyefendi.

— Ama yağmur bulutu değil bunlar, belki de yağmaz.

— Doğru söylüyorsunuz, beyefendi, yağmaz.

Ama arkalarından onları alaya almaktan geri durmazlar; sözün gelişi, balkonunda gazete okuyan bir beyefendi görseler, hemen :

— Evinde yiyecek ekmeği yok, oturmuş gazete okuyor, lâfını yapıştırırlardı.

Bizimkilere hiç uğramıyordum. İşten dönüşte evde kızkardeşimin bıraktığı notları buluyordum sık sık. Bu endişeli, kısa notlarda, bazan babamın öğle yemeğinde bir şey yemeden dalgın dalgın oturduğunu, bazan çok tedirgin olduğunu, bazan da odasına kapanıp uzun süre dışarı çıkmadığını bildiriliyordu. Bu haberler canımı sıktığı için geceleri gözüme

uyku girmiyordu; geç vakit Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde evimizin çevresinde dört dönüyordum, karanlık pencerelere bakarak içerdekilerin durumunu anlamaya çalıştığım çok olmuştur. Pazar günleri kardeşim bana uğrardı, ama sözde bana değil de dadımıza diye çıkardı evden.

— Babam buna dayanamaz, derdi. Tanrı esirgeye başına bir şey gelecek olsa üzüntüden kendi kendimi yerim. Çok kötü yapıyorsun, Misail! Annemizin ruhu için sana yalvarıyorum, aklını başına topla!

— Kardeşim, benim cici kardeşim, doğru hareket ettiğime inanıyorsan, elimden başka ne gelir?

— Senin doğru hareket ettiğine ben de inanıyorum. Ama kimseyi gücendirmeden, belki başka türlü de yapabilirsin!

Kapının arkasından yaşlı dadımın sesi gelirdi

— Vah ne günlere kaldık! Şunun söylediklerine bak! Başına taş yağacak, oğlum, taş yağacak!

VI

Pazarlardan birinde doktor Blagovo ansızın çıkageldi. İpekli gömleğinin üstüne bir ceket giymişti, ayaklarında cilâlı çizmeleri vardı. Elimi bir öğrencinin sert hareketiyle sıkarak

— Sizi görmeye geldim, dedi. Her gün

sizden söz edildiğini duyuyorum, şöyle karşılıklı oturup konuşmak için bir türlü fırsat bulamadım. Şehirde müthiş canım sıkılıyor, herkesin ruhu sönmüş, konuşacak tek kişi yok.

Ceketini çıkartıp ipek gömleğiyle kalarak :

— Oh, bu ne sıcak böyle! diye devam etti. İki gözüm, ne olur, oturup biraz konuşalım!

Çoktandır ben de sıkıntıdan patlıyor, boyacılardan başka kim olursa olsun birileriyle konuşmak için büyük bir istek duyuyordum. Onun için doktorun gelişine çok sevindim.

Yatağıma oturarak :

— Önce hislerinizi bütün içtenliğimle paylaştığımı, yaşama tarzınıza derin bir saygı duyduğumu söylemek isterim, dedi. Sizi burada, bu şehirde kimse anlamıyor, zaten anlayacak kimse de yok! Çünkü bir iki kişinin dışında hepsi de Gogol'ün domuz kafalı kahramanlarının aynısı. Ben sizi ta piknikte şıp diye anlamıştım. Sizin yüce bir ruhunuz var, siz onurlu, soylu bir kişisiniz! Size karşı saygı duyuyor, elinizi sıkmayı büyük bir şeref sayıyorum. Yapmış olduğunuz gibi, hayatınızı sertçe ve kesinlikle değiştirebilmek için çok karışık ruh bunalımları geçirmiş olmanız; bu tarz yaşantıyı sürdürmek, inançlarınızın en üst düzeyinde kalabilmek için de her gün kafanızı ve kalbinizi son derece uyanık tutmanız gerekmiştir sanırım. Lütfen konuşmanızın başında şunu bana açıklar mısınız : Bu irade gücünüzü, bu her

an tetikte bekleyişinizi, bütün bu enerjinizi başka bir alanda, örneğin zamanla büyük bir bilgin ya da sanatçı olmak yolunda kullansaydınız, hayatınız derinlemesine gelişip, her bakımdan insanlığa daha yararlı olmaz mıydınız?

Böylece epey konuştuk. Konuşma dönüp dolaşıp beden emeğine gelince bu konuda düşündüklerimi şöyle belirttim : Güçlülerin zayıfları köleleştirmemesi, yani azınlığın çoğunluk sırtından geçinmemesi ya da bütün özünü sülük gibi çekip almaması için, güçlülerle zayıflar, zenginlerle yoksullar arasında ayırım gözetilmeksizin, eşit şartlarla, herkes kendi adına yaşam savaşına katılmak zorundaydı; bu eşitliğin görüleceği en iyi ortam da, herkesin boyun eğmekten kaçınamayacağı kol çalışmasıydı.

— Demek oluyor ki, herkes kol gücü ile çalışmak zorundadır!

— Evet,

— Peki öyleyse, herkes, bu arada en seçkin kimseler, büyük düşünürler, bilim adamları, var olma savaşında kendi paylarına düşeni yapmak için bütün zamanlarını taş kırmak, dam boyamak gibi işlerde harcasalar, insanlığın ilerlemesi tehlikeye girmiş olmaz mı?

— Hangi tehlike? İnsanlığın ilerlemesi karşılıklı sevgi ve saygıda, ahlâk kurallarına uymada aranmalıdır. Siz kimseyi kendinize köle yapmaz, kimsenin sırtından geçinmezseniz başka daha ne ilerlemesi istersiniz

Blagovo birden ayağa fırlayarak, heyecanla

— Durun bir dakika! dedi. Kabuğuna çekilen bir salyangoz yalnız kişiliğini olgunlaştırmakla uğraşır, ahlâk kurallarına uyma çabası içinde çırpınır durursa bu mu ilerleme demektir?

Canım sıkılmıştı.

— Niçin öyle söylüyorsunuz? dedim. Eğer yakınlarınızı sizi beslemeye, üstünüzü başınızı yapmaya, işlerinizi gördürmeğe, sizi düşmanlarınızdan korumaya zorlamazsanız, kölelik üzerine kurulmuş bu düzende sizin yaptığınız bal gibi ilericiliktir. Bana kalırsa tek elde edilebilecek, insanların en çok işine yarayan, en gerçek ilerleme budur.

— Bütün insanlığın ilerlemesinin, evrensel ilerlemenin sınırları sonsuzdan geçer. Sınırını ihtiyaçlarımızla ya da geçici dünya görüşlerimizle çizdiğimiz «elde edilebilecek» ilerlemeden söz etmek, kusura bakmayın ama, biraz tuhaf kaçıyor.

— Söylediğiniz gibi, ilerlemenin sınırları sonsuzdan geçiyorsa, amaçları da belirsiz demektir. İnsan yaşıyor ama niçin yaşadığını kesin olarak bilmiyor. Nasıl bir şey bu?

— Olsun! Ama bu «bilmeyiş» sizin «bilişinizden» çok daha iyidir. Ben ilericilik, uygarlık, kültür adı verilen bir merdivenden nereye gideceğimi tam olarak bilmeden yürüyor, yürüyorum. Acaba yalnız bu güzel merdiven için yaşamaya değmez mi? Ama siz ne uğruna ya-

şadığınızı biliyorsunuz. Siz istiyorsunuz ki, insanların bir kısmı öbürlerini sömürmesin, resmi yapanla onun boyasını karan aynı yemeği yesin... İşte sizin bu isteğiniz, hayatın esnaflık, basitlik, bayağılık yanı; salt bu amaç uğruna yaşamak size nasıl iğrenç gelmiyor, anlamıyorum. Solucanların bir kısmı ötekileri sömürerek yaşıyormuş, Allah belâlarını versin, bırak yesinler birbirlerini! Bizim düşüneceğimiz şeyler bunlar olmalı, — ezilenleri kölelikten kurtarsanız bile nasıl olsa sonunda ölüp toprağa karışacaklar — bizler uzak bir gelecekte bütün insanlığı beklemekte olan büyük bilinmeyeni düşünmeliyiz.

Blagovo fikirlerini heyecanla savunmakla birlikte, başka bir düşüncenin kafasını kurcaladığı gözden kaçmıyordu. Saatine bakarak

— Sanırım kızkardeşiniz gelmeyecek, dedi. Bizimkilere uğramıştı dün, bugün size geleceğini söylüyordu... Siz her şeyi kölelikle açıklıyorsunuz. Bana kalırsa özel bir sorun bu, bu gibi sorunları insanlar yavaş yavaş çözümlemeli.

Sorunların yavaş yavaş çözümlenmesi üstüne tartışmaya başladık. Ben, iyilik ya da kötülük yapmayı herkesin kendi kafasına göre çözümleyerek, yavaş yavaş gelişim yoluyla insanların bu soruna bir çözüm getirmesini kimsenin beklemeyeceğini söyledim. Üstelik yavaş yavaş çözümün hem iyi, hem de kötü sonuçları vardı. İnsancıl düşüncelerin derece derece

gelişimi yanında karşı cins düşüncelerin de yavaş yavaş geliştiği görülebilirdi; toprak köleliği kalkmıştı, buna karşılık kapitalizm gelişiyordu. Özgürlük düşüncelerinin en çok tartışıldığı şu zamanda bile, tıpkı Batu Han (1) devrinde olduğu gibi, çoğunluk gene kendisi aç, çıplak, barınaksız yaşarken, azınlığı besliyor, giydiriyor, barındırıyordu. Köleleştirme sanatı da günden güne inceldiği için bu düzen her gelişen esinti ve akımla kolayca uyuşabiliyordu. Artık uşaklarımızı ahırlarda kırbaçlamıyorduk, ama köleliğe kaba görünmeyecek şekiller veriyor, hiç olmazsa bir köleleştirme olayında kendimizi haklı çıkaracak taraflar buluyorduk. Konuşmaya gelince bol bol konuşuyorduk, ama 19 ncu yüzyılın sonlarında bulunduğumuz şu sırada, bedenimizle yaptığımız işlerin en çirkinlerini işçilerin üzerine yüklememiz mümkün olsaydı, buna hemen razı gelir; arkasından da kendimizi haklı çıkarmak için, en seçkin kişilerin, büyük düşünürlerin, bilginlerin değerli vakitlerini bu çeşit işlere harcamaları durumunda insanlığın ilerlemesini büyük tehlikelerin tehdit edebileceğini ileri sürerdik.

Sonunda kızkardeşim de geldi. Doktoru görünce birden telâşlandı, ne yapacağını şaşırdı, hemen eve gitmesi gerektiğini söylemeye başladı.

---

(1) Rusları eğemenliği altına alan Altın Ordu devletinin ilk hanı (1227 de han oldu). (Çeviren)

Blagova ellerini göğsüne koyarak, onu caydırmak için :

— Kleopatra Alekseyevna, dedi, benimle ve ağabeyinizle şurada bir yarım saat geçirseniz babanıza bir şey mi olur?

Açık yürekli bir adamdı doktor, sevincini bir başkasına aşılamayı beceriyordu. Kızkardeşim bir an düşündükten sonra birdenbire gülmeye başladı, yüzüne piknikteki aynı neşe gelmişti. Kırlara çıktık, otların üzerine oturarak konuşmamıza devam ettik; bir yandan da, hepsi de batıya dönük pencereleri batan güneşten altın sarısına dönen şehri seyrediyorduk.

O günden sonra kızkardeşimin bana her uğrayışında Blagovo da gelmeye başladı. Sanki birbirlerinin geleceğinden haberleri yokmuş gibi selâmlaşıyorlardı. Doktorla ben tartışırken kardeşim bizi dinliyordu. Bizi dinlerken yüzüne yayılan merak, heyecan, sevinç ve duygu dolu kıpırdanıştan, daha önce düşlerinde bile görmediği şimdi ise ne olduğunu sezinlemeye çalıştığı yabancı bir dünyanın yavaş yavaş gözlerinin önünde açılmaya başladığını anlıyordum. Doktor yokken sessiz, hüzünlüydü: bazan yatağımın üzerine oturarak ağlıyorsa, bu, bana söylemediği bir takım sebeplerden ileri geliyordu.

Ağustosta, Turp, demiryollarında çalışmak için hazırlanmamızı söyledi. Şehir dışına «Sürülmemizden» iki gün önce babam çıkageldi. Yüzüme bakmaksızın ağır ağır yerine oturdu,

kızarık yüzünü mendiliyle sildi, sonra cebinden bizim şehirde yayınlanan «Haber» gazetesini çıkararak acele etmeden, her kelimeye basa basa, Devlet Bankası müdürünün benim yaşımdaki oğlunun hazinede şube müdürlüğüne atandığını okudu. Sonra gazeteyi katlıyarak :

— Şimdi dön bir de kendine bak! dedi. Dilenciden, serseriden, kopuktan ne farkın kalmış? Adam olmak için esnaf, köylü çocukları bile okurlarken, ün yapmış, soylu ataları olan sen, bir Poloznev, çamura batmak için elinden geleni geri koymuyorsun.

Babam yerinden kalkarak boğuk bir sesle:

— Buraya seninle konuşmak için gelmedim, diye devam etti. Artık seni gözden çıkaralı çok oldu. Buraya kızkardeşinin nerede olduğunu öğrenmeye geldim. Öğle yemeğinden sonra evden çıkmıştı, sekiz saattir dönmedi. Bana sormadan gitmek gibi bir huy edindi şimdi, bana olan saygısı da azaldı. Bunda senin kötü, aşağılık etkini görüyorum. Söyle hergele, o nerede?

Elinde gene aynı şemsiye vardı; ben ne yapacağımı şaşırarak, babasının döveceğini sanan bir okullu gibi toparlandım. Şemsiyesine baktığımın farkına varan babam kendini tutarak :

— İstediğin gibi yaşa! dedi. Seni dualarımdan yoksun kılıyorum.

Kapının arkasından dadımın mırıltıları geliyordu :

— Vah başıma gelenler! Şu zavallının

düştüğü duruma bakın! Her şeyi, her şeyi önceden hissediyordum zaten!

Demiryolunda çalışmaya başladık. Ağustos boyunca durmadan yağmur yağdı, hava nemli ve soğuktu. Tarlalardan ekin kalkmamıştı daha; makinelerle biçilen geniş çiftliklerde henüz yığınlar bile yapılmamıştı, ekinler demet demet duruyordu. Bu hüzünlü demetlerin her gün biraz daha karardığını, tanelerin başaklarda yeşerdiğini hiç unutmam. Çalışmak kolay olmuyordu, yaptığımızı bir sağanak gelip bozuyordu. İstasyona ait yapılarda oturmaya izin verilmediği için yazın «demiryolcuların» kaldıkları rutubetli, pis toprak damlarda yaşıyorduk; geceleri soğuktan, ellerimde, yüzümde dolaşan kara böceklerden beni uyku tutmuyordu. Köprülere yakın çalışırken, akşama doğru, salt boyacıları dövmeye gelen «demiryolcuların» saldırısına uğruyorduk; boyacıları dövmek onlar için bir çeşit spor olmuştu. Bizi güzelce dövüyorlar, fırçalarımızı çalıyorlar, sonra da bizi kızdırıp kavga çıkarmak için, bekçi kulübelerini yeşile boyamak gibi çeşit çeşit muzırlık yapıyorlardı. Bütün bu belâlar yetmiyormuş gibi, bir de Turp ücretlerimizi tam ödemeye başladı. Bölgedeki boya işleri bir müteahhide verilmişti o da başkasına vermiş, sonuncusu da yüzde kirmi kadar komisyon alarak Turp'a bırakmıştı. İş zaten tek başına elverişsizken başımızda bir de yağmur vardı şimdi. Çalışamadığımız için zaman boşu boşuna geçip gidiyordu, oysa Turp hepimize

gündeliklerimizi ödemek zorundaydı. Aç kalan boyacılar onun ne dolandırıcılığını, ne canavarlığını, ne hainliğini bırakıtlar; nerdeyse döveceklerdi adamcağızı. Turp ise ümitsizlikten içini çekiyor, ellerini göğe kaldırıyor, borç para almak için ikide bir Bayan Çeprakov'a gidiyordu.

VII

Yağmurlu, karanlık, pis bir sonbahar başladı; sonbaharla birlikte işler de çekilmişti. Ya üç dört gün işsiz güçsüz evde oturuyor, ya da günde yirmi kapiğe toprak taşımak gibi boyacılık dışı şeyler yapıyordum. Doktor Blagovo Petersburg'a gitmişti, kardeşim artık bana uğramıyordu. Turp ise hasta yatağında her gün ölümü bekliyordu.

Sonbaharlık bir ruh hali çökmüştü üstüme. Belki de işçi olduktan sonra bizim şehrin hayatını her ters yanından gördüğümden olacak, karşıma hergün beni ümitsizliğe düşüren yeni olaylar çıkıyordu. Eskiden haklarında hiçbir şey bilmediğim ya da dış görünüşlerinden aklı başında birileri sandığım hemşehrilerim, şimdi gözüme her namussuzluğu yapabilecek, aşağılık, katı yürekli kimseler olarak görünüyordu. Bizim gibi basit insanları aldatıyorlar, hile yapıyorlar, o soğuk havalarda koridorlarda, mutfaklarda bekletiyorlar, bize tepeden bakıyorlar, son derece kaba davranıyorlardı. Bir gün bizim kulübün okuma salonuyla

iki odasını duvar kâğıtlarıyla kaplamıştım. parça başına yedi kapikten hesabımı ödediler ama on iki kapikten imza etmem için de baskıya başladılar. Ben istediklerini yapmayınca, kulübün yöneticilerinden biri olması gereken, gözlüğü altın çevreli, efendi kılıklı bir adam

— Namussuzun yediği naneye bak! diye bağırdı. Ulan senin çeneni dağıtırım.

Uşak kulağına eğilip de ,benim, mimar Poloznev'in oğlu olduğumu söyleyince adam birden bozuldu, yüzü renkten renge girdi, ama hemen kendini toparlıyarak

— Bırak, onun da Allah belâsını versin! dedi.

Dükkânlarda biz işçilere bozulmuş yağları, küflenmiş unları, içilip kurutulmuş çayları sokuşturuyorlardı. Kilisede polis yalnız bizi itip kakıyor, hastanelerde sağlık memurları, hastabakıcılar birkaç kuruşumuza göz dikiyor, elimizde olmadığı için rüşvet vermezsek hırslarından kirli tabaklarda yemek getiriyorlardı. Postanedeki en küçük bir memur bile bize hayvanmışız gibi davranmakta, «Nereye sokuluyorsun? Bekle orada!» gibi kabaca, küstahça lâflar söylemekte kendini haklı görüyordu. Av köpekleri bile bize düşmanca tavır takınıyorlar, üzerimizde ayrı bir öfkeyle saldırıyorlardı. Beni en çok şaşırtan da halk arasında «vicdan kalmamış» sözüyle anlatılan hak gözetmenin olmayışıydı. Hile yapmayan yok gibiydi. Bize bezir yağı satan tüccar da, müte-

ahhitler de, bizim arkadşalar da, işverenlerin kendisi de işlerine hile karıştırıyorlardı. Bu duruma göre haktan söz etmenin hiçbir değeri yoktu; hak edilmiş paramızı bile sadaka ister gibi, şapkamız elimizde arka kapılardan yalvara yakara koparmak her zaman yaptığımız bir hareketti.

Kulübün duvarlarına kâğıt yapıştırdığım gün, salona bitişik odalardan birinde işimi bitirmiş, akşam üzeri eve gitmeye hazırlanıyordum. O sırada elinde bir deste kitapla mühendis Deljikov'un kızı girdi içeriye. Ona eğilerek selâm verdim. O da beni hemen tanıyarak elini uzattı.

— O, merhaba! Sizi gördüğüme memnun oldum, dedi.

Yüzüne bir gülümseme yayılmıştı; mintanımı, çiriş dolu kovamı, yere serdiğim duvar kâğıtlarını ilgiyle, şaşkınlıkla seyrediyordu. Ben bozulmuştum, o da tuhaf oldu.

— Size böyle baktığım için özür dilerim, dedi. Sizin hakkınızda çok şeyler işittim. Hele doktor Blagovo size hayran. Kardeşinizle de tanıştım; sevimli, cana yakın bir kızcağız, ama sizin basit bir hayat sürmenizde hiçbir kötülük olmadığına onu bir türlü inandıramadım. Tersine, siz şehirde herkesin en çok ilgilendiği bir kimsesiniz şimdi.

Çiriş kovasına, duvar kâğıtlarına bir daha bakarak devam etti :

— Doktor Blagovo'dan beni sizinle daha yakından tanıştırmasını rica ettim, ama ya

unutmuş olacak ya da fırsat bulamadı daha. Her neyse biz artık yakından tanışmış sayılırız bana da bir arkadaşınız olarak gelirseniz size son derece minnettar kalırım. Öyle çok konuşacaklarım var ki!

Elini uzattı.

— Yalın bir insanım ben, yanımda sıkılacağınızı sanmıyorum. Babam yok, Petersburg'a gitti.

Bunları söyledikten sonra elbisesini hışırdatarak salonuna girdi. Eve gelince uzun süre uyuyamadım.

Bu iç karartıcı sonbahar günlerinde, yaşamamı biraz olsun kolaylaştırmak isteyen iyi yürekli biri arasıra bana çay, limon, kurabiye, kızarmış keklik gönderiyordu. Bunları getirenin bir asker olduğunu söylüyordu dadım, ama kimden geldiğini bilmiyorduk. Asker her gelişinde sağlık durumumu, her gün yemek yiyip yemediğimi, kışlık giyeceğimin olup olmadığını soruyormuş. Ayazlar bastırmıştı ki, aynı şekilde benim bulunmadığım bir sırada, asker yünden örülmüş, yumuşak bir atkı getirmiş. Atkıdan gelen hoş, zor hissedilir esans kokusundan iyilik perimin kim olduğunu anladım hemen, İnci çiçeği kokusuna bayılan Anyuta Blagovo'dan başkası olamazdı bu.

Kışa doğru işler canlandı, bizim de neşemiz yerine geldi. Turp iyileşmişti; birlikte mezarlık kilisesinde yaldızlanacak olan tasvir dolaplarına astar boyası çekiyorduk. Sakin, te-

miz, — bizim çocukların dedikleri gibi — elverişli bir işti bu. Günde bir sürü iş bitiyor, zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorduk. Ne bir küfür, ne kahkaha, ne de bağıra bağıra konuşma vardı. Bulunduğumuz yer bizi susmaya, edepli olmaya zorluyor; bize sessiz, ciddi düşünceler esindiriyordu. Her birimiz kendi işimizin başında, ayakta durduğumuz ya da oturduğumuz yerde heykeller gibiydik. Mezarlığa yaraşan bu ölü sessizliğinde elimizden yere bir şey düşse ya da kandiller çatırdasa, kilisenin içinde boğuk boğuk yankılanan bu sese hepimiz dönüp bakıyorduk. Uzun bir sessizlikten sonra arıların uçuşuna benzeyen bir uğultu duyuluyordu bazan. Ya ölen bir çocuk için kilise sahanlığında okunan duadan geliyordu bu ses, ya da kubbede, çevresini yıldızlarla süslediği bir güvercin resmi yapan bir ressamın, nerede olduğunu bir an için unutarak alçak sesle ıslık çalmasından. Bazan Turp kafasındaki düşüncelere cevap veriyormuş gibi, «Olmayacak şey yok! Olmayacak şey yok!» diye mırıldanıyor, bazan da tepemizde acı acı çan sesleri duyuyorduk; arkadaşlar bir zengin ölüsünü götürdüklerini anlıyorlardı hemen.

Gündüzleri bu sessiz, loş kilisede geçiriyor; uzun gecelerde ise, ya bilârdo oynamaya ya da kendi kazandığım parayla aldığım yeni yünlü takım elbisemi giyerek galerilerde piyes seyretmeye gidiyordum. Ajoginlerde gene temsiller, konserler başlamıştı, dekorları Turp artık tek başına çiziyordu. Sonra bana temsille-

rin, canlı tabloların konusunu anlatıyor; ben de onu can kulağıyla dinliyordum. Provalara gitmek için büyük bir istek duyuyor, ama bir türlü karar veremiyordum.

Noel'e bir hafta kala doktor Blagovo geldi. Eskisi gibi tartışmaya, bilârdo oynamaya başladık. Oyun oynarken çeketini çıkarıyor, gömleğinin düğmelerini çözüyor, nedense kendine külhanbeyi havası vermeye çalışıyordu. Az içmesine rağmen çok gürültücüydü; «Volga» gibi berbat, ucuz bir meyhanede bir akşamda yirmi rublenin hakkmdan geliyordu.

Kardeşim tekrar bana uğramaya başlamıştı, birbirlerini her görüşte çok şaşırıyorlardı, ama kardeşimin sevinçten parlayan suçlu yüzünden bu karşılaşmaların raslantı olmadığı hemen anlaşılıyordu. Bilârdo oynadığımız bir akşam doktor bana :

— Söyleyin bakalım, Bayan Doljikov'a niçin gitmiyorsunuz? dedi. Mariya Viktorovna'yı pek tanımıyorsunuz sanırım. Zeki, sade, cana yakın, tatlı bir kızdır o.

Baharda mühendisin, beni evinde nasıl karşıladığını anlattım ona.

— Boş verin canım. O başka, kızı başka. Dostum, size doğrusunu söyleyeyim mi, ona gitmezseniz size çok gücenecek. Durun, yarın ikimiz birlikte gidelim. İster misiniz?

Beni kandırmıştı. Ertesi gün akşamleyin yeni elbisemi giydim, büyük bir heyecanla Doljikovların evine yollandım. Bu sefer ne uşak

ricacı olarak geldiğim o günkü gibi kibirli ve korkunç gelmiş, ne de mobilyalar o kadar lüks görünmüştü. Mariya Viktorovna beni beklemekteydi eski bir arkadaşıymışım gibi karşıladı, elimi sert bir şekilde, dostça sıktı. Geniş kollu, yünden bir elbise vardı üzerinde; saçına ise, bir yıl sonra şehrimizde «köpek kulağı» adıyla modaya giren bir biçim vermişti. Şakaklarındaki saçlar kulaklarına doğru taranmıştı, bundan dolayı da yüzünün babasına benzediğini farkettim ilk bakışta. Babasının da arabacıların yüzünü andıran kırmızı, ablak bir çehresi vardı. Güzel ve zarifti, ama biraz geçkince, otuz yaşlarında gösteriyordu. Oysa taş çatlasa yirmi beşini geçmezdi.

Bana yer göstererek :

— Sevgili doktora ne kadar teşekkür etsem azdır, dedi. O da olmasa kendiliğinizden geleceğiniz yoktu. Can sıkıntısından patlıyorum. Babam işlerine gitti, beni de böyle yalnız başıma bıraktı. Bu şehirde ne yapacağımı bilmiyorum.

Sonra nerede çalıştığımı, elime ne geçtiğini, nerede kaldığımı sordu.

— Yalnız kendi kazandığınızla mı geçiniyorsunuz?

— Evet.

— Mutlu insan! Bana öyle geliyor ki, hayatta bütün kötülükler aylaklıktan, can sıkıntısından, insanın içinde duyduğu boşluktan ileri geliyor; zaten başkasının kazancıyla geçinirseniz bunlardan da kurtulamazsınız. Sakın

gösteriş yaptığımı sanmayın; size şunu içtenlikle söyleyeyim ki, zengin olmak ilginç, hoş bir şey değil. Boşuna «Haksız kazanılan zenginlikle dost edininiz» dememişler, çünkü çoğu zaman dürüst kazanılmış zenginlik yoktur, olamaz da.

Sayıyormuş gibi, ciddî, soğuk gözlerle mobilyalara baktı

— Konforun, rahatlığın büyüleyici bir gücü vardır; iradesi kuvvetli olanları bile yavaş yavaş kendini çeker. Bir zamanlar babamla birlikte orta halli, sade bir hayat sürerdik, ama bir de şimdi bakın!

Omuzlarını silkerek devam etti

— İşitilmiş şey değil, yılda yirmi bin ruble harcıyoruz! Hem de bir taşra şehrinde!

— Konfora, rahatlığa paranın, öğrenimin kaçınılmaz ayrıcalığı gözüyle bakmak gerekir, dedim. Bana öyle geliyor ki, rahatlık denen şey, en ağırı, en pisi de olsa her türlü çalışmayla birlikte olmalıdır. Babanız zengin şimdi, ama söylediğine göre bir zamanlar makinist olarak çalışmış, sıradan boyacılık yapmış.

Mariya Viktorovna gülümsedi, kuşkuyla başını salladı.

— Babam bazan ekmeği kvasta (1) ıslatarak yer. Bir eğlence, bir heves bu onun için!

Bu sırada zil çaldı, ayağa kalkarak :

(1) Tahıllardan, meyvelerden yapılan ekşimsi içecek. (Çeviren)

— Zenginlerle okumuşlar da çalışmak zorundadırlar, diye devam etti. Konfora gelince, o da herkes içindir. Bunda hiçbir ayrılık olmaması gerekir. Neyse bırakalım şimdi felsefeyi! Bana eğlendirici bir şeyler anlatın. Boyacı arkadaşlarınızdan söz edin örneğin! Şakacı mıdırlar?

Gelen doktordu. Arkadaşlarımı anlatmaya başladım. Alışık olmadığım için sıkılıyor, ciddi bir araştırıcı tavrıyla konuşuyordum. Doktor da işçilerin yaşantısından birkaç hikâye anlattı. Konuşurken sallanıyor, ağlıyor, diz çöküyor, hattâ sarhoş gibi yerlere yatıyordu. Gerçek bir aktörlüktü yaptığı, Mariya Viktorovna ona baktıkça gözlerinden yaş gelinceye kadar gülüyordu. Doktor daha sonra piyano çaldı, ince tenor sesiyle birkaç şarkı söyledi. Yanında ayakta duran Mariya Viktorovna ise notalardan ona söyleyeceği şarkıları seçiyor, yanlış yaptığı zaman düzeltiyordu.

— Siz de şarkı söylüyormuşsunuz, öyle mi? diye sordum Mariya Viktorovna'ya.

Doktor hemen atıldı.

— Amma dayaptmız ha! Şarkı söylüyormuşsunuz ne demek? Gerçek bir ses sanatçısıdır kendisi.

Mariya Viktorovna ise :

— Bir zamanlar ciddi olarak üzerine düşmüştüm, ama bıraktım şimdi, dedi.

Alçak bir sıraya oturarak Petersburg'taki hayatını anlattı. Tanınmış ses sanatçılarının seslerini, mimiklerini, tavırlarını taklit ederek

onlar gibi şarkı söyledi; sonra albüme doktorun, benim portrelerimizi çizdi. Resimler pek iyi olmamıştı ama benzemişti gene de. Kıkır kıkır gülüyor, maskaralık yapıyor, yüzünü hoş bir şekilde buruşturuyordu; bu hareketler ona haksız kazanılmış servet üstüne yaptığı konuşmadan daha çok yakışıyordu. Biraz önceki rahatlık, zenginlik konusunda söylediği sözler ciddi değilmiş de, birini taklit etmek için söylenmiş gibiydi. Tastamam bir komedi sanatçısıydı. Onu, tanıdığım öteki genç kızlarla zihnimde şöyle bir yan yana getirdim ağırbaşlı, güzel bir kız olan Anyuta Blagovo bile onun yanında sönük kalıyordu. Bahçede yetiştirilmiş güzel bir gül ile yaban gülünün farkı vardı aralarında.

Akşam yemeğini hep birlikte yedik. Doktorla Mariya Viktorovna kırmızı şarap, şampanya ve konyaklı kahve içtiler; kadehlerini dostluk, zekâ, ilerleme, özgürlük şerefine tokuşturuyorlar, ama bir türlü sarhoş olmuyorlardı. Değişen bir şey varsa, o da yüzlerinin kızarması, gözlerinden yaş gelinceye kadar yok yere gülmeleriydi. Can sıkıcı görünmemek için ben de kırmızı şarap içtim.

Bayan Doljikov şöyle diyordu :

— Üstün istidat sahibi, yetenekli kimseler nasıl yaşıyacaklarını bilirler, onları yollarından kimse ayıramaz. Söz gelişi benim gibi sıradan insanlar ise ne yapacaklarını bilmezler, ellerinden bir iş gelmez; onlara kalan tek şey, büyük toplumsal akımların varlığını his-

setmek ve bu akımlara kapılarak sürüklenmektir.

— Olmayan bir şeyin varlığını hissedebilir misiniz? diye sordu doktor.

— Görmediğimiz şey bize yokmuş gibi gelir.

— Ya öyle mi? Toplumsal akımlar yeni edebiyatın uydurmasıdır. Bizde yok öyle şeyler!

Tartışma kızışıyordu. Doktor yüksek sesle :

— Bizde hiçbir büyük toplumsal akım yoktur, olmamıştır da, diye devam etti. Yeni edebiyat bakalım daha neler uyduracak! Köylere çalışmaya giden aydınlar var şimdi sırada. Gidin bakın köylere; üç hecelik bir kelimede dört yanlış yapan ceket giymiş soytarılardan, siyah redingotlu maskaralardan başka kimseyi bulamazsınız. Henüz bizde uygar bir yaşam başlamamıştır. Beş yüz yıl önceki barbarlık, bilgisizlik, bayağılık olduğu gibi duruyor. Akımlar, esintiler yok demiyorum, ama bunlar üç paralık basit çıkarlar için kullanılan, değersiz, cılız şeylerdir. Siz bunlardan mı ciddi sonuçlar bekliyorsunuz? Demin büyük toplumsal olayların varlığını sezmekten söz ettiniz. Madem böyle düşünüyorsunuz, solucanları kölelikten kurtarmak, sığır pirzolası yememek gibi bu akımların modern şekilleri uğruna bütün hayatınızı harcayın, sizi ilkin ben kutlayacağım. Şimdilik bırakalım bunları! Bizim yapacağımız tek şey, durmadan okumak, oku-

mak, okumaktır... Biz daha o kadar gelişmiş değiliz, doğrusunu söylemek gerekirse, bu akımlardan da bir şey anladığım yok.

— Siz anlamıyorsanız, ben anlıyorum... Bugün ne kadar can sıkıcı olduğunuzu bir bilseniz!

— Bize düşen tek şey durmadan öğrenmek, elden geldiğince çok bilgi sahibi olmaktır. Çünkü ciddi toplumsal akımlar bilginin olduğu yerde bulunur, sonra gelecek nesillerin mutluluğu da gene bilgiye bağlıdır. Kadehimi bilimin şerefine kaldırıyorum!

Mariya Viktorovna biraz durup düşündükten sonra.

— Şüphe götürmeyen bir şey varsa, o da yeni bir yaşam düzeni kurmamız gerektiğidir. Bugüne dek süregelen yaşamımız beş para etmez. Öyleyse bırakalım onu bir kenarda.

Mariya Viktorovna'dan ayrıldığımız zaman kilisenin saati ikiyi vuruyordu.

Doktor :

— Beğendiniz mi? dedi. Çok hoş bir kız, ne dersiniz?

Noel'in ilk günü Mariya Viktorovna ile birlikte yemek yedik, ondan sonra da yortu süresince hemen hemen her gün ziyaretine gittim. Ona yalnız doktorla biz gidip geliyorduk, ikimizden başka şehirde hiçbir arkadaşının olmadığı doğruydu. Konuşmayla geçiriyorduk zamanımızın çoğunu; doktor bazan gelirken yanma bir kitap ya da dergi alıyor, bunları bize okuyordu. Doğrusunu söylemek gerekir-

se doktor, hayatımda ilk rastladığım kültürlü insandı. Onun çok şeyler bilip bilmediğini söyleyemem, ama başkalarının da öğrenmesini istediği için, bütün bildiklerini ortaya döküyordu. Hekimlikle ilgili bir konu üstüne konuşurken şehrimizde doktorlardan hiçbirine benzemiyordu. Üzerimde bıraktığı bu yepyeni izlenimden, onun, istese büyük bir bilgin olabileceğini düşündüm. O sıralarda beni ciddi olarak etkileyen tek insanın o olduğunu söyleyebilirim. Onunla görüştükçe, verdiği kitapları okudukça öğrenmeye karşı isteğim artıyordu; çünkü bilgi can sıkıcı işime ruh veriyordu. Nasıl olmuş da daha önce dünyamızın 60 temel öğeden oluştuğunu, bezirin, boyaların niteliğini öğrenmemişim! Sonra bu bilgiler olmadan bugüne dek nasıl gelebilmişim! Tuhaf şeydi doğrusu. Doktorla arkadaşlığım beni mânen de olgunlaştırıyordu. Sık sık yaptığımız tartışmaların çoğunda düşüncelerimi değiştirmemekle birlikte onun sayesinde kendi bildiklerimin bile duru olmadığını farketmeye başlamıştım. Düşüncelerimde bulanık bir tarafın bulunmaması, mantık verilerinin belirlilik kazanması için elimden geldiğince kesin kanılara sahip olmaya çalışıyordum. Bununla birlikte, şehrin bu en okumuş, en kültürlü insanı bile daha olgunluktan çok uzaktı. Tavırlarında, her konuşmayı tartışmaya çevirmesinde, tatlı tenor sesinde, hatta kıvraklığında bile bir kabasabalık, bir yetişmemişlik vardı. Onun çeketini çıkarıp ipekli gömleğiyle kalışı ya da mey-

hanede garsona bahşişini fırlatışı, bana, kültür olarak kaldığını, tatarlık tarafının dimdik ayakta durduğunu düşündürüyordu.

Suya haç atma yortusunda tekrar Petersburg'a gitti. Şehirden sabahleyin ayrılmıştı, öğleden sonra ise kızkardeşim geldi. Şapkasını, kürkünü çıkarmadan sessizce oturdu bir köşeye; yüzü sapsarıydı, gözlerini bir noktaya dikmişti. Arada bir ürperiyordu, hastalıktan bitkin düştüğü belliydi.

— Üşütmüşe benziyorsun, dedim.

Hemen gözleri yaşardı, onu gücendiren benmişim gibi bana tek kelime söylemeden dadımın odasına gitti. Aradan bir zaman geçmişti ki, dadıma acı acı yakınmaya başladı.

— Dadıcığım, bugüne kadar niçin yaşadım ben? Haydi söyle, niçin? Gençliğimi kimin uğruna hader ettim? Hayatımın en iyi günlerinde masraf çizelgesi tutmaktan, kuruşları saymaktan, bardaklara çay doldurup konuk ağırlamaktan başka ne gördüm? Üstelik bundan daha iyi bir hayat olduğunu düşünmedim. Dadıcığım, anla beni benim de insan olarak isteklerim var, ben de yaşamak istiyorum. Ama görüyorsun, bir kilerciden farkım kalmadı. Korkunç bir şey bu, korkunç!

Elindeki anahtarları kapıya doğru fırlattı, anahtarlar şıngırdayarak benim odama kadar geldi. Bir zamanlar annemin yanından ayırmadığı, büfenin, mutfak dolabının, kilerin, çay kutusunun anahtarlarıydı bunlar.

Yaşlı kadın korkuyla :

— Ah azizler, pirler! Nedir bu başıma gelenler! diye söyleniyordu.

Eve giderken kardeşim anahtarları almak için odama girdi.

— Ne olur, beni bağışla, dedi. Son günlerde kendimde bir tuhaflık hissediyorum.

VIII

Marya Viktorovna'ya gittiğim akşamlardan birinde geç vakit eve dönmüştüm ki, masamda oturarak bir kitabın yapraklarını çeviren gıcır gıcır üniformalı, genç bir polis memuru buldum. Beni görünce ayağa kalkan polis gerinerek

— En sonunda gelebildiniz! dedi. Üçüncü seferdir evinizde sizi bekliyorum. Vali yarın sabah tam dokuzda makamına gelmenizi emrediyor. Unutmayın sakın!

Beyefendilerinin emrine harfi harfine uyaracağıma dair bir kâğıdı imzalattıktan sonra çıktı gitti. Geç vakit bir polis memurunun ziyareti, beklenmedik bir şekilde valinin yanına çağrılışım üzerimde azap verici bir etki bırakmıştı. Küçüklüğümden beri içimde jandarmalara, polislere, yargıçlara karşı bir korku vardı; şimdi de sanki suçluymuşum gibi beni bir huzursuzluk aldı. Gözüme uyku girmiyordu. Dadımla Prokofi de heyecandan uyuyamıyorlardı. Zaten bir kulağı ağrıyan dadım durmadan inliyordu, birkaç kere de ağrıya daya-

namayarak ağlamaya kalkıştı. Uyumadığımı anlayan Prokofi lâmba elinde, usulca odama girdi. Masanın yanına oturup bir süre düşündükten sonra

— Biraz biberli votka içseydiniz, dedi. En kederli zamanında bile faydası olur insana. Hele annemin kulağına birak akıtsak çok iyi gelir.

Saatin üçünde de mezbahaya et almaya gitmek için hazırlığa başladı. Nasıl olsa sabaha kadar gözümü kırpmıyacaktım, saat dokuza kadar geçecek zamanı kısaltmak için ben de onunla çıktım yola. Elde fener yürüyorduk; arkamızdan da, suratına bakınca tam bir haydut sanacağınız, soğuktan yüzü pençe pençe morarmış, Prokofi'nin on üç yaşlarındaki çırağı Nikolka geliyordu kızakla. Nikolka kasık sesiyle atı dehliyordu. Prokofi

— Size ceza vermek için çağırdılar herhalde, dedi. Valiliğin de bir yasası var, piskoposluğun da, subaylığın da, doktorluğun da; her rütbenin kendine göre bir yasası var. Ama siz kendi yasanıza uymuyorsunuz, onun için yakanızı bırakmazlar.

Mezarlığın arkasındaydı mezbaha, orasını ancak uzaktan görmüşlüğüm vardı. Kül rengi duvarların çevirdiği, iç karartıcı üç anbardan ibaretti burası. Yazın sıcak günlerinde o yandan bir rüzgâr esmeyegörsün, insanın soluğunu kesecek gibi pis bir koku yayılırdı ortalığa. Şimdi avluya girdiğimiz halde, karanlıkta gözüm anbarları bile görmüyordu; etle doldurul-

muş kızaklar, boş kızaklar çıkıyordu önüme ikide bir. Ellerinde fenerlerle gidip gelen birtakım adamlar ağza alınmıyacak küfürler savuruyorlardı. Bu küfürlere Prokofi ve Nikolka'nınkiler de karıştı; bağırıp çağırmalardan, öksürüklerden, at kişnemelerinden bir uğultudur gidiyordu.

Gübre ve leş kokuyordu. Karlar erimeğe başlamıştı; ayaklarımın altındaki çamur - kar karışımı, sanki kan birikintisi içinde yürüyormuşum hissini veriyordu.

Kızağımızı etle doldurarak çarşıdaki dükkâna yollandık. Şafak sökmeye başlamıştı. Sepetleriyle ahçı kadınlar, mantolu yaşlı kadınlar birbiri ardından sökün ettiler. Önünde kan sıçramış beyaz önlüğü, elinde satırıyla, Prokofi, bütün çarşıdan işitilecek şekilde bar bar bağırarak, kiliseye karşı haç çıkararak, bin bir yeminle eti alış fiatına, hattâ zararına sattığını söylüyordu. Onun etlerini eksik sattığını, paralarını eksik verdiğini gördükleri halde bağırıp çağırmasından serseme dönen ahçı kadınlar «cellât!» demekten başka bir şey yapamıyorlardı ona. Prokofi satırını kaldırıp indirirken resimlik pozlar takınıyor yüzünde kudurgan bir adamın anlatımıyla, her vuruşta boğazından «gek!» sesi çıkıyordu. Fırsatını bulunca birinin kolunu ya da başını uçuracak diye ödüm patlıyordu.

Bütün o sabahı kasap dükkânında geçirmiştim, zamanı doldurup valinin yanına git-

mek için ayrıldığımda üstüm başım et ve kan kokuyordu. Elinde kargı bir ayının üstüne üstüne giden bir adamın ruh hali vardı üzerimde. Çizgili yolluk serilmiş yüksek bir merdiven ve konuşmadan, iki eliyle birden bana kapıyı gösteren, sonra da geldiğimi valiye söylemeye koşan fraklı, parlak düğmeli, genç bir memur hâlâ gözümün önündedir. Lüks döşemeli ama soğuk ve zevksiz bir salondu girdiğim yer. Duvar aralarındaki dar aynalar, pencerelerdeki açık sarı, kalın perdeler insanın gözünü çok rahatsız ediyordu. Valilerin değiştiği, döşemenin ise aynı kaldığı ilk bakışta belli oluyordu. Genç memur iki eliyle birden gene bir kapıyı gösterdi; ben de içeri girip, boynunda Vladimir nişanı, yeşil çuha kaplı büyük bir masanın arkasında ayakta duran generale doğru yürüdüm.

Eilnde bir mektup tutan general, ağzını «O» harfi gibi yuvarlak ve genişçe açarak :

— Bay Poloznev, dedi, size bazı söyleyeceklerim bulunduğu için buraya kadar gelmenizi rica ettim. Pek sayın pederiniz mektupla ve sözlü olarak soylular kulübü başkanına baş vurarak, sizin çağrılmanızı ve taşımak şerefine sahip olduğunuz soyluluk şanıyla uyuşmayan davranışlarınızdan dolayı sizinle görüşmelerini istemişler. Ekselâns Aleksandr Pavloviç de, haklı olarak, sizin bu tavır ve hareketinizle başkalarını da baştan çıkarabileceğinizi düşündükleri için, ayrıca, sizi iknaya çalışmanın yetmeyeceği kanısıyla, meseleye valilikçe ciddi şe-

kilde el konulmasının zorunluğunu göz önüne almışlar ve, elimdeki şu mektupla, hakkınızdaki benim de katıldığım fikirlerini belirtmişler.

Bunları sakin bir sesle, onun âmiriymişim gibi karşımda dimdik durarak, saygıyla, bana hiç de sert olmayan bir yüzle bakarak söylemişti. Buruşuklar içinde, yıpranmış, pörsük bir yüzü vardı; gözlerinin altında torbacıklar sarkıyordu, saçları boyalıydı, görünüşünden kırkında mı, yoksa altmışında mı olduğu anlaşılmıyordu.

Konuşmaya devamla :

— Umarım, saygıdeğer Aleksandr Pavloviç'in durumunun nazikliğini takdir edersiniz, dedi. Kendileri bize resmen değil, özel olarak baş vurdular. Ben de sizi buraya resmî kanalla çağırmadım; şimdi de sizinle, bir vali olarak değil, pederinize karşı derin saygısı olan biri sıfatıyle konuşuyorum. Öyleyse sizden dileğim, tavır ve hareketinizi değiştirip şanınıza yaraşan görevinize dönmeniz, ya da kötü örnek olma durumuna düşmemek için, kimse tarafından tanınmayacağınız, canınızın istediği her işi yapabileceğiniz bir yere gitmenizdir. Aksi takdirde sert tedbirler almak zorunda kalacağım.

Ağzı açık, yarım dakika kadar bana öylece baktıktan sonra :

— Vejetariyan (Etyemez) mısınız? diye sordu.

— Hayır ekselans, et yerim, dedim.

Yerine oturdu ve masadaki bir kâğıdı önüne çekti. Eğilerek selâm verdim, dışarı çıktım.

Öğleye kadar işe gitmeye değmezdi. Uyumak için eve döndüm, ama mezbahanın, valiyle konuşmanın bende bıraktığı hastalıklı, tatsız, duygulardan gözüme uyku girmiyordu. Akşama kadar öylece yattıktan sonra, sinirlerim bozuk, suratım bir karış, Mariya Viktorovna'ya gittim. Ona vali ile karşılaşmamızı anlattım, bana inanmıyormuş gibi, şaşkın gözlerle bakıyordu. Sonra birden şen şakrak bir kahkaha attı; ancak temiz yürekli, şakacı insanlar bu şekilde gülebilirdi. Kahkahalardan nerdeyse düşecekmiş gibi masaya doğru eğilerek :

— Ah, bunu Petersburg'da anlatmalı! Bunu bir de herkes orda duymalı! diyordu.

IX

Artık sık sık görüşüyorduk, günde iki üç kere. Mariya Viktorovna hemen hemen her öğleden sonra mezarlığa geliyor, beni beklerken mezar taşlarının, anıtların yazısını okuyordu. Bazen de sessizce kiliseye girerek yanımda duruyor, benim çalışmamı seyrediyordu. Kilisedeki sessizlik, ressamların, yaldız ustalarının mâsum çalışmaları, Turp'un bilgeliği, benim, öteki işçilerden dıştan görünüşte hiç bir farkım olmadan, onlar gibi ayaklarımda eski pabuçlar, sırtımda bir gömlek çalışmam, onların

beni sen diye çağırmaları, hepsi hepsi onun için yeni şeylerdi ona pek dokunuyordu. Bir keresinde kubbede güvercin resmi yapan ressam onun yanında bana:

— Misail, bana şuradan üstübeç versene! diye bağırdı.

Üstübeci götürdüm. Dönüşte gevşek iskeleden aşağıya inerken Mariya Viktorovna ıslak gözlerle bakıyordu bana.

— Ne kadar cana yakınsınız! dedi gülümseyerek.

Çocukluğumda, şehrimizin zenginlerinden birinin yeşil bir papağanı vardı. Bu güzel kuş bir gün kafesinden kaçarak, bahçeden bahçeye, bütün şehri bir ay kadar yalnız, kimsesiz dolaştı durdu. Mariya Viktorovna bana bu papağanı hatırlatıyordu.

— Mezarlıktan başka gidecek bir yerim olmadığını söylesem inanır mısınız? dedi gülerek. Şehir bana nefret edecek kadar duygusuz geliyor. Ajoginlerde gene piyano çalıyorlar, şarkı söylüyorlar, peltek peltek konuşuyorlar. Son günlerde onlara karşı bir tiksinti duymaya başladım. Kardeşiniz insanlardan kaçan bir yaratık, Bayan Blagovo her nedense benden nefret ediyor, tiyatrodan pek hoşlanmam. Siz söyleyin, başka nereye gidebilirim?

Onun evine gittiğimde üstüme boya, terepenti kokusu sinmiş olur, ne kadar yıkasam ellerim gene de kirli kalırdı, ama bütün bunlar onun hoşuna gidiyor, evine, çalışırken giy-

diğim işçi elbiselerimi çıkarmadan gelmemi istiyordu. Onun karşısında üniforma giymişim gibi sıkıldığım, utandığım için bu elbiseyi çıkarıyor, ona gelirken yeni yünlü takımımı giyiyordum; bu sefer de onun hoşuna gitmiyordu.

Bir gün bana:

— Yeni rolünüzü iyice benimsemediğinizi itiraf edin, dedi. İşçi kılığından sıkılıyorsunuz, onunla rahat etmiyorsunuz. Bu, inancınızın eksikliğinden, doygun olmayışınızdan ileri geliyor. Bütün hastalık seçtiğiniz çalışmanın cinsindendir. Böyle bir iş sizi tatmin edebilir miydi hiç? Sanmam. Boyanın eşyaları sağlamlaştırdığım, güzelleştirdiğini biliyoruz; bu eşyalar şehrin zenginlerine ait olduğuna göre, demek oluyor ki, birer lüks maddesidir. Ayrıca, birçok kereler, herkesin ekmeğini kendi alın teriyle kazanmasının gerektiğini söylediniz; oysa siz ekmek değil, para kazanıyorsunuz. Sözlerinizi niçin tam anlamıyla yerine getirmiyorsunuz? Aslında ekmeğin kendisini kazanmalısınız. Yani ya doğrudan doğruya tarla sürmek, ekin ekmek, biçmek, harman dövmek; ya da çiftçilikle dolaysız ilişkileri bulunduğu için, inek otlatmak, toprak kazmak, ağaç kırmak gibi işlerle uğraşmanız gerekmektedir.

Yazı masasının yanında duran güzel bir dolabın kapağını açarak :

— Bütün bunları, size büyük sırrımı açmak için söylüyorum, dedi. **Voila** (1). Benim

(1) İşte (Fr.)

tarımcılık kitaplığımdır burası Tarlası da burada, bostanı da, bahçesi de, harası da, kovanlığı da... Bu kitapları yutarcasına okurum, çiftçiliğin kuramını son damlasına kadar ezberledim. Benim bütün hayalim, bütün tatlı hülyalarım, mart girer girmez bizim Dubeçniya'ya gitmektir. Çok güzel, enfes bir yer orası! Siz ne dersiniz? Birinci yıl durumu gözden geçireceğim, işlere alışacağım; ikinci yıl ise kendimi tam anlamıyla işe vererek, nasıl derler, sırtımda taş taşıyacağım. Babam söz verdi, Dubeçniya'yı bana armağan edecek; ben de orada istediğimi yaparım.

Heyecandan yüzü kızarmış, gözleri yaşlı, gülerek Dubeçniya'daki çalışma tasarılarını anlatıyordu; ona göre ilginç olacaktı orada yaşamak. Ona imreniyordum. Mart yaklaşmıştı, günler gittikçe uzuyordu, güneşli havalarda damlardan kar suları sızıyordu, baharın kokusu gelmişti artık, ben köye gitmek için can atıyordum.

Ve bir gün Dubeçniya'ya taşınacağını söyleyince ancak o zaman şehirde yalnız başıma kalacağım kafama dank etti; onu kitap dolabından, çiftlik işlerinden kıskanmaya başladım. Çiftçilikten anlamadığım gibi, hoşlanmıyordum da; ona çiftçiliğin kölelerin işi olduğunu söylemek üzereydim ki, buna benzer şeylerin babam tarafından birçok kereler söylenmiş olduğunu hatırlayarak sesimi kestim.

Perhiz ayı başlamıştı. Petersburg'dan, varlığını unuttuğum mühendis Viktor İvaniç

çıkageldi bir gün. Gelişini beklemiyorduk, telgrafla bile haber vermemişti. Her zamanki gibi akşamleyin Mariya Viktorovna'ya gitmiştim; yıkanıp temizlenmiş, tıraş olmuş, enaz on yaş gençleşmiş olan mühendisi konuk odasında gezinerek bir şeyler anlatırken buldum. Kızı da diz üstü oturduğu yerde, valizlerden kutular, şişeler, kitaplar çıkarıyor, bunları uşakları Pavel'e veriyordu. Mühendisi görünce elimde olmadan bir adım geri çekilmişim; o ise beyaz, sağlam arabacı dişlerini göstererek iki elini birden bana uzattı.

— O — o! İşte kendisi de geldi! Sizi gördüğüme memnun oldum, bay boyacı. Maşa (2) hepsini anlattı, sizi öve öve bitiremiyor.

Sonradan koluma girerek devam etti.

— Sizi anlıyor, destekliyorum. Aklı başında bir işçi olmak, devlet müfettişi yalamaktan, kokartlı şapka giymekten bin kere akıllıca ve şereflidir. Ben şu ellerimle Belçika'da çalıştım, iki yıl makinistlik yaptım...

Kısa bir ceket giymişti, ayaklarında terlikler vardı; yürürken nekris hastası gibi sağa sola hafifçe sallanıyor, ellerini oğuşturuyordu. Bir şarkı mırıldanıyordu durmadan; evine döndüğü, sevgili duşunu aldığı için keyfine diyecek yoktu.

Yemek masasında bana :

— Sizlerin sevimli, cana yakın kimseler olduğunuz bir gerçek, ama, nedense, beden işi-

(2) Marya'nın küçüklük adı (Çeviren)

ne sarıldığınız ya da bir köylüyü kurtarmaya kalkıştığınız zaman bütün hareketleriniz din yolundan ayrıldığınızı gösteriyor. Siz de öyle değil misiniz? İşte bakın, votka içmiyor musunuz! Bu tarikatçılık değil de nedir?

Onu memnun etmek için votka içtim. Şarap bile içtim. Gelirken Petersburg'dan getirdiği beyaz peynir, sucuk, ciğer ezmesi, turşu, daha akla gelebilecek her çeşit mezeler ve onun burada bulunmadığı sırada dış ülkelerden getirtilen şarap vardı masada. Şarap nefis bir şeydi. Her ne sebepse şarap ve puroları yabancı ülkelerden gümrüksüz alıyorlar, bir yerlerden bedava havyar ve kurutulmuş mersin balığı gönderiliyor, oturduğu evin sahibi demiryolu hattına gaz ikmali yaptığı için evde kirasız oturuyorlardı. Dünyada en iyi şeyler yok denecek bir pahayla kızıyla onun hizmetine sunulmuş gibiydi.

Onlara gidip gelmeye devam ettim, ama eski şevkim kırılmıştı. Mühendisten sıkılıyordum, onun varlığı elimi koluma bağlıyordu. Çocuksu aydınlık gözlerinden, ileri sürdüğü fikirlerden nefret ediyordum; kısa bir süre önce bu kırmızı yanaklı, karnı tok, sırtı pek adamın işçisi olarak çalışmış olmam, onun bana son derece kaba davranmış olması da canımı sıkıyordu ayrıca. Ne yalan söylemeli, kolunu belime dolamış, omzumu sıvazlamış, yaşama tarzımı beğendiğini söylemişti; ama onun beni gene eskisi gibi küçük gördüğünü, kızının hatırı

için bana yüz verdiğini hissediyordum. Onun yanında gülemiyor, her istediğimi söyleyemiyor, yabansı yabansı duruyordum; aklma eserse beni, uşağı Pavel'i çağırdığı gibi, Panteley diye çağıracağından korkuyordum. Taşralı esnaf gururum ayağa dikiliverdi birden! Bir işçi, bir boyacı yamağı olan ben, bütün şehrin parmakla gösterdiği, bana yabancı olan zengin insanların her gün evine gidiyor, şaraplarını içiyor, akla gelmedik yiyeceklerinden yiyordum; buna vicdanım nasıl razı gelirdi! Onlara giderken suratım bir karış asıktı, gelene geçene ürke ürke, yan gözlerle bakıyordum; sanki gerçekten din yolundan ayrılmış, başka bir tarikata girmiştim. Onlardan dönerken de karnımın tok oluşundan dolayı kendime için için kızıyordum..

En çok korktuğum şey de Mariya Viktorovna'ya tutulmaktı. Sokakta giderken, çalışırken, arkadaşlarla konuşurken hep o akşam onu göreceğimi düşünüyordum; sesi, gülüşü, yürüyüş bir an aklımdan çıkmıyordu. Onu gitmeye hazırlanırken boyunbağımı düzeltmek için dadımın çarpık gösteren aynasının önünde kararsızca duruyor, yünlü elbiseme tiksintiyle bakıyordum. Değersiz biri olmak ne kadar acı, ne kadar küçük düşürücü bir şeydi! Marya Viktorovna başka bir odadan, daha giyinmediğini, biraz beklememi söylediği zaman duruyor, elbiselerinin hışırtısını dinliyordum. Heyecandan kan beynime fırlıyor, döşeme sanki ayaklarımın altında sallanmaya başlıyordu. Uzaktan

da olsa sokakta bir kadın görsem hemen onunla kıyaslıyordum; şehirdeki kızların, kadınların kaba saba olduklarını, beceriksizce giyindiklerini, hareket etmesini bilmediklerini düşünüyordum. Bu kıyaslama gururumu okşuyor, «Marya Viktirovna hepsinden güzel!» diye böbürleniyordum. Geceleyin de onu düşümde görüyordum.

Bir gün mühendisle ikimiz bütün bir istakozu yedik. Eve dönerken mühendisin bana yemekte iki kere «sevgili dostum» dediğini hatırladım.O anda da, bu evde beni efendisinden kalmış iri bir köpeği okşar gibi okşadıklarını, benimle gönül eğlendirdiklerini, benden bıkınca da köpek kovar gibi kovacaklarını düşünmeye başladım. Böyle düşününce utancımdan yerin dibine geçtim, kahroldum, küçük düşürülmüşüm gibi gözlerimden yaş geldi; gökyüzüne bakarak bütün bunlara bir son vermeye andiçtim.

Ertesi gün Doljikovlara gitmedim. Akşamleyin geç vakit, ortalık iyice karardığı, yağmurun yağmakta olduğu bir sırada pencerelere bakarak Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nden boydan boya yürüdüm. Ajoginlerde herkes uyuyordu, yalnızca üsteki odalardan birinde hafif bir ışık vardı; boş insanlarla savaştığına inanan anne Ajogin üç mumla dikiş dikiyordu burada. Bizimkilerin ışıkları sönmüştü, karşıki evde, Doljikovlarda ise pencereler aydınlıktı, ama çiçeklerden, perdelerden içerde neler olduğu seçilemiyordu. Caddede bir aşağı bir yuka-

rı yürüyordum. Soğuk mart yağmuru iliklerime işliyordu. Neden sonra babamın kulüpten döndüğünü gördüm; geldi, dış kapıyı çaldı, biraz sonra da pencerelerden biri aydınlandı. Bir eliyle gür saçlarını tutan kızkardeşim, öteki elinde bir lâmbayla çabuk çabuk aşağıya indi. Babam içeri girince, ellerini oğuşturup bir şeyler anlatarak, konuk salonunda bir ileri, bir geri gezinmeye başladı; kardeşim ise koltuğunda onu dinlemeden, kendi kendine düşünüyordu.

İşte onlar da gittiler, ışık bir daha söndü. Dönüp mühendisin evine baktım, orası da kararmıştı. Yağmurun altında, karanlıkta, kendimi son derece yalnız, kaderin akışına bırakılmış hissettim. Bu yalnızlığımla, şu andaki ve ilerde karşılaşacağım acılarımla kıyaslanınca işimin, isteklerimin, şimdiye dek düşünüp konuştuklarımın çok değersiz olduğuna karar verdim. Canlı varlıkların yaptıkları, düşündükleri çekilen acılar yanında ne kadar da küçük kalıyordu! Ne yaptığımın pek farkına varmadan, Doljikovların ziline bütün gücümle asılarak kopardım; ondan sonra da yakalanıp tanınacağımdan korkarak, bir sokak çocuğu gibi oradan kaçtım. Soluk almak için caddenin bitiminde durduğumda yağmur hışırdıyor, uzaklarda bir yerde gece bekçisi demir levhaya vuruyordu.

Doljikovlara bir hafta uğramadım. Takım elbisem satılmış, boyacılık işim yüz üstü bırakılmıştı; önüme çıktığı yerde pis, ağır işler

alıyor, günde kazandığım 15-20 kapikle yarı aç, yarı tok dolaşıyordum. Diz boyu girdiğim buz gibi çamurlarda yırtınırcasına çalışırken anılarımı susturmak, sanki mühendisin evinde yediğim peynirlerin, konservelerin acısını çıkarmak istiyordum; ama aç, susuz, soğuktan donmuş olarak yatağıma girdiğim zaman, günahkâr muhayyilem hemen büyüleyici, nefis tablolar çizmeye başlıyordu. O anda da sevdiğimi, hem de tutkuyla sevdiğimi kabul ediyor: bu köle gibi çalışmadan bedenimin gençleşip güçleneceği düşüncesiyle derin, deliksiz bir uykuya dalıyordum.

Bir akşam, yeniden kış gelmiş gibi, canımı sıkacak şekilde kar yağmaya, poyraz esmeye başladı. Akşamleyin işten döndüğümde, Mariya Viktorovna'yı odamda beni bekliyor buldum. Yatağıma oturmuştu, sırtında kürkü vardı, ellerini manşonuna sokmuştu. Aydınlık, zeki gözlerini üzerime çevirerek

— Niçin bana gelmiyorsunuz? diye sordu.

Bense sevincimden apışıp kalmıştım, babamın beni dövmesi sırasında yaptığım gibi, karşısında dimdik duruyordum. Gözlerini yüzüme dikmişti, şaşırmamın nedenini anladığı bakışlarından belliydi.

— Niçin bana gelmiyorsunuz? diye sordu bir daha. Siz bana gelmek istemiyorsanız, işte ben size geldim.

Yerinden kalkarak yanıma sokuldu. Gözleri yaştan ıslak ıslaktı.

— Ne olur, beni bırakmayın. Yalnızım, çok yalnızım.

Ağlıyordu, yüzünü elleriyle kapamıştı.

— Bu hayata dayanamıyacağım, yer yüzünde sizden başka kimsem yok. Yalvarırım beni bırakmayın.

Gözlerini silmek için mendilini ararken gülümsemeye başladı. Bir süre konuşmadan durduk, sonra onu kucaklayıp öptüm, bu sırada, şapkasına iliştirdiği bir iğne yüzümü çizerek kanattı.

Ve birbirimizi yıllardır tanıyormuşuz gibi oturup konuşmaya başladık.

X

Birkaç gün sonra da beni Dubeçniya'ya gönderdi, buna son derece sevinmiştim. Gara doğru yürürken, vagonda giderken durmadan gülüyordum; bana bakanlar sarhoş olduğumu düşünmeliydiler. Kar yağıyordu, sabahları ayaz vardı; neyse ki yollar erimişti, çirkin sesleriyle bağrışan kargalar ta yükseklerde dönüyordu.

Önce Bayan Çeprakov'un oturduğu ek yapının karşısındaki evde kendim ve Maşa için oturacak yerler hazırlamaya karar verdim. Ama oraya yıllardır yerleşmiş olan güvercinleri, ördekleri söküp atmak için bir sürü yuva bozmak gerekiyordu. İster istemez konaktaki pencereleri jaluzili büyük odalara yerleşmek zorunda kaldık. Köylüler bu konağa «koğuş» adı-

nı takmışlardı, içinde yirmiden fazla oda vardı, bütün mobilyası ise bir piyano ile çatı katına fırlatılmış bir çocuk iskemlesinden ibaretti. Maşa şehirden bütün eşyalarını taşımış olsa gene de evin içindeki ıssız, soğuk, iç daraltıcı havayı dağıtmak mümkün olmayacaktı. Pencereleri bahçeye bakan üç orta boy odada karar kıldım en sonunda; sabah erken işe başlayarak içerlerini süpürüp temizledim, pencerelere cam taktım, duvarları kâğıtla kapladım, döşeme yarıklarını, delikleri doldurdum. Kolay, hoşuma giden bir işti bu. İkide bir nehre koşarak, buzların çözülüp çözülmediğine bakıyordum; sığırcıklar dönmüş gibi, kulaklarıma sesler geliyordu. Geceleyin hep Maşa'yı düşündüm; içimi dolduran delice bir sevinç ve tatlı duygularla iri sıçanların patırtısına, uğuldayan rüzgârın kapıları, pencereleri çarpmasına kulak kabartıyordum. Sanki çatı katında ihtiyar ev cini (1) durmadan öksürüyordu.

Kar tepeleme yükselmişti, martın sonuna doğru yağış daha da arttı, ama karlar büyülenmiş gibi hemen eriyordu. Coşkun bahar suları kabardıkça kabardı, sığırcıklar cıvıldaşmaya başladı, bahçeye sarı kelebekler üşüştü. Hava iyice yumuşamıştı. Her gün akşam üstü Maşa'yı karşılamaya çıkıyordum; kurumakta olan yollarda yalınayak yürümek çok, çok hoştu! Yarı yolda oturup şehri seyrediyor, oraya

(1) Eski Rus masallarına göre her evde bulunan peri. (Çeviren).

daha fazla yaklaşmayı göze alamıyordum. Şehre baktıkça bir utanmadır alıyordu beni. Tanıdıklar aşkımı öğrenince ne düşüneceklerdi acaba? Ya babam ne diyecekti? En fazla kafamı kurcalıyan konu yaşantımın çetrefilleşmiş olması, ona yön verme yeteneğimi yitirişim, beni istediği yere sürükleyen bir akıntıya kapılışımdı. Geçimimi nasıl sağlıyacağımı, nasıl bir hayat yaşayacağımı hiç aklıma getirmiyordum; o anda neler düşündüğümü ise, ne yalan söyleyeyim, hiç hatırlamıyorum.

Maşa kupa arabasıyle geliyordu; yanına ben de oturuyor, birlikte sevinçle, kuşlar gibi hür, Dubeçniya'ya dönüyorduk. Ya da orada güneş batıncaya kadar bekledikten sonra onun gelmeyişine pek şaşarak, canım sıkkın, süklüm püklüm, evin yolunu tutuyordum. Eve varınca bir de ne göreyim, avlu kapısında ya da bahçede Maşa beni beklemiyor mu! Meğer trenle gelmiş, istasyondan eve kadar yaya yürümüş. Ne kadar seviniyordum, bilemezsiniz! Üzerinde sade yünlü bir elbise, başında küçük bir eşarp, elinde gösterişsiz bir şemsiye, ama boylu poslu, dimdik, ayaklarında pahalı Avrupa botlarıyla, esnaf kızı rolüne çıkmış istidatlı bir aktrise benziyordu. Evimizi gözden geçiriyor; hangi odanın benim olacağına, bahçe yollarının nereden geçeceğine, bostanın, kovanlığın nerelerde açılacağına karar veriyorduk. Tavuklarımız, ördeklerimiz, kazlarımız vardı artık; bunları yalnız bizim oldukları için seviyorduk. Ekimlik çavdar, yonca, çayır, kara buğday,

sebze tohumları hazırlamıştık; aklımıza geldikçe bunları elden geçiriyor, ürünün nasıl olacağını uzun uzun konuşuyorduk. Maşa'nın her söylediği son derece hoşuma gidiyor, her teklifi aklıma yatıyordu. Yaşantımın en mutlu dönemi bu günler olmuştur.

Aziz Fomin haftasının sonunda, Dubeçniya'dan üç versta uzaktaki Kurilovka köyünde bulunan bölge kilisesinde nikâhımız kıyıldı. Maşa törenin gösterişsiz olmasını istemişti; onun için köylü delikanlıları sağdıçlığımızı yaptı, yalnız bir zangoç ilâhi okudu, kiliseden de eve Maşa'nın kendisinin sürdüğü ufacık sarsıntılı bir arabada geldik. Şehirden nikâhımıza yalnız kardeşim Kleopatra geldi, ona da üç gün önce Maşa bir pusulayla haber vermişti. Kardeşim beyaz bir elbise giymişti, ellerinde eldiven vardı. Nikâh süresince heyecandan, sevinçten sessiz sessiz ağladı; yüzünden, annelere özgü, sonsuz bir iyilik okunuyordu. Mutluluğumuzdan başı dönmüştü, içine hoş bir koku çekmiş gibi durmadan gülümsüyordu. Ona baktıkça yeryüzünde onun için sevgiden, gerçek sevgiden daha üstün bir şey olmadığını; onun bu sevgiyi gizli gizli, çekine çekine, ama sürekli olarak, tutkuyla, hayal ettiğini anladım. Maşa'yı kucaklayıp kucaklayıp öpüyordu, coşkunluğunu ona nasıl anlatacağını bilmediği için, benden söz ederken :

Ağabeyim iyidir, çok iyidir! diyordu.

Bizden ayrılmadan önce elbiselerini çıkararak, her zamanki şeyleri giydi; benimle baş-

başa konuşmak istediği için, kolumdan tutup bahçeye götürdü.

— Kendisine duyurmadığın için babam çok kırgın sana, insan hiç babasının gönlünü almaz mı! Aslma bakarsan keyfine diyecek yok hani! Bu evliliğin seni toplumun gözünde yükselteceğini, Mariya Viktorovna'nın etkisiyle hayatı ciddiye alacağını söylüyor. Akşamları yalnız senden konuşuyoruz, hattâ dün senden: «Bizim Misail» diye söz etti. Çok sevindim buna. Anlaşıldığına göre bu günlerde düşündüğü bir şey var; sana bir yüce gönüllülük gösterisi yaparak barışmak için ilk adımı o atacak gibime geliyor. Bugün yarın buraya gelmesi pek mümkün.

Üzerimde birkaç kez çabuk çabuk haç çıkardı, ondan sonra da :

— Haydi talihin açık olsun, mutlu yaşayın, dedi. Anyuta Blagovo çok akıllı bir kızdır, evlenmenden konuşurken, Tanrı'nın seni yeni bir denemeye çektiğini söyledi. Ne yapalım, öyle olsun... Aile yaşamında yalnız sevinçler değil, üzüntüler de bulunur. Üzüntüsüz hayat olmaz.

Onu geçirmek için Maşa ile ben üç versta yürüdük, dönüşte de hiç konuşmadık, hep sustuk, sanki yorgunluğumuzu çıkarıyorduk. Maşa koluma girmişti, içimde bir hafiflik vardı, canım sevgiden söz etmek istemiyordu. Nikâhtan sonra birbirimize çok daha yaklaşmıştık, bizi birbirimizden ayıracak tek kişinin çıkarabileceğini düşünemiyorduk.

— Kızkardeşin çok cana yakın, dedi Maşa. Ama ona işkence etmişler gibi bir duruşu var. Baban korkunç bir adam olmalı.

Beni ve kızkardeşimi nasıl yetiştirdiklerini, gerçekten de çocukluğumuzun çok ıstıraplı, anlamsız geçtiğini anlattım. Daha yakınlarda babamın beni dövdüğünü öğrenince Maşa irkilerek bana sokuldu

— Anlatma yeter! Korkunç bir şey bu.

Artık benden hiç ayrılmıyordu. Konaktaki üç odada yatıp kalkıyorduk, geceleri ise evin boş bölümüne açılan kapıyı sıkı sıkıya kapatıyorduk; orada tanımadığımız, kendisinden korktuğumuz biri yaşıyordu sanki. Ben sabahleyin şafakla birlikte kalkıyor, hemen çalışmaya koyuluyordum. Arabaları onarıyor, bahçe yollarını düzeltiyor, evlek açıyor, evin damını boyuyordum. Yulaf ekme zamanı gelince ırgatla birlikte tarla sürmeyi, tapanlamayı, tohum atmayı denedim; dürüstlükle yaptığım bu işte ondan da hiç geri kalmadım. Çok yoruluyordum, yağmurdan, bıçak gibi esen rüzgârdan yüzüm, bacaklarım durmadan sızlıyordu, geceleri düşüme sürülmüş tarlalar giriyordu. Ama tarla işleri beni sarmamıştı. Çiftçilikten anlamıyor, hoşlanmıyordum; bunun nedenini de belki atalarımın çiftçi olmaması, damarlarımdan katıksız şehirli kanı akmasıydı. Doğaya ta içten bağlıydım, tarlaları, çayırları, bostanları seviyordum, ama sabanıyla toprağı kabartan, acınacak haldeki beygirini dehleyen,

boynu uzamış, elbisesi ıslak, yırtık pırtık ırgadımız bana, kaba, yabansı, çirkin bir kuvveti hatırlatıyordu. Irgadın beceriksiz hareketlerine baktıkça ister istemez, insanların daha ateşi bile tanımadıkları, çok eskiden geçmiş, efsane dolu yaşamları gözümün önüne geliyordu. Köyün sürüsüyle birlikte koşan azgın bir tosun, köy sokaklarını birbirine katan bir at içime korku salıyordu. Biraz irice, kuvvetlice, azgın görünüşlü bir erkek kaz, boynuzlu bir koç, bir ev köpeği aynı kaba, yabansı kuvveti aklıma getiriyordu. Kötü havalarda, yağmur yüklü bulutların sürülmüş esmer tarlalar üzerinde asılı durduğu zamanlar bu ruh hali içimden daha bir kuvvetle depreşiyordu. Hele toprağı sürerken, ekerken ve birkaç kişi bu işleri nasıl yaptığını seyrederken, tarlada çalışmanın kaçınılmazlığı, zorunluluğu aklımın ucundan bile geçmiyor; bunlarla yalnız gönlümü eğlendirdiğimi düşünüyordum. Evde bir şeyler yapmayı daha çok istiyordum, dam boyamak kadar da hiçbir şey hoşuma gitmiyordu.

Bahçeden, çayırlıktan geçerek değirmenimize gidiyordum. Orasını pehlivan görünüşlü, gür kara sakallı, yakışıklı, esmer bir köylü olan Kurilovkalı Stepan kiralamıştı. Stepan değirmende çalışmayı sevmiyordu, kazançsız, can sıkıcı bir iş sayıyordu bunu ama salt evine gitmemek için kalıyordu değirmende. Stepan saraçtı aslında, yanında dururken insanın burnuna hoş bir katran ve meşin kokusu gelirdi. Konuşmaktan hoşlanmazdı, hareketleri

ağır ve ölgündü, durmadan «lü-lü-lü» diye şarkı söylerdi. Kurilovka'dan yanına bazan karısıyla kaynanası gelirlerdi; ikisi de ak tenli, süzgün, uysal kadınlardı bunların. Değirmene girince eğilerek selâm verirler, Stepan'a «Siz, Stepan Petroviç» diye hitap ederlerdi. Oysa Stepan onların selümlarına ne sözle, ne de hareketiyle karşılık vermeksizin nehrin kıyısında bir köşede oturup kendi kendine «lü-lü-lü» diye bir şarkı mırıldanırdı. Böylece sessizlik içinde bir iki saat geçerdi. Ana kız aralarında fısıldaşarak ayağa kalkarlar, onun dönüp bakmasını bekliyerek gözlerini bir süre ona çevirirler, sonra ikisi birden yere kadar eğilerek, tatlı sesleriyle şarkı söyler gibi :

— Hoşça kalın, Stepan Petroviç! derlerdi.

Onlar gidince yerinden kalkan Stepan kendisi için bırakılan çörek ya da çamaşır konmuş çıkını alır, onlardan yana gözünü kırpıp içini çekerek :

— Kadın milleti işte! derdi.

Değirmen iki çift taşıyla gece gündüz çalışıyordu. Hoşuma gittiği için Stepan'ın işine yardım ederdim, bir yere gittiği zaman da seve seve yerine bakardım.

XI

Güneşli, ılık günlerden sonra gene yağmurlu, çamurlu günler başladı; mayısın sonuna kadar havalar kapalı ve soğuktu. Değirmen dolabının gürültüsü, yağmurun tekdüzen

şakırtısı insana tembellik, uyuşukluk veriyordu. Döşemenin sarsılması, genzimi yakan un kokusu da ayrıca uykumu getiriyordu. Çizgili, kısa kürk çeketini, uzun boğazlı erkek lâstiklerini giyerek günde iki kere yanımıza gelen karım her seferinde aynı şeyleri söylüyordu

— Buna da yaz demişler! Ekimden de kötü bir ay!

Birlikte lâpa pişiriyor, çay içiyorduk; ya da yağmurun geçmesini bekleyerek, bir düzlükte konuşmadan saatlerce oturuyorduk. Bir gün Stepan panayıra gittiği için, Maşa bütün gece yanımdan ayrılmadı. Gitmek istediği zaman kalktığımızda saatin kaç olduğunu anlamak mümkün değildi, çünkü yağmur bulutları bütün gökyüzünü kaplamıştı; yalnız Dubeçniya'da horozlar uykulu uykulu ötüyorlar, bir de kuyruk sallayanlar tarlalarda cıvıldaşıyordu. Vaktin daha çok erken olduğu muhakkaktı. Birlikte gölün kıyısına indik, Stepan'ın bir gün önce bizim yanımızda atmış olduğu ağı çektik. Ağın içinde iyi bir turna balığı debeleniyor, kıskaçlarını ileri uzatarak bir yengeç kabarıp duruyordu.

— Sal onları, dedi Maşa, onlar da mutlu olsunlar.

Çok erken kalktığımız, hiçbir şey yapmadığımız için o gün bana çok uzun, hayatımın en uzun günü geldi. Akşam üzeri Stepan döndü, ben de çiftliğe gittim.

Eve varınca Maşa :

— Baban geldi, dedi.

— Ya! Nerede şimdi?

— Gitti. Onu kabul etmedim.

Sessiz sessiz durduğumu, babama acıdığımı gören Maşa :

— Tutarlı olmalısın, dedi. Onu kabul etmedim; bizi merak etmemesini, bir daha da gelmemesini söyledim.

Bir dakika sonra kapıdaydım. Babama durumu açıklamak için şehre doğru yürüyordum. Soğuk bir hava vardı, yerler çamurlu, kaygandı. Düğünden beri ilk kez içime bir hüzün çökmüştü; bu renksiz uzun gürden yorulan zihnimde, belki de gerektiği gibi yaşamadığım düşüncesi uyandı birden. Yavaş yavaş üstüme bir tembellik, bir üşengenlik çökerek elim ayağım kesildi; artık ne kımıldamak istiyordum, ne de bir şeye kafa yormak. Biraz daha yürüdükten sonra «boş ver» anlamına elimi salladım, geriye döndüm.

Eve geldiğimde kapuşonlu meşin bir palto giymiş olan mühendis avlunun ortasında ayakta duruyor, bar bar bağırıyordu :

— Söyle nerede bu eşyalar? İmparator modeli güzel mobilyalar, tablolar, vazolar nereye gitti? Şimdi gir de içerde at koştur! Ben burasını eşyalarıyle birlikte aldım. O kadının Allah belâsını versin!

Generalin dul karısının hizmetinde çalışan, çopur yüzlü, insana küstahça bakan küçük küçük gözlü, yirmi beş yaşlarındaki zayıf bir adam, Moisoy, şapkasını ellerinde buruştura-

rak mühendisin karşısında duruyordu. Uzun süre yüzünün bir tarafında yatmış gibi yanaklarından biri ötekinden büyüktü.

— Beyefendi hazretleri, siz burasını eşyasız almıştınız, dedi kararsız bir sesle. Çok iyi hatırlıyorum.

— Kes sesini!

Mühendisin yüzü pancar gibi kızarmıştı, öfkeden titriyordu, bağırması bahçede ayni şiddetle yankılandı.

Bahçede, evin içinde bir şeyler yaparken ellerini arkasına bağlayarak yanımda dikilen Moisey, ufacık gözlerini benden ayırmadan tembel tembel bakardı. Onun bu bakışı sinirlerimi bozduğu için işimi yarım bırakır giderdim.

İşte bu Moisey'in, generalin karısının sevgilisi olduğunu öğrendik Stepandan. Generalin karısına borç para istemek için gelenlerin önce Moisey'e baş vurduklarını daha önce farketmiştim; hele bir keresinde, kömürcü olması gereken, üstü başı kapkara bir köylü Moisey'in önünde yerler kadar eğilmişti. Moisey'in bazan gelen adamlarla fısıldaşarak, hanımına danışmadan para verdiği olurdu; bundan onun fırsat düştükçe kendi hesabına iş çevirdiği kanısına vardım.

Moisey bahçede penceremizin dibinde kuşlara ateş eder, kilerimizden yiyecek aşırır, sormadan atlarımızı alırdı; Dubeçniya'nın bizim olup olmadığından nerdeyse kuşkulanmaya başlamıştık. Öfkeden beti benzi atan Maşa :

— Bu iğrenç insanlarla bir buçuk yıl daha birlikte nasıl yaşayacağız? derdi.

Generalin karısının oğlu İvan Çeprakov bizim yolda kondüktör olmuştu. Bir kış içinde o kadar zayıflayıp çökmüştü ki, bir bardak içkiden sarhoş olarak ağaç gölgesinde sızıp kalıyordu. Kondüktör elbisesinden nefret ediyor, onunla dolaşmaktan utanıyor, ama mum çalıp satabildiği için işini gene de elverişli buluyordu. Benim durumum onda şaşırma, kıskançlık, umut karışımı bir duygu uyandırıyordu; kendi başına da böyle bir şey gelebileceği düşüncesi bulanık da olsa her zaman aklındaydı. Maşa geçerken ona hayran hayran bakıyor, yemekte neler yediğimi soruyor, zayıf, çirkin yüzü tatlımsı, üzgün bir hal alıyordu; benimle konuşurken mutluluğumu parmaklarıyla duyuyormuş gibi onları durmadan oynatıyordu. Bir sigarayı yakmak için bir sürü kibrit çakması gerektiğinden, durduğu her yerde bir çöp yığını bulunurdu. İşte böyle ikide bir sönen sigarasını yakarak acelesi varmış gibi :

— Dinle beni, Hiç-yoktan-iyi, dedi bir keresinde. Sürdüğüm şu hayat beş para etmez. En kötüsü de, küçük rütbeli subayların bile beni: «Hey kondüktör, baksana buraya!» çağırmaları. Kardeşim, vagonlarda bu kulaklar neler duymadı, neler... Hayatın ne berbat bir şey olduğunu çoktan anladım. Beni bu duruma sokan yalnız annemdir. Bir gün vagonda doktorun biri: «Ana - babalar ahlâksızsa, çocuklar

ya sarhoş olurlar ya da cani» demişti. Haklıymış adam.

İvan Çeprakov bir gün sallana sallana avluya girdi. Gözleri sağa sola boş boş bakıyor, güçlükle soluk alıyordu. Üst üste gülmesiyle ağlamasına karışan deli saçması konuşmaları arasından yalnız, kalabalıkta annesini yitiren bir çocuk gibi zırlaya zırlaya: «Annem! Annem nerede?» dediğini anlıyordum. Onu alıp bizim bahçeye götürdüm, orada bir ağacın altına uzandı; bütün gündüz, o gece de sabaha kadar Maşa ile başında nöbet bekledik. Kendini hiç iyi hissetmiyordu, onun soluk, ıslak yüzüne baktıkça Maşa :

— Bu iğrenç yaratıklar bizim evimizde bir buçuk yıl daha yaşayacaklar, öyle mi? diyordu. Korkunç bir şey bu! Korkunç!

Ya köylülerin bize çektirdikleri eziyetlere ne demeliydi! Mutlu olmayı o kadar istediğimiz bahar aylarında, daha her şeye yeni başladığımız bir zamanda o ne ümit kırıcı olaylardı öyle! Karım bir okul kurmak istiyordu. Ben altmış çocuk için bir okul taslağı çizdim, çiftçiler birliği de beğenerek okulun, Dubeçniya'nın topu topu üç versta uzağında büyücek bir köy olan Kurilovko'da kurulmasını öğütledi. Bu çok da yerinde olacaktı, çünkü, Dubeçniya'da aralarında olmak üzere, dört köyün çocuklarının okuduğu Kurilovka'daki okul eski ve dardı, çürük döşemelerinde korka korka yürünüyordu. Martın sonunda Maşa kendi is-

teği üzerine Kurilokva okulunun koruyucusu olarak seçildi; nisanın başında da köy kurulunu üç kere toplayarak, onları okullarının eski ve yetersiz olduğuna, yeni bir okul kurulması gerektiğine inandırdık. Çiftçiler birliğinin üyeleri, halk okulları müfettişi geldiler; onları da ikna ettik. Her kurul sonunda köylüler bizden bir kova (1) votka parası istiyorlardı, kalabalığın arasında sıcaktan bunalıyorduk, çok geçmeden de yorularak, canımız sıkkın, biraz huzursuz, eve dönüyorduk. En sonunda köylüler okulun arsasını verdiler, şehirden bütün yapı malzemesini getirmeye razı oldular. Yaz ekinlerini kaldırır kaldırmaz, ilk pazar, Kurilovka ve Dubeçniya'dan çıkan arabalar temel için tuğla getirmeye gittiler. Sabah şafakla çıktıkları halde, akşamleyin geç vakit dönmüşlerdi, köylülerin hepsi de sarhoştu, çok yorulduklarını söylüyorlardı.

Mahsus oluyormuş gibi, soğuklar ve yağmur mayıs boyunca sürdü. Yollar bozulmuş, çamurdan geçilmez olmuştu. Şehirden dönen arabalar önce bize uğruyorlardı. Ah o ne kargaşalıktı Tanrım! Avlu kapısından ilkin, ön bacakları ayrık, iri karınlı bir at görünüyor; hayvan içeri girmeden önce durup başıyla selâm veriyordu. Atın arkasından, dokuz metrelik kaygan görünüşlü, ıslak kütüklerle yüklü bir araba; arabanın yanında ise eteklerini beline soktuğu paltosuna sımsıkı sarınmış, su bi-

(1) 12 litrelik ölçü birimi (Çeviren)

rikintilerine bakmadan tepeleyip geçen bir köylü. Birinci arabanın arkasından tahta yüklü ikincisi, sonra kütük yüklü üçüncüsü, sonra dördüncüsü... Böylece evin önü atlarla, kütüklerle, tahtalarla dolup taşıyordu. Erkekler, başörtüleriyle sıkı sıkıya sarınmış kadınlar öfkeli gözlerle pencerelerimize bakarak gürültü patırtı ediyorlar, hanımefendinin dışarı çıkmasını istiyorlardı. Arada bir kaba küfürler kulaklarımıza kadar geliyordu. Bir kenara çekilen Moisey, sanki beceriksizliğimizle eğleniyormuş gibi, olup bitenleri seyrediyordu.

— Artık daha fazla gitmeyeceğiz, diye bağırıyorlardı köylüler. Yorgunluktan bittik! Gitsin de hanımefendi kendisi getirsin!

Köylülerin zorla eve gireceklerinden korktuğu için eli ayağı dolaşan, yüzü sapsarı kesilen Maşa hemen yarım kova votka parası gönderiyordu. Ondan sonra gürültü kesiliyor, uzun kütükler gerisin geriye, ardı ardına avludan çıkmaya başlıyordu.

Okul yapımına hazırlandığım bir sırada karım heyecanla yanıma gelerek şöyle dedi :

— Köylüler zaten kızıp duruyorlar, sana bir şey yapmalarından korkarım. Dur, ben de seninle geleceğim.

Kurilovka'ya birlikte gittik. İlk elde dülgerler bizden bahşiş istediler. Yapı kalıpları hazırlanmıştı, temel atılabilirdi, ama duvarcılar gelmediği için işler yüz üstü kaldı, dülgerler homurdanmaya başladılar. En sonunda duvarcılar geldi, bu sefer de kum olmadığı anla-

şıldı; yapıya bir de kum gerekeceği herkesin gözünden kaçmıştı. Durumumuzun çıkmazlığından yararlanan köylüler kumun arabasına 40 kapik istediler, oysa kumun getirileceği nehir kıyısıyla yapı arasında çeyrek versta bile yoktu, getirilecek kum da 500 arabadan fazlaydı. Hırlaşmanın, küfürlerin, yüzsüzlüğün bini bir paraydı. Karım öfkesinden deliye dönmüştü, yetmiş yaşlarında bir ihtiyar olan duvarcı kalfası Tit Petrov, Maşa'nın kolundan tutarak :

— Buraya bak! Buraya bak! dedi. Sen bana yalnız kum getir yeter! Ben on kişiyi birden işe salayım da, gör o zaman işler iki güne kalıyor mu!

Kum da geldi en sonunda; iki gün, dört gün, bir hafta geçti... Temelin yerinde hâla derin bir çukur olduğu gibi duruyordu.

— Çıldırmak işten bile değil! diyordu karım. Bu nasıl halk! Bunlar ne biçim insan!

Bu karışıklıklar arasında bazan mühendis Viktor İvanıç uğruyordu bize. Yanında getirdiği paket paket mezeleri, içkileri yiyip içtikten sonra terasa uzanıyor, horultusundan yanına varılmıyordu. Oradan geçen işçiler başlarını sallıyorlar;

— Şuna bakın! diyorlardı.

Maşa onun bize gelip gitmesini istemiyor, ona inanmıyordu; aynı zamanda da fikrini sormadan edemiyordu. Öğle yemeğinden sonra yattığı uykudan keyfi kaçmış olarak kalkan

mühendis bizim çiftlik işlerini yerin dibine batıran sözler söylüyordu. Burayı satın aldığı için kendisi de pişmanmış da, bu çiftlikten dolayı bir sürü zarara girmişmiş de... Maşa'nın canının çok sıkıldığı yüzünden belli oluyordu. Babasına köylüleri şikâyet ediyor, o da esneyerek onları dövmek gerektiğini söylüyordu.

Mühendise göre evliliğimiz, sürdüğümüz hayat bir komediydi; bütün bunları şımarıklığımız, delice heveslerimiz yüzünden yapıyorduk.

Bir keresinde bana Maşa için :

— Bir gün gene böyle bir delilik yapmıştı, dedi. Kafasına opera şarkıcısı olmayı takmış, başını aldı gitti. Onu tam iki ay aradım, iki gözüm. Yalnız telgraflara bin ruble para harcadım.

Mühendis artık benim din yolundan ayrıldığımı ağzına almadığı gibi, bana ne «Bay Boyacı» diye hitap ediyor, ne de eskisi gibi içşi hayatımı beğeniyordu. Şimdi sık sık söylediği :

— Siz tuhaf bir adamsınız! Siz anormal bir adamsınız! Söyiemeye dilim varmıyor ama sonunuz kötü olacak, gibi sözlerdi.

Maşa'nın uykusu azalmıştı, yatak odamızın penceresinin önünde oturuyor, durmadan düşünüyordu. Yemek yerken attığı şen kahkahalar, yüzündeki hoş mimikler yoktu artık. Ben de tasalıydım, hele hava yağışlı olduğu zamanlar her yağmur damlası kalbime bıçak

gibi saplanıyordu; Maşa'nın ayaklarına kapanarak havanın böyle olmasından dolayı ondan özür dilemek geliyordu içimden. Avluda köylüler gürültü patırtı etmeye başladıkları zaman ben kendimi suçlu hissediyordum. Oturduğum yerden saatlerce kalkmıyor, Maşa'nın ne kadar mükemmel, ne kadar üstün bir insan olduğunu düşünüyordum. Onu tutkuyla seviyor, her yaptığına, her söylediğine hayran kalıyordum. Maşa'nın sessiz oda içi çalışmalarına büyük bir eğilimi vardı; bıkmadan okuyor, yeni yeni şeyler öğrenmek istiyordu. Ev işlerini yalnız kitaplardan öğrendiği halde bilgisiyle hepimizi şaşırtıyordu. Verdiği öğütler herkesin işine yarıyor, bir teki bile boşa gitmiyordu. Sonra o ne soyluluk, zevk yüksekliği ve ancak çok iyi yetiştirilmiş insanlarda görülen yumuşak başlılıktı öyle!

İçinde bulunduğumuz entipüften kaygılarla, çelişmelerle dolu bu düzensiz durum, sağlam ve yapıcı zekâsı olan böyle bir kadına ancak üzüntü verebilirdi. Ben de bunu gördüğüm için geceleri uykum kaçıyor, sabaha kadar yatağımda dört dönerek buna bir çare arıyor, çaresizliğimi anlayınca da nerdeyse ağlayacak gibi oluyordum.

Ona kitap, gazete, şekerleme, çiçek getirmek için ikide bir şehre mi koşmadım; yemeklerimizi çeşitlendirmek için, Stepan'la birlikte boğazıma kadar soğuk suya girerek, yağmur altında saatlerce yayın balığı mı avlamadım; köylüler gürültü patırtı etmesinler diye, votka

ısmarlıyarak, para vererek, daha bir çok vaadlerde bulunarak, karşılarında küçük düşmeme aldırmadan bir sürü dil mi dökmedim!.. Daha neler neler yapmadım!

En sonunda yağmurlar kesildi, yerler kurudu. Sabahın dördünde kalkıp bahçeye çıkıldığı zaman yapraklarda çiğler ışıldıyor, kuşlar, böcekler ötüyordu; havada tek bulut kalmamıştı. Bahçenin, kırların, nehrin bu güzelliği yanında insan bir de köylüleri, arabaları, mühendisi düşünmeseydi! Maşa ile birlikte gezi arabamıza biniyor, çavdarlara bakmaya gidiyorduk. Ben arkada otururken arabanın dizginlerini elinde tutan Maşa'nın kalkık omuzlarını, rüzgârın uçurduğu saçlarını seyrediyordum. Karşısına çıkan araba sürücülerine :

— Sağa çek! diye bağırıyordu Maşa.

Bir keresinde ona :

— Tam bir arabacı gibisin, dedim.

— Mümkündür. Dedemin, babamın arabacı olduklarını bilmiyor muydun?

Bunu söyledikten sonra geriye döndü, arabacıların bağırmalarını, şarkı söylemelerini taklit etti.

Onu dinlerken «Çok şükür! Çok şükür!» diyordum kendi kendime.

Ondan sonra gene köylüler, gene arabacılar, gene mühendis geliyordu aklıma.

XIII

Bisikletiyle doktor Blagovo geldi. Kızkar-

deşim eskisi gibi sık sık uğramaya başladı. Gene kol emeği, ilerleme, insanlığı uzak gelecekte bekleyen esrarlı bilinmeyen üstüne konuşmalara daldık. Tartışmamıza engel olduğu için doktor çiftlik işlerimizden hoşlanmıyordu. Ayrıca ona göre tarla sürmek, ekin biçmek, sığır otlatmak özgür kişiye yaraşmayan uğraşılardı; insanlar zamanla bu tür var olma savaşının bütün yükünü hayvanlara ve makinelere yükleyerek, kendilerini salt bilimsel araştırmalara vereceklerdi. Kızkardeşim ise kendisini erken göndermemiz için durmadan dil döküyordu, geç vakte kadar kaldığı ya da geceyi bizde geçirdiği zamanlar artık heyecandan etekleri tutuşuyordu. Maşa sitemle :

— Bırakın şu çocukluğu! Artık gülünç oluyorsunuz, diyordu.

— Gülünç olduğumu ben de kabul ediyorum. Ama kendime karşı koyamıyorsam, elimden başka ne gelir? Geciktiğim zamanlar sanki kötü bir şey yapmışım gibi bir duygu yerleşiyor içime.

Alışık olmadığım için ekin biçme zamanı her yanım ağrıdan dökülüyordu; hep birlikte terasta oturup konuşurken sandalyemde uyuyakalıyor, herkesi kendime kahkahayla güldürüyordum. Beni uyandırıp masaya yemek yemeye oturtuyorlar, ama göz kapaklarımı uykudan açamadığım için ışıkları, yüzleri, tabakları hayal meyal görüyor, konuşmaları işittiğim halde anlamıyordum. Sabahleyin de erken-

den kalkarak ya hemen tırpana sarılıyor, ya da yapıya giderek akşama kadar çalışıyordum.

Tatillerde evde kaldığım için Maşa ile kardeşimin benden bir şeyler gizlediklerini, hattâ benden kaçıyormuş gibi tavırlar takındıklarını sezdim. Karımın bana olan sevgisi azalmamıştı, bununla birlikte bana açmadığı birtakım düşüncelerinin olduğu ortadaydı. Köylülere hıncı gitgide arttığı, hayat yükü omuzlarına ağır gelmeye başladığı halde bana gelip bunlardan hiçbir şekilde yakınmıyordu. Üstelik doktorla daha bir istek duyarak konuşuyordu. Bütün bunların nedenini bir anlıyabilseydim!

Bizim eyaletin şöyle bir geleneği vardı : Ekin biçme ve harman zamanı bey evinin bütün rençberleri akşamları konakta toplanırlar, onlara votka ikram edilirdi; hattâ genç kızlar bile birer kadeh içerlerdi. Biz bu geleneğe uymamıştık; tırpancı erkekler, orakçı kadınlar gece geç vakte kadar bekliyorlar bekliyorlar, ondan sonra da küfrü basarak gidiyorlardı. Maşa bu sırada ya suratını asıp oturuyor, ya da gözlerinden kin saçarak, alçak bir sesle, doktora :

— Bunların hepsi barbar! Vahşi bunlar! diyordu.

Okulda olduğu gibi köyde de yeni gelenleri güler yüzle karşılamazlar. Bize de aynı şey oldu. İlk zamanlar bize, parasını ne yapacağını bilmediği için çiftlik alan, beceriksiz, saf insan gözüyle bakmışlardı. Bizimle düpedüz

alay ediyorlardı. Bizim ormanda, hattâ bahçede sığırlarını yayıyorlar, köylerine ineklerimizi, atlarımızı sürüyorlar, ondan sonra da zararlarını ödetmeye kalkıyorlardı. Birkaç kere de köylüler topluca konağa gelerek bir sürü gürültü patırtıdan sonra, tarlalarımızı biçtirirken sözde Bışeyevka gibi, Semeniha gibi birtakım komşu köylerin tarlalarına girdiğimizi söylediler. Biz de kendi topraklarımızın sınırını tam olarak bilmediğimiz için onların sözlerine inanarak cezamızı ödedik. Bir de sonunda doğru biçtiğimiz çıkmadı mı ortaya! Sonra, ıhlamur fidanlarının kabuklarını (1) soyuyorlardı. Bir keresinde de kaçak votka satan Dubeçniya'lı zengince bir köylü bizim ırgatlara rüşvet verip onlarla bir olarak haincesine aldattı bizi. Arabaların yeni tekerlerini eskileriyle değiştirmişler, pulluk hamutlarımızı çalarak bize yeniden satmışlardı. Ama en çok gücümüze giden şey Kurilovka'daki yapıda olanlardı. Orada kadınlar geceleri tahta, tuğla, fayans, demir çalıyorlar; yanında bir tanıkla evleri arıyan muhtar da köy kurulunun kararıyle her birinden ikişer ruble ceza kesiyordu. Gelgelelim çiftçiler birliğinin kasasına giren bu paralar bir gün götürülüp votkaya yatırılmaz mı!

Maşa bunu öğrenince küplere bindi; doktora, kardeşime :

(1) Bu kabuklar çeşitli işlerde kullanılıyordu. (Çeviren)

— Hayvan bütün bu insanlar canım! Şunların yaptığına bakın! diye sızlandı durdu.

Okul işine girdiğinden bin pişman olduğunu birçok kereler duydum.

Doktor onu şöyle avutuyordu :

— Anlasanıza bir kere, siz bu okulu köylülere iyilik olsun diye değil, kültür adına, insanlığın geleceği adına yapıyorsunuz! Köylüler ne kadar kötüyse, bizim de okul yapmanız için elinizde o kadar güçlü sebepler var demektir. İşte bunu böyle anlamalısınız!

Doktorun sesinden bir güvensizlik okunuyordu, onun da Maşa gibi köylülerden nefret ettiğini sanıyordum.

Maşa kızkardeşimi de alarak sık sık değirmene gidiyordu. Gülerek anlattıklarına göre, yakışıklı bir adam olan Stepan'ı seyrediyorlar orada. Stepan'ın yalnız erkekler arasında az konuşan, ağırbaşlı bir adam olduğu; kadınlar topluluğunda ise çenesi son derece açılarak sırnaşıklaştığı anlaşıldı sonradan. Bir gün nehre yüzmeye gittiğim bir sırada istemeden konuşmalarını dinledim. Maşa ile Kleopatra beyaz giysileriyle sahilde bir söğüt ağacının gölgesine oturmuşlardı. Stepan ise onların yanında elleri arkasında ayakta duruyor, şöyle konuşuyordu :

— Köylüleri insan yerine mi koyuyorsunuz siz? Olmaz öyle şey! Affedersiniz ama hayvandan farkı yoktur bu düzenbazların! Köylü kısmı yemekten içmekten başka ne düşünür? Votkanın en düşüğü olsun, bir de mey-

hanede boğazını yırtarcasına bağırsın yeter bu onlara. Ne doğru dürüst iki lâf bilirler, ne iyi bir hareket, ne de terbiye! Görgüsüz yaratıklar! Kendileri de, karıları da, çocukları da kir pas içindedirler. Üstlerindekini çıkarmadan yatağa yatarlar, çorbadan patatesi elleriyle alıp yerler, hamam böcekli kvas içerler. Bari üfleyerek içseler!

Kızkardeşim :

— Yoksulluk, ne yapsınlar! diye arka çıkmak istedi.

— Ne yoksulluğu! Sıkıntı içinde oldukları doğru, ama sıkıntıdan sıkıntıya fark var, hanımefendiciğim. Adam hapishaneye düşse, Allah kimsenin başına vermesin ama, gözü kör, bacakları kötürüm olsa, ona bir diyeceğim yok. Peki bu adamların ne kusurları var? Elleri, kolları bağlı değil; güçleri, kuvvetleri, akılları yerinde; vücutlarında bir eksiklik yok!.. Size bir şey söyleyeyim mi, hanımefendi, bunlarınki yoksulluk değil, şımarıklık, bilgisizlik! Sizler okumuş, iyi insanlarsınız. Diyelim iyilik olsun diye köylünün birine yardım ettiniz. Buna karşılık onun yapacağı hareket, ya verdiğiniz bütün parayı içkiye yatırmak, ya da, daha kötüsü, kendisi bir meyhane açarak köylüleri soymaya başlamaktır. Bir yoksulluktur tutturmuşsunuz size. Peki zengin köylü yaşamasını bilir mi? Sözüm buradan dışarı ama onun da hayvandan kalır yanı yoktur. O da ötekiler gibi kaba, ağzı bozuk, görgüsüzdür. Boydan çok ene büyür, davul gibi şişik yüzü

kıpkırmızıdır. Yaratan'a sığınıp namussuzun suratına patlatasın gelir. Alın işte Dobeçniyalı Larion'u! Onun yoksul bir köylüden ne farkı var? Hiç! Ağaçlarınızın kabuğunu yoksullar gibi soyar, gerek kendisi, gerekse çocukları adım başına küfreder, içkiyi biraz fazla kaçırdı mı da kafasını yolda balçığa sokup sızakalır.. İşte böyle, hammefendiciğim, bunların al birini, vur ötekine! Köyde bunlarla birlikte yaşamak mı, Allah göstermesin! Bir zamanlar canıma tak etmişti, neyse Hazreti İsa'ya şükürler olsun, kurtuldum hepsinden. Eh, şimdi karnım tok, sırtım pek. Askerlik görevimi ağır suvari olarak bitirdim, üç yıl da muhtarlık yaptım. Şimdi ise hürüm, canımm istediği yerde yaşıyorum. Köye dönmeyi düşünmüyorum, kimse de beni buna zorlayamaz. Karım varmış... Köy damına çekilip karıyla oturmalıymışım... Şaşarım böyle söyleyenlere! Evlendiysek karıya tapulanmadık ya!

Maşa :

— Söyleyin Stepan, sevişerek mi evlendiniz? diye sordu.

Stepan acı acı güldü.

Köyde sevmenin ne anlamı var ki! Doğrusunu isterseniz, hanımefendiciğim, bu benim ikinci evliliğimdir. Kendim de Kurilovkalı değil, Zalegoşçalıyım, Kurilovka'ya güveysi olarak geldim. Biz beş kardeştik, babam bizi ayırmak istemeyince ben de tuttum işte bu köye iç güveysi girdim. Birinci karımı sorarsanız, genç yaşında ölüp gitti.

— Neden ölmüştü?

— Neden olsun, salaklığından! Güzelleşeyim diye bir takım otlar mı içmiş, nedir, o da içine dokunmuş. İki gözü iki çeşme durmadan ağladı, sonunda da ince hastalıktan mum gibi eridi. Kurilovkalı olan ikinci karım da onun bir eşi. Bir köylü kadınından bundan başka ne çıkar zaten? İlk söz kesildiği zaman onu pek beğenmiştim; babasının durumu iyi, akça pakça, genç bir kızcağızdı. Annesi tarikattaki kadınlar gibi kahve içerdi, demek oluyor ki durumları iyiydi. Neyse evlendik. Ertesi gün yemeğe oturmuştuk, kaynanamdan bir kaşık istedim. Kadın bana kaşığı vermeden önce eliyle silmesin mi! Bu temizlik anlayışına şaştım kaldım doğrusu. Onlarla bir yıl kadar oturduktan sonra başımı aldım çıktım. Belki şehirli bir kızla evlensem daha iyi olurdu. «Kadın kocasının sağ koludur» derler. İstemem, böyle sağ kol yerinde dursun. Karı dediğin gelir karşına, seninle insan gibi konuşur. Ama bunlar gibi çan-çan çene çalarak değil, lâfını sözünü bilerek, şöyle içine dokunarak. İki hoş lâf etmeden de hayat ne işe yarar!

Stepan birden susarak can sıkıcı, tekdüzen «lü- lü-lü»lerine başladı. Beni gördü anlamına geliyordu bu.

Maşa sık sık değirmene gidiyordu. Stepan'la konuşmaktan zevk aldığı ortadaydı. Köylülere ağzına geleni söyleyen Stepan onu bu bakımdan çekiyor olmalıydı. Değirmenden dönerken bahçeyi belleyen akıldan noksan bekçi ona:

— Kız Palaşka! Merhaba kız Palaşka! diye bağırıyor, ondan sonra da köpek gibi havlıyordu.

Maşa durup dikkatle bakıyordu bu kaçık herife, sanki onun havlayışında kendi düşüncelerine bir cevap arıyordu. Stepan'ın küfürleri gibi onun havlayışı da Maşa'nın ilgisini çekiyor olmalıydı. Evde ise onu muhakkak bir haber beklemektedir: Ya kazlar bostandaki lâhanalarınızı didiklemişler, ya da Larion koşumları çalmıştır. Maşa ise omuzlarını silkerek :

— Bu insanlardan başka ne beklenir! diyecektir.

Maşa'nın öfkesi her gün biraz daha artıyordu. Bana gelince köylülere gitgide alışıyor, onlara içten bir yakınlık duyuyordum. Çoğunluğu çabuk kızan, sinirli, başkaları tarafından hor görülen insanlardı bunların. Dünya görüşleri dar ve bulanık, hayal âlemleri sınırlıydı; kendileri sayı saymasını bile bilmezler, başkalarını aldatırken devekuşu gibi yalnız başlarını kuma sokarlardı. Bize yirmi rubleye ekin biçmeye gelmezlerdi, ama yarım kova içkisine bu işe dünden razıydılar; oysa yirmi rubleye tam dört kova içki almabilirdi. Pis, sarhoş, aptal, dolandırıcı oldukları doğruydu; bununla birlikte köylü yaşantısının sağlam, esaslı bir temele oturduğu hemen hissediliyordu. Sabanın arkasmdan giderken kaba saba bir hayvana ne kadar benzerse benzesin, kafası

votkadan ne kadar sersemlerse sersemlesin, gene de köylüye yakından şöyle bir bakınca, onda, söz gelişi Maşa ve doktorda olmayan, yaşamamız için pek gerekli, önemli bir şeyin bulunduğu gözden kaçmıyordu. Evet, köylünün tek inandığı şey doğruluktu, gerek kendisinin gerekse halkın kurtuluşu doğruluktan olacaktı, bu yüzden de dürüstlüğü seviyordu.

Karıma köylülerin camın kendisini değil de üzerindeki lekeyi gördüklerini söylediğim zaman ya susuyor, ya da Stepan gibi «lü-lü-lü» diye bir şarkı tutturuyordu. Bu iyi yürekli, zeki kadının öfkeden yüzü sapsarı, sesi titriyerek, doktora köylülerin sarhoşluğundan, düzenbazlığından söz etmesini anlamıyor, olayları unutuşuna şaşıp kalıyordum. Babasının da içtiğini, hem de çok içtiğini nasıl unutabilir; Dubeçniya'yı almak için harcanan paranın hangi kirli, iğrenç, aldatmaca yollarla kazanıldığını nasıl hatırlamazdı?

XIV

Kızkardeşim de kendi havasındaydı, o da benden bir şeyler saklıyordu; Maşa ile gizli gizli fısıldaştıkları arada bir çözüme çarpıyordu. Yanına yaklaştığım zamanlar ezilip büzülüyor, bakışları suçlu, yalvaran bir anlama bürünüyordu; içinde bana açmaya korktuğu, kendisinin bile utandığı birtakım değişimlerin olduğu muhakkaktı. Bahçede bana raslamamak, odada benimle başbaşa kalmamak için

Maşa'nın eteğinden ayrılmıyor, bu yüzden de onunla ancak yemekten yemeğe görüşebiliyorduk.

Bir akşam üstü yapılan dönüşte bahçe yolundan geliyordum. Hava kararmaya yüz tutmuştu. Benim geldiğimi görmeyen, ayak seslerini işitmeyen kızkardeşim, geniş dallı, yaşlı bir elma ağacının yanında çıt çıkarmadan tıpkı bir hayalet gibi geziniyordu. Üzerinde siyah bir elbise vardı; gözleri hep yerde, aynı çizgi üzerinde bir ileri, bir geri hızlı adımlarla gidip geliyordu. Daldan bir elma düşünce ürkerek durdu, korkudan elini şakaklarına götürdü, bu sırada da ben yanına yaklaştım.

Her nedense birden annemizi, çocukluğumuzu hatırlayarak gözlerim doldu, yüreğimden taşan bir sevgi coşkunluğuyla kardeşimi omuzlarından kucaklayıp öpmeye başladım.

— Sana ne oluyor? dedim. Çoktandır acı çektiğini görüyorum. Söyle hadi nen var?

— Korkuyorum Misail...

Bunları söylerken sesi titriyordu. Ben sormaya devam ettim.

— Nen var? Ne olur benden saklama!

— Saklamıyacağım, sana hepsini anlatacağım. Senden gizli bir şeyim olması içimi eziyor, bana acı çektiriyor. Biliyor musun Misail, ben birini seviyorum... Hem de çok! Mutluyum ama nedense içimde bir korku var.

O sırada birtakım ayak sesleri geldi, bunun arkasından da ipek gömlekli uzun çizmeli

doktor Blagovo göründü ağaçların arasından. Elma ağacının yanı buluşma yerleri olmalıydı. Kızkardeşim onu görünce bir çığlık attı, onu biri elinden alacakmış gibi heyecanla ileri atıldı.

— Vladimir! Vladimir!

Doktora iyice sokulmuştu, yüzüne yiyecekmiş gibi bakıyordu; onun son günlerde ne kadar zayıflayıp solduğunu ancak şimdi görebiliyordum. Bu zayıflığı dantelli yakasından daha iyi belli oluyordu, çünkü ince, uzun boynunun çevresinde her zamankinden daha büyük bir genişlik vardı. Doktor şaşırmıştı, ama hemen kendini toparlayarak kardeşimin saçlarını okşamaya başladı.

— Hey, sana ne oluyor, kendine gel bakayım! Görüyorsun yanındayım artık.

Birbirimize ürkek ürkek bakarak susuyorduk. Sonra birlikte yürümeye başladık. Doktor yolda bana :

— Henüz bizde kültür hayatı başlamış değildir, dedi. Yaşlılar kendilerini şöyle avutuyorlar : Şimdi bir şeyimiz yoksa bile, bir zamanlar, 40 ya da 60 (1) yıllarında vardı. Oysa bizler daha yaşlanmadık, beynimize de **marasmus senilis** tebelleş olmadı, öyleyse kendimizi böyle hayallerle oyalayamayız. Rusya'mn başlangıç tarihi 862 idi, kültürlü Rusya'mn başlangıç tarihi ise anladığıma göre yok daha.

(1) 1840, 1860. (Çeviren)

Onun söylediklerini dinlemiyordum. Kızkardeşimin sevmiş olması, yabancı birinin koluna girerek onun yüzüne sevgi dolu gözlerle bakması çok tuhafıma gidiyordu, bir türlü inanasım gelmiyordu. Bu sinirli, ürkek, kabuğuna çekilmiş, eli kolu bağlı varlık nasıl olmuş da hem de çoluklu çocuklu bir adamı sevebilmişti! İçime bir sızı düştü, ne olduğunu bilmeden bir şeylere acımaya başladım. Doktorun yanımda bulunmasından da hoşlanmıyordum artık, bu aşklarının sonunun ne olacağı aklımı kurcalayıp duruyordu.

XV

Maşa ile birlikte okulun kutsanmasına katılmak için gidiyorduk. Maşa yöresine bakınarak :

— Sonbahar, artık sonbahar, dedi. Yaz geçti, kuşlar gitti, yeşil kalan yalnız söğütler...

Yaz sona ermişti. Havalar açık geçiyor, gündüzler ılık oluyordu; bununla birlikte sabahları ortalığa bir serinlik çöküyor, çobanlar abalarını giymeden çıkmıyorlardı. Bahçemizdeki yıldız çiçeklerinin üzerindeki çiğler ise akşama kadar kurumuyordu. Birtakım acıklı çığlıklar geliyordu insanın kulağına; bunun paslı menteşelerinde inleyen pencere kanatları mı, yoksa sürülerle uçan turnalar mı olduğu bir türlü anlaşılmıyordu. Öyle hoştu ki bu sesi durup dinlemek, insanın içine yaşama sevinci doluyordu!

Maşa konuşmasına devamla :

— Yaz geçti, dedi. Artık seninle oturup geçirdiğimiz günlerin hesabını yapabiliriz. Çok çalıştık, çok düşündük, bundan da çok şeyler kazandık. Sağ olalım, var olalım! Kişiliğimizin gelişmesinde başarılarımız büyüktür, ama bu başarılarımız çevremizdekilerin yaşantısına iyi bir katkıda bulundu mu, bir kimsenin işine yaradık mı? Sanmıyorum! Bilgisizlik, üst baş kirliliği, sarhoşluk, çocuk ölümündeki akıllara durgunluk veren çokluk, hepsi hepsi oluğu gibi duruyor; senin ekin ekip biçmenden, benim de para dökmemden, kitap okumamdan kimsenin bir faydası olmadı. Anlaşılan biz yalnız kendimiz için çalıştık, bir de geniş geniş düşündük.

Bu gibi düşünceler aklımı karıştırıyordu, onun için de ne söyleyeceğimi bilmiyordum.

— Biz işin başından sonuna kadar içtendik, dedim. İçten olanlar da doğru yoldadır.

— Buna bir diyeceğim yok! Doğru yolda olduğumuz yüzde yüz, bununla birlikte tutumumuz yanlış bizim. Her şeyden önce davranışımızın dıştan görünüşü kusurlu, sen ne dersin? İnsanlara faydalı olmak istiyorsun, fakat tutup bir çiftlik satın almakla daha başlangıçta bütün yararlı olma olanaklarına set çekiyorsun. Sonra, eğer köylü gibi çalışıyor, köylü gibi giyiniyor, köylü gibi yiyip içiyorsan, onlara karşı üstün oluşunla, katlanılması güç yaşamlarını, biçimsiz giyim kuşamlarını, ürküntü veren

köy damlarını, anlamsız sakallarını bir bakıma meşrulaştırmış oluyorsun. Öbür yandan senin çok, pek çok, ömrün boyunca çalıştığını kabul edelim; bu çalışmanın sonunda eline birtakım işe yarar sonuçlar geçecektir elbet. Yalnız, elde edilen bu sonuçlar kitle halindeki bilgisizlik, açlık, çıplaklık, ahlâk bozukluğu gibi en ilkel güçler karşısında ne yapabilir? Denizde bir damladır olup olacağı! İşte bu durumda daha güçlü, daha yıldırıcı, daha etkili savaş araçlarına ihtiyaç vardır. Gerçekten faydalı olmak istiyorsan her zamanki dar eylem alanından çıkarak bütün kitleyi etkilemeye çalışmalısın. En başta da şamatacı, yoğun bir inandırma aracına el atmak gerekiyor. Sanatın, örneğin müziğin bu kadar canlı, bu kadar yaygın, bu kadar güçlü olmasının nedeni budur işte! Bundan dolayı da bir müzisyen, bir şarkıcı bir anda binlerce kişiyi etkiler.

Maşa hülyalı gözlerle gökyüzüne bakarak devam etti :

— Sanat, sevgili sanat! Sanat insanı kanatlandırır, uzaklara, çok uzaklara götürür! Pislikten, iki paralık çıkarı uğruna koşmaktan bıkanlar, alın yazısına küsenler, isyan bayrağını çekenler, öfkeden kuduranlar ancak ve ancak güzellikte huzur, doygunluk bulabilirler.

Kurilovka'ya yaklaştığımız zaman hava cıvıl cıvıl güneşliydi. Şurada burada evlerin avlularında harman sürüyorlardı, ortalığı saman kokusu doldurmuştu. Kırmızı üvez salkımları çitlerin arkasından sarkıyor, altın ren-

gi kızarık ağaçlar düz ovada göz alabildiğine uzanıyordu. Kilisenin çanı çalıyordu, «Koruyucu Meryem Anamız» ilâhisini söyleyen çocukların ellerinde aziz resimleri vardı. Ya havanın duruluğuna, güvercinlerin yüksekten uçuşuna ne demeliydi!

Ayın sınıfta yapılıyordu. Maşa'ya Kurilovkalılar bir aziz resmi, Dubeçniyalılar ise kocaman bir somunla, yaldızlı bir tuzluk sundular. Maşa kendini tutamayarak ağlamaya başladı. Yaşlı bir köylü ikimizin birden önünde eğilerek :

— İstemeden kırıcı bir söz söylemişsek, aramızda tatsızlıklar olmuşsa, kusurumuzu bağışlayın, dedi.

Arabayı eve doğru sürerken Maşa dönüp dönüp okula bakıyordu. Okulun kendi elimle boyadığım, güneşte pırıl pırıl yanan damı ta uzaklardan görünüyordu. Maşa'nın okula çevirdiği bakışların ayrılık bakışları olduğunu iyice hissediyordum.

XVI

Akşama doğru şehre gitmek için yol hazırlığına başladı.

Son zamanlarda sık sık şehre gidiyor, geceyi orada geçiriyordu. Onun yokluğundan çalışamıyordum, elim ayağım kesiliyordu. Geniş avlumuz can sıkıcı, anlamsız bir boşluk haline geliyor, bahçe öfkeli öfkeli hışırdıyordu; on-

suz ev, ağaçlar, atlar bana «bizim» değilmiş gibi görünüyordu.

Evden dışarı adımımı atamıyordum, Maşa'nın tarım kitaplarıyle dolu dolabının yanındaki masada oturuyordum hep. Şimdi bir işe yaramayan, bu bir zamanların gözde kitapları bana şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Uzun zaman, saat yediyi, sekizi, dokuzu vuruncaya, pencerelerin arkasında simsiyah bir sonbahar gecesi çökünceye kadar oturuyor; Maşa'nın eski bir eldivenini, her zaman kullandığı bir kalemi ya da küçük makaslarından birini gözden geçiriyordum. Elimi hiçbir işe sürmüyordum; eğer bir zamanlar bir iş görüyor, tarla sürüyor, ekin biçiyor, odun kesiyorsam bunları salt o istedi diye yapıyordum. Bunu çok iyi anlıyordum şimdi. Belime kadar suya gireceğim derin bir kuyunun temizlenmesi için gönderse, gerekli olup olmadığını düşünmeden kuyuya da girerdim. Ama onun yanımda bulunmadığı şu sırada Dubeçniya, yıkıntılarıyle, darmadağınıklığıyla, durmadan çarpan pencere kanatlarıyle, gece ve gündüz iş gören hırsızlarıyle hiçbir çalışmamın işe yaramayacağı, karmakarışık bir yer olarak görünüyordu gözüme. Toprağın ayaklarımın altından kaydığını, Dubeçniya'daki rolümün bittiğini, kısacası tarım kitaplarının başına gelenlerin yakında beni de beklediğini sezdiğim böyle bir zamanda niçin çalışacak, niçin gelecek hakkında kafa yorup üzülecektim? Hele gecenin ıssız saatlerinde üzerime çöken o sıkıntıyı anlatamam! Sanki kulağım

kirişte, her an birinin gelmesini, artık pılımı pırtımı toplayıp buradan gitmemi söylemesini bekliyordum. Dubeçniya'ya zerre kadar acımıyordum, tek acıdığım şey, belli ki artık sonbaharı gelmiş olan aşkımızdı. Sevmek ve sevilmek büyük bir mutluluktu, bu yüksek kuleden paldır küldür yuvarlanmaya başladığınızı hissetmek de büyük bir korku!

Maşa ertesi gün akşama doğru döndü şehirden. Bir şeye canı sıkılmıştı, ama bunu da gizledi benden; ancak bütün pencerelere ne diye kışlık çerçeveler taktığımı sorarak havasızlıktan boğulabileceğimizi söyledi. Çerçevelerden ikisini çıkardım. İştahımız olmadığı halde oturup bir şeyler yedik.

— Git elini yıka, dedi bana. Pis pis macun kokuyorsun.

Şehirden resimli yeni dergiler getirmişti, yemekten sonra yan yana oturup onlara baktık. Dergilerin arasından elbise ve biçki modelleri çıkıyordu. Maşa onlara şöyle bir göz atıyor, sonra istediği kadar incelemek üzere bir kenara koyuyordu. Ama düz eteği aşağı doğru genişleyerek açılan, geniş kollu, çan biçimi bir elbiseye gözü takılarak onu bir dakika kadar ilgiyle seyretti.

— Bu fena değil, dedi.

— Evet, sana çok yakışır.

Duygulanmıştım modele bakarken, salt onun hoşuna gitti diye bu kül rengi lekeyi zevkle seyrediyordum. İçim sevgiyle dolarak devam ettim ·

— Çok güzel, nefis bir elbise! Ne kadar hoş değil mi Maşa! Benim sevgili Maşa'm!

Resmin üzerine göz yaşlarım damlıyordu.

— Benim güzel Maşa'm! Sevgilim, bir tanem...

Kalkıp yatmaya gitmişti, bense bir saat daha oturup resimlere baktım. Yatak odasından şöyle seslendiğini işittim :

— Korkarım, çerçeveleri boşu boşuna çıkardın. Geceleyin üşümeyelim de... Şuna bak, nasıl esiyor!

«Şundan bundan» sütununa bir göz atayım, dedim. Nasıl ucuz mürekkep yapılacağından, dünyanın en büyük pırlantasından v.s. söz ediliyordu. Sayfaları çevirirken gene karşıma Maşa'nın beğendiği elbise resmi çıktı; onu bu elbise içinde omuzları açık, elinde bir yelpaze; müzikten, resimden, edebiyattan anlayan, göz kamaştırıcı, pırıl pırıl bir kadın olarak hayal ettim. Onun yanında benim rolüm ne kadar küçük, ne kadar kısa kalıyordu!

Onunla karşılaşmamız, evliliğimiz, bu her bakımdan talihli, şen kadının yaşamında daha pek çoğunu göreceği evrelerden biriydi. Daha önce söylediğim gibi, dünyadaki bütün iyi şeyler onun hizmetine hazır, onun tarafından bedava elde ediliyordu. Hattâ fikirler, o günün modasmdaki düşünce akımları bile yaşamına bir çeşni katarak onun zevkine hizmet ediyorlardı. Bense onu bir gönül eğlencesinden alıp ötekine götüren bir arabacıdan başkası değil-

dim. Şimdi de görevim bittiği için o uçup gidecek, bense yalnız kalacaktım.

Benim bu düşüncelerime karşılıkmış gibi avludan yürek paralayan bir çığlık geldi.

— İmda-a-a-t!

İnce bir kadın sesiydi bu bağıran, onu taklit ediyormuş gibi ince ince uludu rüzgâr bacada. Yarım dakika geçti geçmedi, bu sefer avlunun öbür ucundan rüzgâr sesleri arasından gene aynı haykırış yükseldi.

— İmda-a-a-t;

— Misail, işitiyor musun?

Saçları dağınık, yalnız iç gömleğiyle yanıma geldi karım; gözlerini karanlık pencereye dikip dinlemeye başladı.

— Birini boğuyor olmasınlar? Bir bu eksikti!

Tüfeği elime alıp dışarı çıktım. Dışarısı zindan gibi karanlıktı, rüzgârın kuvvetinden ayakta zor duruyordum. Dış kapıya kadar yürüyüp kulak kabarttım; ağaçlar hışırdıyor, rüzgâr ıslık çalıyor, bir de yarı deli bekçinin köpeği uluyordu tembel tembel. Avlunun dışında, demiryolu boyunda tek ışık yoktu; her yer zifiri karanlıktı. Geçen yıl yazıhanenin bulunduğu ek yapının yakınından birden boğuk bir çığlık daha geldi.

— İmda-a-a-t!

— Kim var orada? diye seslendim.

İki kişi boğuşuyorlardı. Birisi ötekini zaptetmeye çalışıyor, öteki direniyordu; ikisi de nefes nefeseydiler.

— Bırak beni! diyordu biri.

Bu sesten onun İvan Çeprakov olduğunu anladım, ince kadın sesiyle çığlık atan da oydu.

— Bırak beni namussuz! Yoksa ellerini ısırırım!

Öteki de Moisey'di. İkisini birbirinden ayırdım, bu sırada kendimi tutamayarak Moisey'in suratına iki tokat patlattım. Beriki yere düşüp kalktı, bir daha vurdum.

— Beni öldürmeye kalkıştılar, efendim, diye homurdandı Moisey. Annelerinin komodenine el atarken yakaladım... Kimseye zararı dokunmasın diye buraya kapatmak istiyordum.

Çeprakov fitil gibi sarhoştu, beni tanımamıştı bile; ciğerlerine hava doldurup «İmdat!» diye bağırmak istiyormuş gibi derin derin soluk alıyordu.

Onları orada bırakarak eve döndüm. Karım giyinik olarak yatağa uzanmıştı. Avluda olup bitenleri anlattım, Moisey'i dövdüğümü de söyledim.

— Köyde yaşamak ne korkunç! dedi. Hele şu gecenin uzunluğuna bak! Daha ne zaman bitecek?

Aradan çok geçmemişti ki gene :

— İmda-a-a-t! çığlığı geldi.

— Gidip şunları susturayım, dedim.

Karımın yüzünden tiksinti okunuyordu.

— Bırak, birbirlerini boğazlasınlar!

Maşa kulakları hep dışarda, tavana bakı-

yordu; bense onun yanında oturuyor, konuşmaya cesaret edemiyordum. Avludaki «imdat» haykırışlarından, gecenin bu kadar uzun olmasından suçlu benmişim gibi bir his vardı içimde.

Konuşmadan oturuyorduk, pencerelere aydınlık vurmasını dört gözle bekliyordum. Maşa'nın bakışları bir tuhaftı, uzun süre daldığı baygınlıktan yeni uyanmış gibiydi. Nasıl olur da onun gibi zeki, kültürlü, tertemiz bir kadın ciğeri beş para etmez insanların toplandığı bir çetenin arasına, bu ücra köşeye düşer, üstelik dalgınlığını son derecesine vardırarak bu insanlardan birine gönül verir, onunla yarım yıldan fazla karı koca olurdu? Şaşılacak şeydi! Artık ben de, Moisey de, Çeprakov'da onun gözünde birdik; ben, evliliğimiz, çiftlik işlerimiz, güzün bozuk havaları, ona göre bir sarhoşun vahşi «imdat» çığlıklarında birleşmiş gibiydik. İçini çekerken, yatakta daha rahat yatmak için kımıldanırken yüzünden hep : «Şu sabah da oluverse!» diye okunuyordu.

Sabahleyin arabaya bindi gitti.

Yolunu gözleyerek Dubeçniya'da üç gün daha kaldım. Ondan sonra da bütün eşyaları bir odaya toplayıp üstüne kilit vurarak şehre yollandım. Mühendisin evinin zilini çaldığım zaman akşam olmuştu, fenerler yanıyordu Bolşoy Dvoryanski Caddesi'nde. Pavel evde kimsenin bulunmadığını söyledi; Viktor İvanıç Petersburg'a gitmişti. Mariya Viktorovna ise

Ajoginlerdeki provada olmalıydı. Ajoginlerin evine giderken duyduğum heyecanı, merdivenlerde yüreğimin duracakmış gibi küt küt atışını, ilham perilerinin doluştuğu bu eve girmeyi göze almadan önce merdiven başında uzun süre bekleyişimi hiç unutmayacağım!

Salonda piyanonun, küçük masanın üstünde, sahnede üçer üçer mumlar yanıyordu; ilk temsil ayın on üçündeydi, ilk prova ise şimdi, uğursuz bir gün sayılan pazartesi günüydü. Gene boş inançlarla savaş! Bütün sahne sanatını sevenler bir aradaydılar; büyük, ortanca, küçük kızlar rollerini defterlerden okuyarak sahnede geziniyorlardı. Herkesten ayrı, bir köşede başını duvara dayamış duran Turp, provanın başlamasını beklerken sahneyi hayran hayran seyrediyordu. Herşey tıpkı eskisi gibiydi.

Hatırını sormak için evin hanımının yanına gideyim dedim, fakat herkes ellerini bana doğru sallayıp «sus» diyerek gürültü etmememi bildirdiler; ortalık sessizleşti. Piyanonun kapağını kaldırdılar, tanımadığım bir kadın gelerek piyanonun önünde oturdu, miyop gözlerini kısıp notalara bakmaya başladı. O sırada da Maşa çıktı ortaya. Omuzları çıplaktı, çok güzeldi; baharda değirmene gelen Maşa'dan farklı, bambaşka güzellikte bir Maşa vardı şimdi karşımda.

«Seni niçin seviyorum, ey aydınlık gece?» şarkısını söylemeye başladı.

Tanıştığımızdan beri şarkı söylediğini ilk

kez işitiyordum. Çınlayan, hoş, güçlü bir sesi vardı; onu dinlerken olgun, tatlı, kokulu bir kavun yiyor gibiydim. İşte bitti şarkısı, alkışladılar; Maşa kendinden memnun gülümsüyordu. Gözlerini fıldır fıldır oynatıp notaları çevirirken, elbisesini düzeltirken, kafesinden uçup özgürlüğü seçerek tüylerini düzene koyan bir kuşa benziyordu. Saçları kulaklarının üzerinden taranmıştı; yüzünde, hepimize meydan okuyan ya da atlarına «Haydi benim aslanlarım!» diye bağırdığı zamanki gibi kışkırtıcı, küstah bir anlatım vardı.

O anda arabacı dedesine tıpatıp benziyor olmalıydı. Beni görünce elini uzattı.

— A, sen de mi buradasın? Şarkımı dinledin mi? Nasıl buldun bakalım?

Cevabımı beklemeden devam etti

— Tam da zamanında geldin, bu gece kısa bir süre için Petersburg'a gidiyorum, beni bırakır mısın?

Gece yarısı onu gara kadar geçirdim. Kendisine yersiz sorular sormadığım için duyduğu şükrandan olacak, beni sevgiyle kucakladı, mektup yazacağını söyledi. Ben göz yaşlarımı güçlükle tutarak ellerini ellerimde sıkıyor, tek kelime söylemeden bu elleri öpüyor öpüyordum...

Beni bırakıp gittiği zaman gözlerim uzaklaşan ışıklara takılı, uzun süre ayakta bekledim. Onu hep hayalimde okşayarak.

— Benim güzel Maşa'm, bir tanem! diye söyleniyordum.

O geceyi «Makariha'da, dadım Korpovna'nın yanında geçirdim, sabah olur olmaz da Turp'un yanına giderek, kızını bir doktora vermeye hazırlanan zengin bir tüccarın mobilyalarını kaplamaya başladım.

XVII

Pazar günü öğle yemeğinden sonra kızkardeşim geldi, oturup birlikte çay içtik. Gelirken şehir kitaplığından aldığı kitapları göstererek

— Çok okuyorum şimdi, dedi. Aklımı başıma topladıkları için Vladimir ile karına ne kadar teşekkür etsem azdır. Beni kurtardılar, benim de bir insan olduğuma inanmamı sağladılar. Eskiden çeşitli kaygılardan geceleri gözümü kırpmazdım. Yok bir haftada kullanılan şeker çok olmuş da, yok hıyar turşusunun tuzunu fazla kaçırmışım da... Şimdi de uyumuyorum geceleri, ama artık tasalarım bambaşka. Ömrümün yarısının böyle korkular içinde, saçma sapan geçmiş olmasına çok canım sıkılıyor. Geçmişimden nefret ediyorum, utanıyorum; babama ise düşmanım gözüyle bakıyorum.. Ah, karma nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum! Ya Vladimir! Çok üstün bir insandı o! Benim gözümü açan bu ikisidir işte!

— Geceleri uyumadığın için iyi etmiyorsun.

— Hasta olduğumu mu sanıyorsun yoksa? Hayır, yanılıyorsun. Vladimir beni muayene

etti, sapasağlam olduğumu söyledi. Mesele hasta olup olmayışımda değil şimdi, benim buna pek aldırdığım yok... Söyle bakalım, demin söylediklerimde haklı mıyım, değil miyim?

Onun manevi bir desteğe ihtiyacı olduğu ortadaydı. Maşa gitmişti, doktor Blagovo Petersburg'daydı, ona haklı olup olmadığını söyleyecek benden başka kimse kalmamıştı şehirde. Düşüncelerimi bakışlarımdan okumak için dimdik gözlerimin içine bakıyor; yanında konuşmadan durduğum, biraz daldığım zamanlar bunu kendi aleyhine yorarak hemen neşesi kaçıyordu. Onun yanında çok dikkatli olmam gerekiyordu, onun için düşüncelerini desteklememi istediği zaman hemen haklı olduğunu bildirerek ona karşı derin bir saygı beslediğimi söyledim.

— Biliyor musun , Ajoginlerde bana rol verdiler, diye devam etti. Sahneye çıkacağım. Yaşamak istiyorum, kısacası bütün zevkleri doya doya tatmak istiyorum. İstidadımın olmadığını biliyorum, üstelik rolüm topu topu on satır; gene de bu benim için günde beş kere çay hazırlamaktan, ahçı kadının fazla tıkınıp tıkınmadığını gözetlemekten bin kere yüksek, bin kere soylu bir uğraşı. En önemlisi de, babamın benim de kendisine karşı gelebileceğimi görmesi.

Çaydan sonra yatağıma uzandı, gözleri kapalı, yüzü sapsarı, bir süre yattı. Kalkarken :

— Şaşıyorum zayıflıklarına, dedi. Vladi-

mir şehirli kadınların, kızların iş görmemek yüzünden kanlarının azaldığını söylüyordu. Ne zeki adam değil mi şu Vladimir? Çok doğru söylüyor. İnsan boş durmamalı!

İki gün sonra Ajoginlere elinde küçük bir defterle provaya geldi. Üstünde siyah bir elbise vardı, ortasında uzaktan puf böreği gibi görünen bir broşun bulunduğu mercan bir gerdanlık takmıştı boynuna, birer pırlantası pırıl pırıl parlayan iri küpeler sallanıyordu kulaklarında. Onu ilk görüşte ne diyeceğimi şaşırdım, zevksizliğin bu derecesi olmazdı doğrusu! Giyinişinin tuhaflığı, küpeleri, gerdanlığı zevksizce seçişi kimsenin gözünden kaçmamıştı; yüzlerde gülümsemeler, fısıldaşmalar aldı yürüdü. Birinin :

— Mısırlı Kleopatra, dediğini işittim.

Kardeşim sosyete kadınları gibi rahat, serbest davranmak için yapmacık tavırlar takınıyor, bu da ona hiç gitmiyordu. Sadeliğinden, sevimliliğinden eser kalmamıştı. Bana doğru yürüyerek :

— Gelirken babama provaya gideceğimi bildirdim, o da bana bağırarak babalık hakkını bağışlamıyacağını söyledi, dedi. Nerdeyse dövecekti.

Defterine göz attıktan sonra

— Düşün, daha rolümü bile bilmiyorum, diye devam etti. Şaşıracağım yüzde yüz. Ne yapalım, ilk adımı attık bir kere. Ne çıkarsa şansıma.

Herkesin kendisine baktığını, atmaya ka-

rar verdiği önemli adımla herkesi şaşkına çevireceğini, herkesin kendinden olağanüstü şeyler beklediğini sanıyordu; onu, benimle onun gibi entipüften insanlara kimsenin aldırış bile etmeyeceğine inandırmak olanak dışıydı.

Kardeşimin üçüncü perdeye kadar yapacağı bir şey yoktur. Üçüncü perdede eve konuk gelen taşralı bir vaftiz anası rolüne çıkarak bir oda kapısının önünde duracak, içersini gizli gizli dinliyormuş gibi yaptıktan sonra da birkaç cümle söyleyecekti. Sırasının gelişine kadar geçen en azından bir buçuk saat süresince herkes sahnede dolaşırken, rollerini söylerken, çay içerken, tartışırken o benden bir adım bile ayrılmamış, bir yandan rolünü mırıldanırken, bir yandan da defteri elinde buruş buruş etmişti. Herkesin kendisine baktığına, her an sahneye çıkmasını beklediklerine aklını taktığı için titreyen elleriyle ikide bir saçlarını düzeltiyordu.

— Şaşıracağım, yüzde yüz şaşıracağım. Şurama nasıl bir ağırlığın gelip çöktüğünü bir bilsen! Ölüm cezasına çarptırılacakmışım gibi bir korku var içimde.

En sonunda sıra geldi. Rejisör :

— Kleopatra Alekseyevna, şimdi sıra sizin! diye seslendi.

Çirkin, köşeli yüzünde bir korkuyla sahnenin ortasına doğru yürüdü, orada birdenbire durarak heykel gibi kaskatı kesildi; kımıldanan tek şey, kulaklarında sallanan küpeleriydi.

— İlk çıkışta defterden okunabilir, dedi birisi.

Onun titrediğini, titremekten dolayı konuşmadığını, defterin yapraklarını çeviremediğini, artık rolünü bile umursamadığını açıkça görüyordum. Tam yanına giderek ona bir şeyler söylemek üzereydim ki, olduğu yerde diz üstü çöktü, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Herkes konuşmaya başlayarak bir gürültüdür koptu; bense olanlardan şaşkın, ne yapacağımı bilmediğim için perde arkasında bir köşede apışıp kalmıştım. Kardeşimi kaldırıp götürdüklerini görüyordum. Daha önce salonda görmediğim için yerin altından bitivermiş gibi gelen Anyuta Blagovo yaklaştı yanıma. Başında şapkası vardı, yüzünü tülle örtmüştü, gene öyle bir dakikalığına uğramış gibi bir duruşu vardı.

Yüzü kızararak, sinirli bir sesle, kesik kesik :

— Sahneye çıkmamasını kaç kere söyledim, dedi. Delilik onun bu yaptığı! Siz bari engel olsaydınız!

Kısa kollu dar bir blüz giymiş olan, tahta gibi düz göğsüne sigara külü düşmüş, zayıf, anne Ajogin çıktı geldi o sırada. Ellerini oğuşturup her zamanki haliyle dimdik yüzüme bakarak :

— Dostum, korkunç bir şey bu! dedi. Kardeşiniz şey... gebe... Rica ediyorum, hemen götürün...

Heyecandan güçlükle soluk alıyordu. Anneleri gibi düz göğüslü, zayıf olan üç kızı da bir kenara çekilmiş, oradan ürkek ürkek bakıyorlardı. Sanki az önce evlerinde bir caniyi yakalamışlar da, korkudan, heyecandan akılları başlarmdan gitmişti. Ne yüz kızartıcı, ne korkunç bir olaydı bu! Oysa bu saygıdeğer aile fertleri yaşamları süresince hep boş inançlarla savaşmışlardı; onlara göre boş inançlar ve insanların yanılması, yalnız üçlü şamdanda, onüç rakkamında, bir de uğursuz gün olan pazartesindeydi. Anne Ajogin dudaklarını yürek biçiminde büzüp «rum» hecesini «rüm» şeklinde söyleyerek :

— Rica ediyorum, götürün onu eve... Rica ediyorum, dedi.

XVIII

Biraz sonra kardeşimle birlikte sokaktaydık. Onu paltomun eteğiyle örtmüştüm, fenerlerin bulunmadığı sokakları seçip, gelenden geçenden gizlenmeye çalışarak hızlı hızlı yürüyorduk; daha çok bir kaçışa benziyordu yürüyüşümüz. Artık ağlamayı kesmişti, kuru gözlerle bakıyordu yüzüme. Gideceğimiz yer olan Makariha'ya kadar yirmi dakikalık bir yolumuz olduğu halde, ne tuhaftır, bu kısacık süre içerisinde bütün yaşantımızı gözümüzün önünden geçirmiş, her şeyi konuşmuş, durumumuzu inceleyip bütün çareleri düşünmüştük...

Artık bu şehirde daha fazla kalmamaya,

benim elime biraz para geçer geçmez birlikte başka bir yere gitmeye karar vermiştik. Evlerin kimisinde uykuya yatmışlar, kimisinde ise hâlâ kâğıt oynuyorlardı. Bütün bu evlerden korkuyor, onlardan nefret ediyorduk. İnsanların kurnazlığından, duygusuz, kaba oluşlarından, o pek ürktüğümüz, dram sanatı düşkünü saygıdeğer ailelerin değersizliğinden söz ediyorduk. Kardeşime, bu aptal, gaddar, tembel, şerefsiz insanların, kafaları kör inançlarla dolu Kurilovkalı sarhoş köylülerden ya da iç güdüleriyle sınırlı huzurlarını bozan bir olayla karşılaştıkları zaman aynı şekilde ürken hayvanlardan hangi bakımdan üstün olduklarını soruyordum.

Kardeşim baba evinde kalmaya devam etse kimbilir başına neler gelecekti! Her gün babamla, tanıdıklarıyle karşılaştıkça kahrından kendi kendini yiyecekti. Tanıdığım nice insan vardı ki en yakınları yüzünden öbür dünyayı boylamışlardı. Düşündükçe aklıma kimler gelmiyordu ki! Hele çektikleri eziyetlere dayanamayarak çıldıran köpekler, çocukların canlı canlı tüylerini yolarak suya salıverdikleri serçeler!.. Küçüklüğümden beri bu şehirde yüzlercesini gördüğüm daha bir sürü duygusuzca eziyet çektirme olayı... Bu altmış bin insanın neyle geçindiklerini, niçin incil okuduklarını, niçin kiliseye gittiklerini, ne diye kitap, dergi aldıklarını bir türlü anlamıyordum. Bundan yüz, üçyüz yıl önceki ruh körlüğü, özgürlüğe karşı duyulan nefret hiç değişmeden kaldığına

göre, bunca zamandır yazılanlar, konuşulanlar bu insanlara ne vermişti? Bir müteahhit doğramacı bu şehirde ömrünü ev yapmaya harcamıştır, ama son nefesine kadar «galeri» yerine «galderi» demekten geri durmayacaktır. Onun gibi bu altmış bin kişi de nesilden nesile doğruluk, hak, özgürlük üstüne bir sürü şey okuyup işittiği halde ölünceye kadar durmadan yalan söyleyecek, birbirine eziyet edecek, özgürlükten baş düşmanlarıymış gibi korkup nefret edecektir.

Eve vardığımız zaman kardeşim :

— Eh, artık alın yazım belli oldu, dedi. Olanlardan sonra artık **oraya** dönemem. Oh Tanrım, ne kadar sevinçliyim! İçimde bir hafiflik var.

Hemen yatağa girdi. Kirpiklerinde yaşlar ışıldamakla birlikte mutluluğu yüzünden okunuyordu. Şimdi derin, tatlı bir uykuya dalmıştı; gerçekten de bir hafiflik duyduğu, yatağında rahatça dinlendiği belli oluyordu. Çoktandır böyle uyumamıştı herhalde!

İşte böylece birlikte yaşamaya başladık. Durmadan şarkı mırıldanıyor, çok mutlu olduğunu söylüyordu. Kitaplıktan aldığımız kitapları okunmadan gerisin geriye götürüyordum; çünkü artık okuyamıyor, hep hayal kurmak, gelecekten söz etmek istiyordu. Çamaşırlarımı yamarken, ev işlerinde dadımız Karpovna'ya yardım ederken bazan şarkı söylüyor, bazan da Vladimir'ini anlatıyordu. Ah, o ne zeki, iyi yürekli, bilgili bir insandı; ne ince tavırları

vardı! Artık doktorundan hoşlanmamakla birlikte söylediklerini kabul ediyordum. Kardeşim kendi başına çalışmak, kendi kazancıyla geçinmek istiyordu. Hele bir sağlığı izin versin, hemen öğretmenliğe başlayacak, daha olmadı hastabakıcılık yapacaktı. Evinin döşemelerini kendi eliyle sileceğini, çamaşırlarının kendinin yıkayacağını söylüyordu. Bebeğini şimdiden deli gibi seviyordu; daha yeryüzüne çıkmamış bir varlığın gözlerinin rengini, ellerinin biçimini, gülüşünü çok öncesinden biliyordu. Eğitimden söz etmek çok sevdiği bir konuydu. Dünyada onun için en iyi insan Vladimir olduğuna göre, eğitim üstüne bütün düşünceleri dönüp dolaşıp oğlunun da babası gibi baş döndürücü bir insan olmasına geliyordu. Bu konuşmaların ardı arası kesilmiyordu, kardeşimin her söylediği kendisi için bir sevinç kaynağıydı. Neden olduğunu bilmeden bazan ben de onunla birlikte seviniyordum.

Hayalciliği bana da geçmiş olacaktı. Artık kitap okumuyor, yalnız oturup hayal kuruyordum. Akşamları eve dönünce yorgunluğuma aldırmadan, ellerim ceplerimde, odanın içinde bir ileri, bir geri dolaşıyor; hep Maşa'yı anlatıyordum.

Bir keresinde kardeşime sordum :

— Sen ne dersin, Maşa ne zaman dönecek? Bana öyle geliyor ki Noel'e kalmaz döner. Orada kalıp da ne yapacak?

— Yazmadığına göre yakınlarda gelecek demektir.

— Doğru.

Maşa'nın bu şehre dönmesi için hiçbir sebep olmadığını adım gibi bildiğim halde gene de onu doğruladım.

Onu çok özlemiştim; kendimi aldatmadan edemiyor, beni başkalarının da aldatması için elimden geleni yapıyorum. Kardeşim doktorunu bekliyordu, bense Maşa'yı; onunla böyle karşılıklı durmadan konuşup gülüşürken Karpovna dadıyı uyutmadığımızın farkına bile varmıyorduk. Dadı ocağının üstünde yatarken şöyle homurdanıyordu.

— Aman sevgili yavrularım, bu sabah semaver hep uğuldadı. Hayra yorulacak şey değil!

Kardeşime doktordan mektup getiren postacıyla akşamları arada bir odamıza uğrayan Prokofi'den başka kapımızı çalan yoktu. Prokofi de gelince hep sessiz sessiz kızkardeşime bakıyor, ondan sonra mutfağa çekilerek :

— Herkes yasasını bilmelidir. Eğer insan kendisini bilmez, büyüklük taslarsa vay başına gelecekler! diyordu.

Noel haftasında bir gün çarşıdan geçiyordum, Prokofi beni kasap dükkânma çağırdı. İçeri girince elini bile vermeden benimle çok önemli bir konuyu görüşeceğini söyledi. Yüzü ayazdan, votkadan kıpkırmızıydı; yanında ise elinde kanlı bir bıçak tutan haydut suratlı Nikolka duruyordu.

— Size şunları söylemek istemiştim, diye

başladı Prokofi. Bu mesele artık sürüp gitmez. Kendiniz de anlayacağınız gibi, bu işten dolayı kimse ne bizim, ne de sizin gözünüzün yaşına bakar. Annem acıdığı için sizi kıracak bir söz söyleyemez, kızkardeşinizin durumundan ötürü başka bir daireye çıkmasını da isteyemez. Ama ben artık buna göz yumamam, çünkü kardeşinizin davranışı hoşuma gitmiyor.

Onu anlamıştım, dükkândan çıktım. Hemen o gün Turp'un yanına taşınmaya karar verdik. Araba tutmaya bile paramız olmadığı için yaya yürüyorduk. Ben sırtımda öteberimizi koyduğumuz bir bohça götürüyor, kardeşim ise eli boş gidiyordu. Yol boyunca ikide bir soluk almak için duruyor, öksürüyor, daha ne zaman varacağımızı soruyordu.

XIX

En sonunda Maşa'dan mektup geldi. Şöyle yazıyordu :

«Sevgili M.A., ihtiyar boyacının size söylediği gibi, «altın yürekli, uysal meleğimiz», Allaha ısmarladık; babamla birlikte Amerika'ya sergiye gidiyorum. Birkaç gün sonra Dubeçniya'dan çok uzaklarda okyanusu göreceğimi düşünüyorum da aklım duracak gibi oluyor! Okyanus gökler gibi engin, uçsuz bucaksız okyanus! Oraya serbestçe uçmak için can atıyorum, içimde delicesine bir sevinç var, görüyorsunuz mektubum ne kadar abuk sabuk. İki gö-

züm, altın yüreklim, ne olur özgürlüğümü verin, bizi birbirimize bağlamakta olan ipliği hemen koparın. Sizinle karşılaşıp tanışmamız parlak bir gök ışığı gibi bütün varlığımı aydınlatmıştı, ama benim sizin karınız olmam, kendiniz de biliyorsunuz ki, büyük bir yanlıştı; bu yanlışı düşündükçe kendi kendime içerliyorum. Şimdi önünüzde diz çöküp yalvarıyorum, gönlü yüce dostum, ne olur bir an önce, ben daha okyanusa açılmadan, birlikte işlediğimiz yanlışı düzeltmeye razı olduğunuzu telgrafla bildirin ve kanatlarımdaki tek ağırlığı silkip atın. Bütün çabaları üzerine alan babam çeşitli formalitelerle başınızı ağrıtmayacağına söz verdi. Demek elim kolum serbest, istediğim yere gidebileceğim, öyle mi?

«Mutlu yaşayın, Tanrı'nın yardımı üzerinizde olsun, ben günahkârı da bağışlayın.

«Sağım, sağlıklıyım. Paralarımı saçıyor, aklıma eseni yapıyorum; benim gibi kötü bir kadına çocuk vermediği için de yatıp kalkıp Tanrı'ya dua ediyorum. Şimdi şarkı söylüyorum, başarılıyım da... Benim için bir gönül eğlencesi değil şarkı söylemek; hayır hayır, şimdi gene dinlenmeye çekildiğim sığınağım, hücrem benim. Davut Peygamber'in, üzerinde «Her şey geçer» yazılı bir yüzüğü varmış. Üzgün olduğu zamanlar bu sözleri düşününce neşesi geliyor, sevinçli olduğu zamanlar ise kederlenirmiş. Yazısını Lâtin harfleriyle yazdırdığım böyle bir yüzük aldım kendime, bu tılsım beni

gönül aldanmalarından kurtaracak. Her şey geçer, hayat da geçer, öyleyse daha ne istiyoruz? Yoksa yalnız hür olduğumuzu hissetmek mi? Çünkü insan hür olursa hiçbir şey, hiçbir şey istemez. İpliği koparın. Sizi ve kardeşinizi sevgiyle kucaklarım. M. nızı bağışlayın ve unutun»

Kardeşim bir odada, tekrar hastalanan, ama iyi olmaya başlayan Turp ise başka bir odada kalıyordu. Ben tam mektup aldığım sırada kardeşim boyacının yanına gitmiş, ona kitap okuyordu. Ona her gün Gogol'den, Ostravski'den okurdu; adamcağız gözleri bir noktada, gülümsemeksizin (1), başını sallayarak onu dinler dinler, arada bir :

— Olmayacak şey yok! Olmayacak şey yok! diye söylenirdi.

Piyeste biçimsiz, çirkin bir şey anlatılmışsa, gözlerinden kin saçarak parmağını kitaba doğru uzatır :

— Bakın işte bir yalan! Yalanın neler yaptığını görün! derdi.

Piyesler gerek konusuyla, gerek öğreticiliğiyle, gerekse ustaca çapraşık kuruluşuyla onu etkiler; yazarının adını ağzına almadan durmadan ona hayranlığını belirtirdi.

— Adam nasıl da her şeyi yerli yerine koymuş! Helâl olsun!

(1) Her iki yazarın eserleri de güldürücüdür. (Çeviren)

Kardeşim bu sefer alçak sesle bir sayfa kadar okuduktan sonra kitabı kapattı, soluğu yetişmiyordu. Turp onu kolundan tuttu, kurumuş dudaklarını kıpırdatarak, zor işitilen, kısık bir sesle :

— Dürüst adamın ruhu tebeşir gibi bembeyaz ve düzgündür dedi. Günahkâr adamın ruhu ise süngerı taşına benzer. Dürüst adamın ruhu bezir yağı gibi durudur, günahkârın ruhu ise katran gibi karadır. Bir insan çalışmalı, azap çekmeli, hastalık görmeli; çalışmayanlara, azap çekmeyenlere cennet yolu kapalıdır. Yazık, yazık, çok yazık toklara, güçlülere, zenginlere, tefecilere! Onlar cennet yüzü görmeyecekler. Böcek otu, pas demiri...

— Yalan da ruhu kemirir.

Kardeşim Turp'un sözünü tamamlayarak gülmeye başladı.

Mektubu bir kere daha okudum. Bize haftada iki kere bilinmeyen birinden esans kokulu çay, francala, kızarmış keklik getiren asker girdi mutfağa o sırada. Elimde iş yoktu, günlerdir boş oturuyordum, bize ekmek gönderen muhakkak bunlara ihtiyacımız olduğunu biliyordu.

Kardeşim kıkır kıkır gülerek askerle konuşuyordu. Sonra gelip yatağına yattı, getirilen şeylerden yemeye başladı.

Bana :

— Görevine dönmeyerek boyacılığa başladığın zaman Anyuta Blagovo ile ben senin hak-

h olduğunu biliyorduk, ama nedense bunu açık açık söylemekten korkuyorduk, dedi. Söyler misin, insanı düşündüğünü söylemekten alakoyan kuvvet nedir? Alalım işte Anyuta Blagovo'yu. Seni seviyor, sana hayran, haklı olduğuna inanıyor; beni de kardeşi gibi seviyor, benim de haklı olduğumu biliyor, belki de bana için için imreniyor; gelgelelim bir kuvvet onun bize gelmesine set çekiyor. Korktuğu, çekindiği ortada.

Kollarını göğsüne kavuşturarak heyecanla konuşmasına devam etti.

— Seni ne kadar sevdiğini bir bilsen! Aşkını yalnız bana, onu da karanlıkta, korka korka açtı. Bir gün beni bahçede boş bir yola çekti, onun için dünyada en değerli şeyin sen olduğunu söyledi. Göreceksin hiç evlenmeyecek, çünkü seni seviyor. Ona acıyor musun?

— Evet.

— Ekmekleri gönderen de o. Böyle gizlenip durması gülünç kaçıyor. Ben de onun kadar gülünç ve aptaldım, ama şimdi evden uzaklaştım, kimseden de korkum yok. İstediğimi düşünüp açıkça söyleyebiliyorum, çok da mutluyum. Baba evinde otururken mutluluk nedir bilmiyordum, şimdi ise durumumu kraliçeliğe değişmem.

Doktor Blagovo geldi. Uzmanlığını tamamlayıp dönmüştü; şimdi şehirde babasının yanında kalıyor, bir süre dinlendikten sonra gene Petersburg'a gideceğini söylüyordu. Sanırsam tifo ve kolera aşıları üzerinde çalışacakmış;

mesleğinde ilerlemek, sonra da üniversitede bir kürsüye geçmek için Avrupa'ya gidecekmiş. Askerlikten ayrılmıştı; takım takım geniş serj ceketleri, bol paçalı pantolonları, şık boyunbağları vardı. Kızkardeşim onun boyunbağı iğnelerine, kol düğmelerine, caka satmak için ceketinin göğüs cebine koyduğu kırmızı ipek mendiline bayılıyordu. Bir gün yapacak işimiz olmadığı için, aklımızda elbiselerinin kaç tane olduğunu saymaya koyulduk; sonunda en azından on takım elbisesi olduğuna karar verdik. Doktorun kardeşimi eskisi gibi sevdiği belli oluyordu; ancak şaka da olsa onu Petersburg'a ya da yurt dışına götüreceğini hiç söylememişti. Sağ kalır ölmezse kardeşimin sonunun ne olacağını, çocuğunun ne durumlara düşeceğini aklıma bile getirmek istemiyordum. Oysa kardeşim durmadan hayal peşinde koşuyor, oturup geleceğini düşünmüyordu. Ona kalırsa doktor istediği yere gitsindi, hattâ kendisini bile terkedebilirdi; yeter ki o mutlu olsundu, yaşadığı kadarından fazlasını istemiyordu.

Doktor bize geldiğinde çoğu zaman kardeşimi inceden inceye muayene eder, ona sütüyle damlalarını içirmeden de yakasını bırakmazdı. O gün de aynı şeyi yaptı. Onu güzelce muayene ederek bir bardak sütünü içirdi, ondan sonra da evin içine ilâç kokusu yayıldı. Bardağı kardeşimin elinden alırken

— Aferin, dedi. Yalnız, çok konuşmayacaksın, son günlerde biraz çenen düşmüş. Senden az konuşmanı rica ediyorum.

Kardeşim gülmeye başladı. Doktor onun yanından çıkarak Turp ile birlikte oturduğumuz öteki odaya geldi. Eliyle omuzuma dostça vurduktan sonra, yatağında hasta yatan Turp'a eğildi.

— E, ne var, ne yok ihtiyar?

Turp'un dudakları yavaşça kımıldandı.

— Beyefendi... size şunu söylemek isterim ki... hepimiz Tanrı'nın kullarıyız... bir gün hepimiz öleceğiz... Beyefendi, izin verirseniz size bir şeyi dosdoğru söyleyeceğim... Cennet değil sizin yeriniz.

Doktor ona

— Ne yapalım, herkes cennete gidecek değil ya! diye takıldı.

O sırada birden zihnim karıştı; sanki düşteymişim gibi kendimi bir kış gecesi gittiğim mezbahanın avlusunda gördüm, yanımda da biberli votka kokan Prokofi duruyordu. Kendimi toparlayarak gözlerimi oğuşturdum, o anda da valiyle konuşmak için gidişim geldi gözümün önüne. Ne daha önce böyle bir şey gelmişti başıma, ne de daha sonra geldi; düşe benzeyen bu hatırlamaları ben sinirlerimin yorğunluğuyla açıklıyorum. Bir yandan gözlerimin önünden mezbaha, valiyle görüşmem geçerken, bir yandan da bunların gerçek olmadığını bulanık bir şekilde düşünüyordum.

Kendime geldiğim zaman evde değil, sokakta olduğumu gördüm; doktorla birlikte bir fenerin altında duruyorduk. Doktorun yanaklarından yaşlar süzülüyordu.

— Yazık, çok yazık! dedi. Kardeşinizin neşesine diyecek yok; iyileşeceğini sandığı için gülüp oynuyor; oysa durumu umutsuz, dostum. Sizin Turp nerdeyse beni bir kaşık suda boğacak, her gelişimde kardeşinize kötülük ettiğimi sezdirmeden durmuyor. Kendi açısından haklı ama benim de kendime göre bir düşündüğüm var, olanlardan pişman değilim. İnsana sevgi gerek, hepimiz sevmeliyiz, öyle değil mi? Sevgisiz hayat da olmazdı. Sevgiden korkup kaçanlar hür değildir.

Doktor yavaş yavaş başka konulara geçti; bilimden, Petersburg'da pek beğenilen uzmanlık tezinden söz açtı. Konuştukça konuşuyordu; kızkardeşimi de, beni de üzüntüsünü de unutmuş gibiydi. Hayat onu oyalıyordu. «Maşa'nın Amerikası ile yazılı yüzüğü, bunun ise uzmanlık çalışması ile üniversite hocalığı var; değişmeden kalan yalnız kırkardeşimle ikimiziz» diye düşündüm.

Ondan ayrılınca sokak fenerine yaklaştım. Mektubu bir daha okudum. Maşa'nın bir bahar sabahı değirmene gelerek gocuğun altına girip yatışı canlı bir şekilde gözümün önüne geldi; bu hareketiyle basit bir köylü kadınına benzemek istiyordu. Başka bir gelişinde de — gene bir sabahtı — ağı sudan çekerken nehir kıyısındaki söğütlerden üzerimize iri yağmur damlaları düşüyor, biz gülüşüyorduk.

Bolşoy Dvoryanski Caddesi'ndeki evimiz karanlık içindeydi. Bahçe duvarının üstünden

atladım, eskiden yaptığım gibi, lâmbayı almak için arka kapıdan mutfağa girdim. Mutfakta kimse yoktu, babamın gelmesini bekleyen semaver sobanın yanında cızırdayıp duruyordu. «Şimdi babama çayı kim dolduruyor acaba?» diye düşündüm. Lâmbayı alarak avludaki kulübeye gittim, orada kendime eski gazetelerden bir yatak yaparak üstüne uzandım. Duvarlardaki çengeller eskiden olduğu gibi bana sert sert bakıyor, gölgeleri titriyordu. Soğuktu içerisi. Biraz sonra kızkardeşimin gelerek bana akşam yemeği getireceğini düşündüm, ama hemen onun Turp'un evinde hasta yattığını hatırladım. Duvardan aşarak eve girmem, ısıtılmamış kulübede yatıyor olmam çok tuhafıma gidiyordu. Tekrar zihnim karışarak abuk sabuk bir sürü şey gördüm...

Bir zil çınlaması. Küçüklüğümden beri alıştığım sesler : Önce duvardaki tel hışırdar, sonra mutfakta kısa, acıklı bir çınlama duyulur. Babam kulüpten döndü demekti bu. Kalkıp mutfağa gittim. Ahçı Aksinya beni görünce ellerini çırptı, ağlamaklı oldu. Yavaş bir sesle :

— Ah, iki gözüm, yavrum! dedi. Tanrım sen büyüksün!

Heyecandan eteğini ellerine toplamış, buruşturup duruyordu. Pencerelerin önündeki dizi dizi şişelerde çilek likörleri vardı. Canım müthiş içmek istediği için bir çay fincanı likör doldurarak bir dikişte içtim. Aksinya masayı, iskemleleri yeni silmişti; temiz ahçıların huzur

verici, aydınlık mutfaklarından gelen bir koku vardı içerde. Bir zamanlar, çocukluğumuzda, bu koku, içerdeki cırcır böceklerinin ötüşü biz çocukları buraya çeker; masal dinlemek, kralcılık oynamak için can atardık.

Aksinya soluğunu tutarak, alçak sesle, çabuk çabuk :

— Kleopatra nerede? dedi. Başında şapkan da yok. Karın Piter'e (1) gitmiş, öyle mi?

Ta annemizin sağlığından beri bizde çalışır, küçükken Kleopatra ile beni teknede yıkardı; şimdi bile biz onun için öğüt verilmesi gereken çocuklardan başkası değildik. Görüşmediğimiz bunca zaman süresince eski bir hizmetçinin sağduyusuyla mutfağının köşesinde biriktirdiği düşüncelerinin hepsini çeyrek saat içinde anlatıp bitirdi. Esaslı bir dilekçe yazılırsa, piskopos doktorun birinci nikâhını bozar, birazcık gözdağı vermekle de onun kızkardeşimle evlenmesi sağlanırmış; karımdan habersiz Dubeçniya'yı satarak parasını kendi adıma bankaya korsam iyi edermişim, kardeşimle ikimiz babama yalvarıp yakarırsak belki bizi bağışlarmış, Meryem Ana'ya adak adamalıymışız...

Babamın öksürüğü geldiği zaman :

— Haydi git, onunla konuş, dedi. Ayaklarına kapan, her şeyi anlat, dilin aşınacak değil ya!

---

(1) Petersburg. (Çeviren)

Gittim. Babam masasında oturmuş plân çiziyordu. Yangın kulesi gibi kalın kuleleri olan, gotik, pencereli bir yazlık ev plânıydı bu; son derece de katı ve zevksiz bir görünüşü vardı. Odada plânı görecek şekilde durmuştum. Buraya niçin geldiğimi bilmiyordum. Babamın zayıf yüzünü, kırmızı boynunu, duvara düşen gölgesini görünce birden boynuna atılmak, Aksinya'nın öğrettiği gibi, ayaklarına kapanmak geldi içimden. Ama gotik pencereli, kalın kuleli yazlık ev beni bu niyetimden caydırdı.

— İyi akşamlar, dedim.

Bana baktı, bakar bakmaz da gözlerini tekrar plânına indirdi. Biraz durduktan sonra :

— Ne istiyorsun? dedi.

— Size kızınızın çok hasta olduğunu söylemeye geldim. Ölmesi de yakın.

Son cümleyi soğuk bir sesle söylemiştim. Gözlüğünü çıkarıp masaya bırakarak içini çekti :

— Olacağı buydu zaten, herkes ettiğini bulur.

Masasından kalkarken :

— Herkes ettiğini bulur, diye üsteledi. Hatırlar mısın, hani gene iki yıl önce gelmiştin de tam şu yerde sana aklını başına toplaman için yalvararak bir sürü dil dökmüş; üzerine düşen görevlerden, şereften, kutsal anılarına saygı duymamız gereken dedelerimize neler borçlu olduğundan söz etmiştim? O zaman beni dinlemiş miydin? Hayır, öğütlerimi kulak ar-

kası ettin, sapıkça görüşlerinde ayak diredin. Bununla da kalmayıp, kardeşini kendin gibi yoldan çıkararak ırzını, namusunu yitirmesine ön ayak oldun. Şimdi ikinizin de çekeceğiniz var. Ne yapalım, ettiğinizi bulacaksınız!

Bunları söylerken odada dolaşıyordu. Herhalde suçumu kabul ettiğimi söylemeye geldiğimi sanıyor, kendim ve kardeşim adına özür dilememi bekliyordu. Ben buz gibi olmuştum, titriyordum; heyecandan güçlükle konuşarak kısık bir sesle :

— Siz de hatırlar mısınız, hani tam şurada biraz kafa yorup beni anlamanız, nasıl ve ne için yaşayacağımıza birlikte karar vermemiz için size yalvarıp yakarmıştım? Ama siz atalarımızdan, şiir yazan dedemden başkasının sözünü ettirmediniz. Size şimdi biricik kızınızın ölüm döşeğinde olduğunu söylüyorum, siz gene tutuyor, atalarımızdan, geleneklerimizden dem vuruyorsunuz. Ölümünüz çok uzaklarda olmadığı, şurada ancak beş-on yıllık ömrünüz kaldığı halde bu ne düşüncesizlik!

Düşüncesizliğini başına kakmamdan dolayı gücenmiş olacak ki, sert bir sesle :

— Peki buraya niçin geldin? diye sordu.

— Bilmiyorum. Sizi seviyorum, birbirimizden bu kadar uzak olduğumuz için üzülüyorum, işte bu yüzden geldim. Ben sizi hâlâ seviyorum, ama kardeşim sizinle olan bütün bağlarını kopardı, sizi bağışlamıyor, hiçbir zaman da bağışlamaz. Adınızı duyması bile geçmişi-

ne, yaşadığı hayata tiksinti duyması için yetiyor.

— Peki bunda suçlu kim? Sensin tabii, hergele!

— Ben olsam ne çıkar! Birçok bakımdan kusurlarımın olduğunu kabul ediyorum, ama sorarım size, bizim de uymamızı istediğiniz şu yaşama tarzınız neden bu kadar bunaltıcı, bu kadar kısır? Otuz yıldır yapmakta olduğunuz bunca evin birisinden bile niçin bana suçlu olmadan yaşamayı öğretecek bir tek insan çıkmadı? Koskoca şehirde tek namuslu adam yok! Sizin bu evleriniz, annelerin, kızların bu dünyadan ayaklarının kaydırıldığı, çocuklara işkence edilen canavar yuvalarından başka bir şey değil!.. Zavallı anneciğim! Zavallı kardeşim! Bu evlerde olup biten korkunç şeyleri görmemek için insanın sinirlerini votkayla, kâğıt oyunlarıyla, dedikodularla uyuşturması; dalkavukluk, ikiyüzlülük yapması ya da yıllarca durmadan plân çizmesi gerekmektedir. Şu şehrin yüzlerce yıllık geçmişi vardır, ama sorarım size, anayurda yararlı bir tane adam çıkmış mıdır bunca zaman içinde? Hayır! Çünkü birazcık canlılığı, birazcık parlaklığı olan her şeyi daha küçücükken boğarsınız. Yer yarılıp bir anda yerin dibine geçse kimsenin acımayacağı, bir işe yaramayan, gereksiz bir şehir; bakkalların, meyhanecilerin, kalem efendilerinin, ikiyüzlülerin şehri burası!

Babam elini cetveline uzatarak :

— Kes ulan hergele, seni dinlemek iste-

miyorum! diye bağırdı. Sarhoşsun sen! Bu durumda babanın yanına gelmeye nasıl cesaret edersin? Sana şunu son kez bildiriyorum, bunu o ahlâksız kardeşine de söyle; benden zırnık bile alamayacaksınız! Sözümü dinlemediğiniz için siz benim çocuklarım değilsiniz! Sizi kalbimden söküp attım! Saygısızlığınız, dikbaşlılığınız yüzünden başınıza gelenlerden dolayı size zerre kadar acımıyorum! Tanrı sizinle beni cezalandırmak istiyormuş, ben de Yakup gibi bu cezaya boyun eğip katlanacağım, bütün avuntuyu ıstıraplarda, sürekli çalışmada bulacağım. Aklınızı başınıza toplamadan bu eşikten içeri ayağınızı bir daha atmayacaksınız. Ben herkesin hakkını gözetirim. Söylediğim her söz sizin için yararlıdır; eğer kendi iyiliğini istiyorsan sana şimdiye dek söylediklerimi hiç aklından çıkarma.

Elimi sallayıp çıktım dışarı. O gece, ertesi gün neler olduğunu hiç hatırlamıyorum.

Sokaklarda sallana sallana, şapkasız dolaşmışım, bağıra bağıra şarkı söylemişim, bütün mahallenin çocukları arkama takılıp :

— Hiç — yoktan — iyi! Hiç — yoktan — iyi! diye bağırmışlar.

XX

Kendime bir yüzük ısmarlayacak olsam üzerine : «Hiçbir şey geçmez» diye yazdırırdım. Hiçbir şeyin iz bırakmadan geçmiyeceğine, attığımız her adımın o günkü yaşantımız

ve geleceğimiz için önem taşıdığına inanıyorum.

Çektiklerimin hiçbiri boşu boşuna geçmedi. Başıma gelen belâlar, çektiğim acılar çevremdekilere pek dokunmuş olacak ki, artık beni «Hiç — yoktan — iyi» diye çağırmıyorlar, benimle alay etmiyorlar, çarşıdan geçerken üstüme su serpmiyorlar. Üstelik bir işçiyim, benim gibi soylu bir kişinin elinde boya kovası taşımasına, pencerelere cam takmasına herkes alıştı, kimse bunda bir tuhaflık görmüyor. Tam tersine bana seve seve iş veriyorlar; beni, tekrar iyileşip çan kulesi kubbelerini eskisi gibi iskele kurmadan boyamakla birlikte artık işçilerine hakim olamayan Turp'tan sonra en iyi usta ve müteahhit gözüyle görüyorlar. Turp'un yerine şimdi ben şehirde iş peşine koşuyor, işçi tutup ücretlerini ödüyor, büyük faizlerle borç para alıyorum. Beş paralık bir iş için tam üç gün çatı ustası kovalamanın ne demek olduğunu ancak şimdi, müteahhit olduktan sonra anlayabildim. Herkes bana nazik davranıyor, benimle siz diyerek konuşuyorlar; çalıştığım anlarda çay veriyorlar, yemek isteyip istemediğimi soruyorlar. Çocuklar, genç kızlar çoğu zaman yanıma sokulup ilgiyle, gözlerinde bir hüzünle bakıyorlar bana.

Bir gün valilik bahçesindeki kameriyeyi mermer rengine boyamak için gitmiştim. Vali bahçede dolaşırken kameriyeye geldi ve lâf olsun diye benimle konuşmaya başladı. Kendi-

sine, bir zamanlar benimle görüşmek için yanına çağrışını hatırlattım. Bir süre yüzüme dikkatle baktı, sonra dudaklarını o biçimde yuvarlaklaştırıp kollarını iki yana açarak :

— Hiç hatırlamıyorum! dedi.

Yaşlandım; az konuşan, az gülen, asık suratlı, sert bir adam oldum. Çocukların söylediğine bakılırsa, can sıkıcı, işe yaramaz öğütlerimle tıpkı Turp'a benziyormuşum.

Mariya Viktirovna, eski karım, şimdi yurt dışında yaşıyor; babası ise doğu illerinde yol yapıp çiftlik satın alıyormuş. Doktor Blagovo da yurt dışında. Dubeçniya tekrar Bayan Çeprakov'un eline geçti; mühendisten yüzde yirmibeş ucuzuna almış. Moisey başında melon bir şapkayla geziyor; onun sık sık gezi arabasına binip işi için şehre geldiğini, arabasını bankanın yanında durduğunu görüyordum. Söylenenlere bakılırsa ipotekli bir çiftlik almış, bankaya da Dubeçniya'yı almak için gelip gidiyormuş. Zavallı İvan Çeprakov işsiz güçsüz, her gün sarhoş, şehirde bir zaman dolaştı. Onu da bizim işe alıştırmak için epey uğraştım, bizimle bir süre çatı boyamaya cam takmaya geldi; hattâ bu işin zevkine vararak eski bir boyacı gibi bezir yağı çalmaya, bahşiş istemeye, kafayı çekmeye başladı. Ama çok geçmeden hepsinden bıkarak gerisin geriye Dubeçniya'ya döndü. O gidince çocuklar, onun kendilerini de kandırıp bir gece Moisey'i öldürmek, annesini de soymak istediğini anlattılar.

Babam iyice yaşlandı, kamburlaştı, akşamları evinin yakınlarında geziniyor; ona hiç gitmiyordum.

Prokofi kolera salgını sırasında esnaf takımını biberli votka ve katranla tedavi ederek epey paralarını aldı, bizim şehir gazetelerinin yazdığına göre, bir gün kendi dükkânında doktorlar hakkında atıp tuttuğu için onu meydan dayağına çekmişler. Tezgâhtarı Nikolka kolera sırasında öldü. Karpovna dadı hayatta, Prokofi'yi eskisi gibi sevip gene öyle korkuyor. Beni görünce üzüntüyle başını sallıyor, içini çekerek :

— Vah senin talihin ne karaymış! diyor.

İş günleri sabahın erken saatinden akşama dek çalışıyorum. Tatillerde, havaların iyi olduğu zamanlar kollarıma minicik yeğenimi alarak (kızkardeşim oğlan bekliyordu ama, ufak tefek bir kızı oldu) ağır ağır mezarlığa gidiyorum. Benim için değerli olan bir mezarın başında ayakta ya da oturarak, oraya uzun uzun bakıyor; yavrucağa annesinin burada yattığını söylüyorum.

Mezarın başında bazan Anyuta Blagovo'ya rastlıyorum. Selâmlaştıktan sonra bazan sessiz sessiz duruyor, bazan da Kleopatra'dan, kızından, bu dünyada yaşamanın hüznünden konuşuyoruz. Sonra mezarlıktan çıkınca konuşmadan yan yana yürüyoruz, onun benimle daha fazla kalmak için adımlarını yavaşlattığını

anlıyorum. Parlak gün ışığından gözlerini kısan çocuk sevincinden, mutluluğundan kıkır kıkır gülerek elini ona uzatıyor; bu sevimli yavrucağı ikimiz birden sevmek için bir süre duruyoruz.

Şehre girer girmez Anyuta Blagovo hemen benden ayrılarak, heyecandan yüzü alev alev, ağırbaşlı ve dimdik, tek başına yoluna devam ediyor. Karşısına çıkan bir kimse onun biraz önce benimle yürüdüğünü, hattâ bebeği okşadığını söyleyemez.

YANKI YAYINLARINDAN ŞİMDİYE KADAR ÇIKMIŞ OLAN ESERLER

	Kuruş
1 — GÜNEY POSTASI: Antoine de Saint-Exupéry	400
2 — FAKİR ÇALGICI: Franz Grillparzer	300
3 — ANTİGONE: Kemâl Demirel	300
4 — MAX SCHELER ve Fr. NİETZSCHE'de Trajik olan: Dr. İoanna Kuçuradi	400
5 — YAZIŞMALAR: Maksim Gorki - Anton Çehov	300
6 — ALTINCI KOĞUŞ: Anton Çehov	400
7 — KANAYAN İSPANYA: Antoine de Saint-Exupéry	500
8 — İLK YILLARIN EKMEĞİ: Heinrich Böll	500
9 — FRİDERİKE'YE MEKTUPLAR: Stefan Zweig	400
10 — KEŞİŞ SOFRONİE: Panait İstrati	400
11 — PARKTA: Marguerite Duras	500
12 — SİSTE BİR SES: Jens Peter Jacopsen	500
13 — SCHOPENHAUER VE İNSAN: Dr. İoanna Kuçuradi	750
14 — NİETZSCHE ve İNSAN: Dr. İoanna Kuçuradi	10.00
15 — FARELER VE İNSANLAR ÜZERİNE John Steinbeck	500
16 — SUÇ VE CEZA (oyun) Dostoyevski	500

YANKI YAYINLARININ SON ÇIKAN KİTAPLARI

17 — İNSANLARI SEVECEKSİN E. M. Remarque (I) 7.50

18 — İNSANLARI SEVECEKSİN E. M. Remarque (II) 10.00

19 — SAVAŞ KURBANLARI G. Duhamel 500

20 — GÜN IŞIĞINDA E. Kazakiyeviç 400

21 — KÜÇÜK PRENS Antoine de Saint Exupéry 750

22 — KAFKADA İNANÇ ve UMUTSUZLUK M. Brod 400

23 — İNSANLAR ÜZERİNE Kemâl Demirel 400

24 — RODİN R. Maria Rilke 500

25 — KODİN Panait İstrati 500

26 — OTUZ YAŞ İngeborg Bachmann 500

27 — THEO'ya MEKTUPLAR Van Gogh 600

28 — CALIGULA Albert Camus 500

29 — DÜNYANIN BİR ÖĞLE SONRASI. W. Saroyan 10.00

30 — MİNKA ABLA Panait İstrati 500

31 — GECE UÇUŞU A. de Saint - Exupéry 400

32 — YAŞADIKTAN SONRA Tahsin Yücel 500

33 — MANHATTAN'IN İYİ TANRISI İNGEBORG BACHMANN 400

34 — UYGARLIK ve İNSANLIK Albert Schweitzer 500

35 — BEYAZ GECELER — Dostoyevski 400

36 — EYLÜL YORGUNU — Güner Ener 500

37 — BİR TAŞRALININ ÖYKÜSÜ — A. Çehov 600

YÖNETİM :

YANKI YAYINLARI KOLL. ŞTİ.

19 86 75

GENEL DAĞITIM :

YANKI YAYINLARI

Alyon Sokak 175, Beyoğlu — İSTANBUL

44 38 13

ANTON ÇEHOV

(1860 - 1904)